

T.C.

**HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA
TOPLUMSAL DUYARLILIK:
ANTAKYA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Zeliha KARACA**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yakup BULUT**

Hatay-2018

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA
TOPLUMSAL DUYARLILIK:
ANTAKYA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zeliha KARACA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yakup BULUT

Hatay-2018

ZELİHA KARACA tarafından hazırlanan “**KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIK: ANTAKYA ÖRNEĞİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oy birliği/ oy çokluğu ile **SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.../11/2018

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Yakup BULUT (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. İbrahim Ethem TAŞ (Üye)	
Doç Dr. Şafak KAYPAK (Üye)	

Zeliha KARACA Tarafından Hazırlanan “**Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılık: Antakya Örneği**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Abdurrahman İLGAN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Her insan sağlıklı bir çevrede yaşamayı arzu eder. Böyle bir çevrenin oluşması için de toplumun her bireyinin çevre duyarlılığının ve çevre bilinç düzeyinin yüksek olması gerekir. Kentsel mekânların yanlış konumlandırılması, çevre kirliliği kent yaşamını negatif yönde etkiler ve yaşanabilir bir kent olmaktan uzaklaştırır. Buna karşı sürdürülebilir bir çevre duyarlılığı, kent yaşamını ve yaşanabilir bir kenti doğurabilir.

İnsanın yaşamını sürdürebilmek için zorunlu bir takım ihtiyaçları vardır. Bugünün koşullarında insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için şehirde yaşamayı tercih etmektedirler. Bu tercih, içinde yaşanılan çevreye karşı duyarlı olmayı, sorumluluk sahibi bireyler gibi davranmayı gerektirmektedir. Bu ihtiyaçların büyük çoğunluğu doğal kaynaklardan elde edilmektedir. Hayatın olmazsa olmazı olan doğayı bilinçsizce tahrip etmenin sonuçlarından yine insanlar etkilenecektir. Sürdürülebilir bir doğal çevre oluşturarak, doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılması gerektiği bilinci ile hareket ederek, çocuklarımızın çevre eğitimine aile içinde küçük yaşlarda başlanmalı, söz konusu eğitim, eğitim kurumlarında devam ettirilmelidir. Çevreye duyarlılık konusunda yerel yönetimlerin özendirici ve destekleyici çalışmaları toplumsal duyarlılığın gelişmesine katkı sağlanacaktır. Sorunlara neden olan etkenler belirlenerek bunların bertaraf edilmesi noktasında toplumsal bilinç arttığında bu etkenlerin ortadan kaldırılabilmesi için kalıcı politikalar üretilebilecektir. Böyle bir yaklaşım ile köklü olarak sorunların üstesinden gelinebilecektir.

İçinde rahatça yaşayabileceğimiz çevreye duyarlı bir toplum, temiz, sağlıklı bir çevre ve bu duyarlılığı gelecek nesillere aktarabilmek umuduyla.

Bu çalışmayı gerçekleştirirken her konuda bana yol gösterici olan ve benden desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Yakup BULUT' a, istatistiksel analizlerin yapılması esnasında yardımlarını esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Bekir DEMİRTAŞ'a, teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca hayatımın her aşamasında bana destek oldukları için sevgili eşime ve canım çocuklarıma teşekkür ederim.

Zeliha KARACA

Hatay 2018

KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIK: ANTAKYA ÖRNEĞİ

Zeliha KARACA

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018

Danışman: Prof. Dr. Yakup BULUT

ÖZET

Bu çalışma, Antakya’da yaşanan kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığı ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Antakya ölçeğinde yapılan bir anket çalışması ile çevre ve kent sorunları tespit edilmeye çalışılmış ve bu sorunlara ilişkin toplumsal duyarlılık ortaya konulmuştur.

Sanayi ve teknolojinin gelişmesi ile insanların doğal yaşam alanları haline gelen kentlerde nüfus yoğunluğuna paralel olarak bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Yaşanılan bu sorunlar kentlerde yaşayan insanları rahatsız etmekte, yaşam kalitelerini düşürmenin yanında en önemlisi doğal çevreyi tahrip etmekte ve doğanın dengesini bozmaktadır. Bu sorunların kaynağında yatan insan etmeni, sorunların çözümü noktasında da kilit rodedir. Kent ve çevre sorunlarına karşı duyarlılık gösteren bireylerin var olduğu bir çevrede sorunlar en aza indirgenmiş demektir. Sürdürülebilir bir çevre için kent ve çevre duyarlılığı konusunda bilincin artırılması, bu bilincin gelecek nesillere de aktarılması gerekmektedir. Doğal kaynakların tükenebilir, çevrenin geri dönülmez tahribatlar ile yok olabilir olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak yaşamın her aşamasında toplumsal duyarlılığın artırılması gerekmektedir. Doğaya ve en önemlisi kişilerin birbirlerinin yaşam haklarına gösterecekleri saygı, çevreye duyarlılık konusunda geliştirdikleri duyarlı davranış şekilleri, kent ve çevre sorunlarının çözülmesinde önemli rol oynayacaktır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın *birinci bölümünde*, kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. *İkinci bölümünde*, dünyada ve Türkiye’de toplumsal duyarlılık ve çevre bilincinin oluşması aşamasında meydana gelen örnek olayların değerlendirilmesi yapılmış, *üçüncü bölümünde ise*, saha çalışmasından elde edilen veriler SPSS Programı ile analiz edilmiş, kent ve çevre sorunlarına ilişkin toplumsal duyarlılık ölçülmüştür.

Bunun yanında yapılan çalışmayı destekleyici nitelikte şehrin önde gelen yönetici aktörlerinin görüşleri alınarak değerlendirme esnasında sonuca katkı sağlanmıştır. Çalışmanın teknik ve uygulamada elde edilen verileri birlikte değerlendirilerek bir takım öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

Kent, Çevre, Sürdürülebilirlik, Kent ve Çevre Sorunları, Toplumsal Duyarlılık

SOCIAL SENSITIVITY IN URBAN AND ENVIRONMENTAL PROBLEMS: THE CASE OF ANTAKYA

Zeliha KARACA

Department of Political Science and Public Administration, Master Thesis, 2018

Advisor: Prof. Yakup BULUT

ABSTRACT

This study aims to measure the social sensitivity in urban and environmental problems in Antakya. In this context, the urban and environmental problems were tried to be identified with a survey study in Antakya scale and the social sensitivity related these problems was revealed. With the development of industry and technology, there are a number of problems in the cities which are natural habitats of people. These problems bother the people living in cities, reduce the quality of life, and damage to the natural environment and disrupt the balance of the nature. The human factor is key to solving these problems. The problems are minimized in an environment where individuals are sensitive to urban and environmental problems. For a sustainable environment, environmental awareness needs to be increased and handed down the next generations. Considering the fact that natural resources can be depleted and the environment can be destroyed by irreversible destructions, social sensitivity needs to be increased. Respect for nature and human life will play an important role in solving urban and environmental problems. The present study consists of three parts. In the first part, the conceptual framework was given. In the second part of the study, the evaluation of the case studies that took place during the stage of social and environmental awareness around the world and in Turkey were carried out. In the third part of the study, the data obtained from the field study were analyzed with SPSS program, and the social sensitivity of the city and environmental problems was measured. In addition, interviews were held with leading executive actors of the city in support of the work carried out, and the results were evaluated. As a result, the technical and practical data of the study were evaluated together and some suggestions were presented.

KEYWORDS

City, Environment, Sustainability, Urban and Environmental Problems, Social Sensitivity

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ.....	VII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE SÜREÇ AÇISINDAN KENT VE ÇEVRE SORUNLARININ GELİŞİM SEYRİ.....	4
1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2 KENT VE ÇEVRE SORUNLARINA İLİŞKİN SÜREÇ.....	5
2.1 Türkiye'de Kent ve Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi	7
2.1.1 Osmanlı Döneminde Kent ve Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi	8
2.1.2 Cumhuriyet Döneminde Kent ve Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi	9
3 KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKASI.....	12
4 TÜRKİYE'DE KENT VE ÇEVRE POLİTİKALARI.....	13
4.1 Planlı Kalkınma Dönemlerinden Önce Kent ve Çevre Politikaları	15
4.2 Kalkınma Planlarında Kentler ve Çevre Politikaları	16
4.3 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin ve Türk Sanayici İş Adamları Derneği'nin Kent ve Çevre Sorunlarına Yönelik Çalışmaları	18
4.3.1 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Kent ve Çevre Sorunlarına Bakışı 18	
4.3.2 Türk Sanayici İş Adamları Derneği (TÜSİAD)'ın Kent ve Çevre Konularına İlişkin Çalışmaları.....	20
4.4 Çevre Kuruluşlarının Kent ve Çevre Sorunlarına Bakış Açısı	21
4.5 Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalarda Kent ve Çevre Sorunları.....	23
4.6 Türkiye'nin Taraf Olmadığı Ancak Cari Olan Uluslararası Çevre Kuruluşları ve Antlaşmaların Kent ve Çevre Sorunlarına Bakışı	26
İKİNCİ BÖLÜM.....	30
KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIK VE ÇEVRE BİLİNCİ.....	30
1 TOPLUMSAL DUYARLILIK VE ÇEVRE BİLİNCİ.....	30
2 ÇEVRE DUYARLILIĞININ OLUŞMASI	32
3 KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA FARKINDALIK VE TUTUM DÜZEYLERİ VE BUNLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	35
4 TÜRKİYE'DE KENT VE ÇEVRE SORUNLARINA KARŞI DUYARLILIK	36
5 TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇEVREYE KARŞI DUYARLI ÇALIŞMALAR VE ÇEVRE DUYARLILIĞINDA BUGÜN GELİNEREN DURUM	39
6 TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL DUYARLILIK AÇISINDAN ÇEVRE SORUNLARI İLE İLGİLİ FAKTÖRLER	45
6.1 Eğitim Faktörü	45
6.2 Yönetim ve Katılım Faktörü	47
6.3 Ekonomik Faktörler	49

6.4 Kültürel Faktörler.....	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIĞIN	
ANTAKYA ÖLÇEĞİNDE İRDELENMESİ.....	54
1 ARAŞTIRMA ALANININ SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	54
2 ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	55
3 ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULARININ	
DEĞERLENDİRİLMESİ	56
3.1 Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri.....	57
3.2 Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Başvuru Düzeyi.....	60
3.3 Çevreye Duyarlılık Durumu	60
3.4 Çevre Konusunda Bilgi Alma.....	61
3.5 Eğitim Seminer ve Panellere Katılma.....	61
3.6 Sağlıklı Çevre Algısı ve Yeşil Alanlar.....	62
3.7 Yeşil Alanların Yeterlilik Düzeyi	63
3.8 Çevremizdeki Öncelikli Sorunlar	63
3.9 Sorunların Kaynağı ve Önceliği Algısı.....	64
3.10 Kentleşme Çalışmalarının Yeterlilik Düzeyi Algısı	65
3.11 Çevre Duyarlılığı	67
3.12 Çevre Duyarlılığını Oluşturmak İçin Yapılan Çalışmalar	68
3.13 Sorunların Kaynağı ve Ceza Yöntemi	70
3.14 Çevre ve İş Yerlerinin Tutumu ve Eğitim Kurumlarının Duyarlılığı	72
3.15 Katılımcıların Cinsiyetleri Bakımından Analizi	74
3.16 Katılımcıların Yaşları Bakımından Analizi	75
3.17 Çoklu Karşılaştırma Testi	76
3.18 Katılımcıların Eğitim Düzeyi Bakımından Analiz	78
3.19 Katılımcıların Meslekleri Bakımından Analiz.....	79
3.20 Katılımcıların Gelirleri Bakımından Analiz	81
3.21 Katılımcıların Yönetimde Görev Almaları Bakımından Analiz.....	82
3.22 Katılımcıların Başvuru Yapmaları Bakımından Analiz.....	83
3.23 Katılımcıların STK Üyeliği Bakımından Analiz	84
3.24 Katılımcıların İkamet Yılı Bakımından Analiz.....	86
3.25 Katılımcıların Önerileri.....	88
4 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	89
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	105

TABLolar LİSTESİ

Tablo: 1- Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	57
Tablo: 2- Katılımcıların Yaş Guruplarına Göre Dağılım	57
Tablo: 3 - Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	58
Tablo: 4- Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı	58
Tablo: 5- Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Dağılımı.....	59
Tablo: 6-Katılımcıların Antakya’da İkamet Etme Sürelerine Göre Dağılımı.....	59
Tablo: 7- Katılımcıların Şehir Yönetiminde Görev Alma Durumlarına Göre Dağılımı	59
Tablo: 8- Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Başvur Yapma Durumlarına Göre Dağılımı	60
Tablo: 9- Katılımcıların STK Üyeliği Durumlarına Göre Dağılımı	60
Tablo: 10- Çevreye Duyarlılık Durumunuz	61
Tablo: 11-Çevre Konusunda Bilgi Almak veya Herhangi Bir Aksaklığı Şikâyet İçin Çağrı Merkezinin Aranması.....	61
Tablo: 12- Katılımcıların Çevre ile İlgili Seminer, Panel, Konferanslara Katılımı ...	61
Tablo: 13- Katılımcılar Yaşadıkları Yeri Sağlıklı Çevre Olarak Görüp Görmedikleri	62
Tablo: 14- Sosyal ve Yeşil Alanların Yeterlilik Durumu	63
Tablo: 15-Sorunların Öncelik Sırası	63
Tablo: 16- Sorunun Kaynağı.....	64
Tablo: 17- Çevreyi Korumak Adına Öncelikleriniz.....	64
Tablo: 18- Altyapı İle İlgili Yapılan Çalışmalar Yeterlilik Durumu	65
Tablo: 19- Düzenli Kentleşme Çalışmalarının Yeterlilik Düzeyi.....	66
Tablo: 20- Çevre Sorunlarına İlişkin Belediyenin Çalışmalarının Yeterlilik Düzeyi	66
Tablo: 21- Çevre Sorunlarına Yönelik Kişisel Tedbirlerin Yeterlilik Düzeyi.....	66
Tablo: 22- Kent ve Çevre Sorunlarının Eğitimle Aşılabilceğine İlişkin Beklenti Düzeyi.....	67
Tablo: 23- Çevreye Karşı Çevrenizdeki İnsanların Duyarlılık Düzeyi.....	67
Tablo: 24- Duyarlı Olmanın Çevrenin Korunmasında Yaratacağı Fark.....	67
Tablo: 25- Atıkların Geri Dönüşümü	68
Tablo: 26- Gönüllü Kuruluşların Çalışmaları	68
Tablo: 27- Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Yapılanlar	69
Tablo: 28- Katılınan Etkinlikler	69
Tablo: 29- Sorunların Aşılmasında Öncelikli Görev Algısı	70
Tablo: 30- Gelecekte Çevrenin Daha Temiz Olup Olmayacağı Algısı.....	70
Tablo: 31 Kentimizde Yaşanılan Sorunların Kaynağı; Toplumsal Duyarsızlık	71
Tablo: 32- Kentimizde Yaşanılan Sorunların Kaynağı; Kültürel Farklılıklar	71
Tablo: 33- Kentimizde Yaşanılan Sorunların Kaynağı; Mevzuat Eksikliği	71
Tablo: 34- Kentin Estetikten Yoksun, Çarpık Görünümünün Sorumlusu Belediyelerdir	71
Tablo: 35- Kentin Estetikten Yoksun, Çarpık Görünümünün Sorumlusu Mütahhitlerdir	72
Tablo: 36- Ceza Yöntemi ve Çevre Sorunlarının Çözümü	72
Tablo: 37- Çevre Sorunlarına Karşı İşyerleri Duyarlıdır	73
Tablo: 38- Çevre Sorunlarına Karşı Eğitim Kurumları Duyarlıdır	73
Tablo: 39- Çevre Sorunlarının Temel Kaynağı Kentsel Alanların Doğru Kullanılmaması Algısı	73
Tablo: 40- Çevre Sorunlarının Temel Kaynağı Gecekondulaşmadır Algısı	74

Tablo: 41- Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Çevresel Konulardaki Cevapları Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız örneklem t testi)	74
Tablo: 42- Yaş Grupları Bakımından Çevre Konusundaki Düşüncelerin Varyans Analizi.....	75
Tablo: 43- Yaş Grupları ile Sorular Arasındaki Çoklu Karşılaştırma Testi (Tukey HSD)	76
Tablo: 44- Eğitim Düzeyi ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi	78
Tablo: 45- Katılımcıların Meslekleri ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi	79
Tablo: 45- Katılımcıların Meslekleri ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi (Devamı)	80
Tablo: 46- Katılımcıların Gelirleri ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi.....	81
Tablo: 47- Katılımcıların Yönetimde Görev Alma Durumuna Göre Çevresel Konulardaki Cevapları Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız örneklem t testi)	82
Tablo: 48- Katılımcıların Başvuru Yapma Durumuna Göre Çevre Konulardaki Görüşleri Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız Örneklem T Testi)	83
Tablo: 49- Katılımcıların STK Üyeliği Durumuna Göre Çevre Konulardaki Görüşleri Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız Örneklem T Testi).....	85
Tablo: 50- Katılımcıların İkamet Yılı ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi	86

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (../11/2018)

İmzası

Zeliha KARACA

GİRİŞ

Temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamak her insanın arzusu olmakla beraber bu çevreyi sağlıksız ve yaşanmaz hale getirenler de yine insanlardır. İnsanların içinde buldukları yaşam alanlarını koruyup, güzelleştirmesi ve sürdürülebilir hale getirmesi onların tutumuna bağlı olduğu gibi, bu alanları tahrip edip yaşanmaz hale getirmesi de onların tutum ve davranışları ile alakalıdır.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile çevre duyarlılığı paralellik gösterir. Yaşanılan büyük çaptaki çevresel sorunlar ile kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılık kendini göstermeye başlar. Sonuçları ve insanlara verdiği zarar itibarı ile yaşanılan kitlesel facialar durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Çevre sorunlarının ülkelerin sınırlarını aşarak başka ülkelere de zarar verir hale gelmesi ile çevreyi korumak adına gerek ulusal, gerekse uluslararası alanda Birleşmiş Milletlerin öncülüğünde birçok çalışmalar yapılmış, toplantılar düzenlenip uluslararası antlaşmalara imza atılmıştır. Günümüzde dünya genelinde çevreyi korumak konusunda genel bir algı oluşmuştur. Bu algının devam etmesi yönünde çalışmalar yapılırsa da bu çalışmalarını takip eden toplantılarda çevre konusunda alınan kararların çok da uygulanmadığı görülmüştür.

Türkiye’de çevre politikalarının ve çevre sorunlarının özellikle planlı dönemde belirgin hale geldiği söylenebilir. Refahın ve toplumsal duyarlılığın artmasına paralel olarak sonraki kalkınma planlarında kent ve çevre sorunları konusu kendine daha fazla yer bulmuştur. Ülkenin refah düzeyini arttırmaya çalışırken doğal kaynakları sürdürülebilir kılmak ve çevreye duyarlı politikalar üretme ihtiyacı hep sürmüştür. Bu sürdürülebilirliği sağlamak için kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığı artırma çalışmaları gelecek için yapılmış en önemli yatırım olacaktır. Çevre eğitiminin aileden başladığı gerçeği ile genç nesillere bu bilinci kazandırmak, bunu eğitim kurumlarında sürdürmek ve kazanılan bu bilinci hayatın her alanında, her davranış biçiminde uygulamak, çevreyi koruma konusunda temel hedef olmalıdır.

Bu konuda Türkiye’de de çalışmalar yapılmaktadır. Ancak çevreyi korumak konusunda gerek merkezi yönetimin gerekse yerel yönetimlerin çabaları bir yere kadar ulaşmakta, yapılan çalışmalar kimi zaman etkisini göstermemekte kimi zaman da tıkanmaktadır. Bu sorunların çözülmesi, bireylerin tutumlarının değişmesi, duyarlılığın artırılması çalışmaları ile mümkün olabilecektir. Bilinçli ve çevreye karşı

duyarlı birey, duyarlı toplum, bilinçli kullanılan sürdürülebilir çevre demektir. Bilinçli kullanılan bir çevre ise gelecek demektir.

Bu açıdan kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın giderek daha da önem kazanması gerekmektedir. Kentsel mekânların hızla büyümesi ile bu mekânlarda yaşayan nüfusun hızla artması, beraberinde temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşama sorumluluğunu da getirmektedir. Bunun için de sadece yerel yöneticilerin ve kentsel aktörlerin değil, aynı zamanda kent alanında yaşamını sürdüren her bireyin sorumluluğunu öğrenmesi gerekmektedir. Çünkü sorun tek yönlü ve tek elden çözülecek bir sorun değildir. Kültürün, toplumsal yaşamın, eğitimin, algılama ve sorumluluk bilincinin gelişmesinin, sorunun çözümünde önemli katkıları vardır. Hemen her faktörün toplumsal duyarlılık ile bir anlam kazanacağı hesaba katılmalıdır.

İşte bu çalışmanın temel amacı, Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılığın önemini ortaya koymaktır. Yapılan araştırma, kent ve çevre sorunları karşısında toplumun duyarlılık düzeyi hakkında bilgi vermesi, toplumun çevre konularında yaklaşımını öğrenmek, kentte yaşanan kent ve çevre sorunlarına toplumun bakış açısını öğrenmek ve bu konuda tutumlarını belirlemek açısından önemlidir. Kent ve çevre sorunları günümüzde tam anlamıyla çözülememiştir. Bu sorunun toplumsal duyarlılık ile çözülebileceği dikkate alınmalıdır.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümü teorik kısımdan oluşmaktadır. Kent ve çevre kavramlarına yer verilerek kavramsal çerçeve çizilmiş, kentlerin ve çevre sorunlarının tarihi gelişim süreçlerine değinilmiştir. Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılık bağlamında gerek Cumhuriyet'ten önce gerekse Cumhuriyet'ten sonra yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Oluşturulan çevre politikaları değerlendirilmiştir. Türkiye'de mevcut sivil toplum kuruluşlarının kent ve çevre sorunları karşısında yaptıkları çalışmalara değinilmiş, toplumsal duyarlılığın oluşmasındaki katkıları değerlendirilmiştir. Kent ve çevre sorunlarının evrensel niteliği göz önünde bulundurularak dünyada uluslararası düzeyde yapılan kent ve çevre sorunları konusundaki çalışmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşumu ve bu süreci etkileyen faktörler değerlendirilmiştir. Türkiye'de çevre bilincinin ve hareketinin gelişim süreci örneklerle anlatılarak toplumsal duyarlılık açısından çevre sorunlarına etki eden faktörler değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise "Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılığı Antakya" ölçeğinde yapılan bir anket araştırmasından elde edilen bulgular

değerlendirilmektedir. Bu bağlamda anket verilerine ek olarak bir takım gözlemler yapılmış, görüşlerde bulunulmuştur. Sonuç kısmında hem teorik hem de uygulamadan elde edilen veriler birlikte değerlendirilerek bir takım önerilere yer verilmiştir.

Bunun yanında şehrin önde gelen yönetici aktörlerinin konu ile ilgili fikri alınmıştır. Söz konusu aktörlerin kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılık bağlamında fikirleri alınmıştır. Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturma bağlamında hangi çalışmaları yaptıkları ya da yapamadıkları bilgisi elde edilmiştir. Sonuçlar değerlendirilirken hem saha çalışmasından elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE SÜREÇ AÇISINDAN KENT VE ÇEVRE SORUNLARININ GELİŞİM SEYRİ

1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

“Kent, sosyo -ekonomik ve kültürel özellikleri, yönetim durumu ve nüfus bakımından kırsal alanlardan ayırt edilen, hem tarımsal hem de tarım dışı üretim, dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, teknolojik gelişme derecelerine göre belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış, ikincil toplumsal ilişkilerin, toplumsal farklılaşma, uzmanlaşma ve hareketliliğin yaygın olduğu yerleşim alanıdır” (Keleş, 2015:109). Kentler aynı zamanda doğurganlık oranının kırsal kesime göre düşük olduğu, çekirdek aile tipi yaygın olan, eğitim öğretimin yaygın olarak yapıldığı yerleşim birimleridir (Keleş, 2015:109). Kent, insan yerleşmesinin belli özellikler taşıyan bir özel durumu olarak da nitelendirilebilir. Kent kavramını tanımlayabilmek için insanı ve kentte bulunan ve insan yaşamı için gerekli olan yerleşim alanı, altyapı, yeşil alan, sosyal ve kültürel alanlar, yollar, trafik ve şehrin temizliği gibi yerleşmeyi karakterize eden öğeleri tanımlamak, sonra bu öğelerin ayrı ayrı veya birlikte hangi durumlara girerek kent tanımının yapılabileceğini belirtmek gerekir. Kent ile ilgili tanımlar kullanılan kaynaklara, üzerinde çalışılan konuya göre farklılık göstermektedir. Yönetimsel, demografik, ekonomik ve toplum bilimsel ölçütler örnek olarak gösterilebilir (Erkan, 2004: 20).

Sosyal, ekonomik, siyasi, doğal çevre gibi pek çok tanımı olan çevrenin tanımı yapılırken, konumuz itibarı ile ele aldığımız doğal çevre tanımı üzerinde durulacaktır.

Çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır (Keleş, 2005: 32). Görmez 'in (Görmez, 1997: 10) “Canlı varlıkların, hayati bağlarla bağlı oldukları, etkilendikleri ve etkiledikleri mekân birimlerine o canlının veya canlılar topluluğunun yaşam ortamı veya çevre denir.” Şeklinde kent ve çevre kavramlarının tanımı olmakla birlikte artık günümüzde kent ve çevre sorunlarının giderildiği, yaşam kalitesinin yüksek olduğu bir şehir istiyorsak, denilebilir ki kent ve çevre toplumsal duyarlılık ile birlikte bütünlük

kazanan bir yerleşim alanıdır. Duyarlılık kent ve çevre sorunları üzerinde pozitif etki yapacaktır. Bireylerdeki şuur düzeyi arttıkça daha yaşanabilir bir kent ortaya çıkacaktır. Bilinç düzeyinin düşmesi sorunların artmasına yaşam kalitesinin düşmesine neden olacaktır.

Her iki kavram dikkate alındığında sağlıklı bir kentleşme ve çevrenin ancak toplumsal duyarlılık ile oluşacağı açıktır. Bu bağlamda toplumsal duyarlılık konusu kent ve çevre sorunları önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yapılan çalışmada Antakya ölçeğinde kent ve çevre sorunları bağlamında yaşanan sorunları çözüme noktasında içinde yaşanan kente ve çevreye karşı duyarlı olmanın, bu duyarlılığı davranışa dönüştürmenin önemi belirtilmiştir.

2 KENT VE ÇEVRE SORUNLARINA İLİŞKİN SÜREÇ

İnsanlık tarihinde bir yerleşme biçimi, yaşam şekli olan kentlerin geçmişinin antik çağa kadar uzandığı görülmektedir (Özer, 2004: 5). Yeryüzündeki ilk kent tabanlı yerleşmelerin M.Ö.3500 Mezopotamya’da, M.Ö.3000 Mısır’da, M.Ö. 2500’de Çin ve Hindistan’da ve Neolitik dönemin sonunda ortaya çıktığı bilinmektedir. Yaşam koşulları açısından tarıma elverişli yerlerde, su kaynaklarının, nehirlerin geçtiği verimli ovalarda kent özelliklerini taşıyan yoğun nüfuslu yerleşmelerin ortaya çıktığı görülmektedir (Aslanoğlu, 1998: 14). Toplum bilimi ve tarih alanında çalışan bilim adamları kentlerin ortaya çıkışını uygarlıkların doğuşu olarak nitelendirirler. Babil ve Atina gibi çok büyük kentlerin var olduğu tarihte bilinmektedir. Kale kentler ortaya çıkıp sanayi geliştikçe toplumun ve kentlerin yapısı da değişmiştir. İnsanlar enerji kaynakları, insan gücü, hammadde kaynakları, ulaşım araçları, sunumunun ucuz ve kolay olduğu yerlerde yerleşmeyi yeğlemişlerdir. Kentleşme 20. Yüzyılın ayırt edici özelliklerinden biri olmuştur. Tüm dünyada ister gelişmiş ister gelişmekte olan, isterse kapitalist ya da sosyalist olsun bütün ülkeler, kentleşme olayının ve sonuçlarının etkileri ile karşı karşıyadırlar (Keleş, 1990 :37-38).

Çevre sorunları öyle birdenbire ortaya çıkmamış, zaman içinde artarak ve birikerek var olmuşlardır. İnsanlar doğanın kendini yenileyebilme yetisine güvenerek, oluşturulan kirliliğin kendi kendine yok olacağını düşünmüş, çevreyi bu denli kirlittiklerinin başta farkına varamamışlardır.

Çevrenin ve kentin kirlenmesi demek zamanla çevreyi oluşturan öğelerin niteliğinin bozulması, değerinin kaybolması demektir (Keleş, 2005: 25). Bir

organizmanın var olduğu ortam ya da şartlar bütünü olan çevre, yeryüzünde ilk canlı ile birlikte var olmuştur. Belirli dengeler üzerine kurulu insan yaşamının sürekliliği sağlıklı çevre koşulları ile mümkündür. İnsanın çevresiyle var olan doğal dengede meydana gelen kopmalar, bütün sistemi etkileyip, dengeleri bozarak çevre sorunlarını oluşturmaktadır (<http://www.obi.bilkent.edu.tr>). İnsanların meydana getirdiği kirliliğin boyutu ve çevreye verdiği tahribatın büyüklüğü, çevrenin kendisini yenileme kapasitesinden fazla olması nedeniyle, çevre ve doğal denge hızlı bir bozulma sürecine girmiştir. Bu bozulma en fazla büyük çevresel faciaların sonucu fark edilmiştir (Keleş, 2005: 25).

Tarihin çeşitli evrelerinde avlayıcılık ve toplayıcılık ile geçinen insanların, yerleşik hayata geçmesi ile birlikte çevre tahribatı başlamış, bu bozulma ve kentin oluşumu insanoğlunun yaşama ve kâr elde etme hırsına bağlı olarak da artarak devam etmiştir (Deniz, 2009: 97). Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilmesi ile tüm dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak kent ve çevre konusunda oldukça ciddi değişimler yaşanmıştır. İnsanların hayatını kolaylaştırmak adına faydalı olan bu değişimler yaşanırken çevre duyarlılığının geliştirilmesi konusuna önem verilmediği için çevrenin korunması konusu geri planda kalmıştır. Endüstri Devrimi ile başlayan süreç, üretim ve kaynak kullanımındaki artışı inanılmaz boyutlara taşımıştır. İkinci dünya savaşından sonra yaşanan gelişmeler ve sanayi devriminin etkisi ile tüm dünya kentleşme sürecine girilmiştir. Bu süreç, yaşanan yer ve zamana, içinde bulunulan şartlara göre çeşitli ülkelerde farklı boyutlarda olmuştur (Deniz, 2009: 97).

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere paralel olarak ilerleyen ve teknolojinin insanlığa kazandırdıklarının adeta bir bedeli olarak da düşünülebilen çevre sorunlarına karşı ilk tepkiler, Sanayi Devrimi ile birlikte toplumsal ve ekonomik alanda etkilerinin ortaya çıkması ile baş göstermiştir. Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılık henüz oluşmadığı için 18. ve 19. yüzyıllar, kent ve çevre hareketi açısından batılı yaşam tarzının olumsuz sonuçlarına karşı tepkiler, kalıcı olmayan, sistemsiz ve cılız karşı koymalar şeklinde yaşanmıştır (Dalton, 1993: 42-43).

Zamanla ekonomik faaliyetlerin devasa boyutlara ulaşması, insan nüfusunun hızlı bir şekilde artış göstermesi, sanayi faaliyetlerine bağlı olarak nüfusun kentlerde yoğunlaşmasına, geleneksel tarım yöntemlerinin terk edilerek tarımda teknolojinin yaygınlaşması gibi daha birçok neden çevre problemlerini derinleştirerek günümüze kadar getirmiştir. 1960'lardan sonra çevre kirlenme düzeyi incelendiğinde çevre kirliliği Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerde önemli

boyutlara ulaşmıştır. Aynı hızda olmasa da gelişmekte olan ülkelerde de sanayileşme hızına bağlı olarak çevre sorunları ortaya çıkmaya devam etmiştir (Deniz, 2009: 97). Bugün dünyada kent ve çevre sorunlarının kökeni, hızlı ve çarpık sanayileşmeye, sürekli kâr etme isteğine bağlı olarak, teknolojinin insan ve doğa yararına kullanılmamasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, insan nüfusunun büyük yoğunluğunun yaşadığı bugünkü kentlerin en önemli sorunlarını yoksulluk, göç, barınma sorunu, alt yapı yetersizlikleri ve çevre kirliliği oluşturmaktadır (Topcu, 2010). Ekolojik ve çevresel sorunlar, evrimleşerek kendine yeni bir düzen kuran insanoğlunun kurduğu dünyadan kaynaklanmaktadır. Çağımızın sorunlarını bu kategoride incelemek gerekmektedir (Görmez, 1997: 25-26). Dünya üzerinde artan nüfus baskısı, teknolojinin gelişmesi ile insanların artık zorunlu ihtiyaçların dışında dinlenme, eğlenme gibi sosyal aktiviteler için de yeterli alan ve kaynak arayışı, doğal dengeyi zorlamaya başlamıştır. Doğal kaynakların dünyanın geleceği için korunması gerektiği bilincinde olunması, akılcı bir yaklaşımla sürdürülebilirliğin sağlanması, doğal çevrenin bozulup yok olmasının önüne geçecektir (<https://www.msxlabs.org>). Kent ve çevre sorunlarının çözümü konusunda toplumsal duyarlılığın artırılması ile gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmak mümkün olabilecektir.

2.1 Türkiye'de Kent ve Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi

Dünyadaki gelişmelerin seyri incelendiğinde, Türkiye sanayileşme ve beraberinde getirdiği kent ve çevre sorunları ile nispeten geç tanışmış bir ülkedir.

Türkiye'nin 1950'lerde sanayileşme sürecine girmesiyle kentleşme hızı da artış göstermiş, 1970'li yıllardan sonra da büyük çaplı çevre sorunları yaşanmaya başlanmıştır. Türkiye'de kentleşmenin seyri daha çok büyük kentlere göç şeklinde olmuştur. Altyapısal olarak bu duruma hazır olmayan kentlerde kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın gelişmemiş olması nedeni ile de çarpık, sağlıksız kentleşmenin tohumları atılmıştır. 1950'lerde sanayi sektörü yükselişe geçerken tarım sektörü de gerilemeye başlamıştır. Tarımda mekanizasyon ile iş gücü talebi azalmış, bu sektörde çalışan köylü halk, kente göç etmiştir. Bu süreçte özellikle yoğun göç alan Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentler kontrolsüz bir şekilde büyümeye başlamıştır. Bu çapta ve aniden yapılan göçe hazır olmayan büyük kentlerde göç, işsizlik, konut, kentlileşme, eğitim, kültür vb. alanlarda birçok sorunu beraberinde getirmiştir (Şişman, 2008: 3-4; Görmez, 1997: 46-47).

Ülkemizde kent ve çevre sorunları karşısında toplumsal duyarlılığın son zamanlarda artmasına paralel olarak kısa bir süreden beri tam olarak doğru bir şekilde ele alınmasa da kent ve çevre sorunları konusu az da olsa ele alınmaya başlanmış, bu konuda oluşturulacak toplumsal duyarlılık ve bilincin önemi fark edilmiştir. Türkiye kent ve çevre sorunlarını üçüncü dünya ülkesi olarak, yoksulluk ve kalkınma sorunu olarak ele almamaktadır. Türkiye’de çevre ile ilgili ilk düzenlemeler, 1960’lı yıllara dayanmaktadır. 1972 yılında yapılan Stockholm Konferansı ile çevre konusunda tüm dünyada çalışmalar biraz daha artmış, bunun etkileri ülkemizde de görülmüştür. DPT bünyesinde çevre ile ilgili Çevre Sorunları Daimi Danışma Kurulu ve Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur. 1980 sonrası TBMM’de Çevre Araştırma Komisyonu kurulmuştur (Görmez, 2003: 81-83). Son 30 yılda kent ve çevre konusunda toplumsal duyarlılığın ve bilincin artmasına paralel olarak kent ve çevre sorunları konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak bu konudaki yasal düzenlemeler, uygulama alanında yetersiz kalmıştır (Görmez, 2003: 81-83). Yapılacak olan yeni düzenlemeler ile kent ve çevre sorunlarının çözümü konusunda toplumsal duyarlılığı oluşturma çalışmalarını yurt geneline yayarak, eğitim kurumlarının da desteği ile duyarlılığı artırma çalışmaları, doğal dengesi korunmuş, sağlıklı ve temiz bir çevrede, modern ve sürdürülebilir kentlerin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

2.1.1 Osmanlı Döneminde Kent ve Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi

Tarihin en büyük devletlerinden birisi olan Osmanlı’nın “çevre” kavramını Allah’ın emaneti olarak algıladığı, tüm davranış biçimlerini de “Temizlik İmandandır.” sözüne uygun olarak biçimlendirdiği görülmektedir (Özdemir:1-21). Osmanlı’nın, özellikle konutların bahçelerinde doğayı şehre taşıma gayreti gösterdiği göze çarpmaktadır (Görmez, 2007:105-107). Osmanlı toplumunda çevre konusunda ilk uygulamanın Haliç’in dolmasını engellemek için alınan önlemler olarak Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) döneminde yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde çevre konusuna verilen öneme, ormanlık arazilerin ve yeşil alanların korunması, ağaç kesiminin belli bir düzene göre yapılarak genç ağaçların kesiminin engellenmesi örnek olarak verilebilir. Verilen yazılı bir emirde sefer için yola çıkıldığında, askerin ekili tarla ve çayırları çiğnememesinin istendiği görülmektedir. Kent düzeni temizliği ile ilgili ve çevre konusunda alınan mahkeme kararları da Osmanlı’nın kent yaşamında düzene ve temizliğe verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir. Arşivler incelendiğinde atık suların sokaklara gelişigüzel bırakılmaması, çöplerin sokağa

atılmaması, herkesin önce kendi kapısının önünü temiz tutması yönünde verilen mahkeme kararları bulunduğu görülmektedir. Lale devrinde kentlerde estetik doğa anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. İstanbul'da çevre kirliliğinin ilk belirtileri Galata ve Beyoğlu Belediyeleri sınırları içinde görülmüştür (Görmez, 2007: 105).

Tanzimat Dönemi ve sonrası Osmanlı'da kent ve çevre konusunda önemli gelişmelerin yaşandığı, sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıktığı bir dönem olarak görülmektedir. 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi, 1870 tarihli Orman Nizamnamesi, 1876 tarihli Mecelle-i Ahkam-ı Adliye bu dönemde yapılan düzenleme ve çalışmalara verilebilecek örneklerdendir (Özdemir: 1-21).

Yaşanılabilir bir çevre için tüm Osmanlı tarihi boyunca pek çok tedbir ve düzenlemenin yapıldığını Osmanlı Arşiv kayıtlarında görmek mümkündür. Yapılan bu tedbir ve düzenlemelerde insani kaygıların ön plana çıktığı görülmektedir. Bu sebeple Osmanlı'da çevre-insan ilişkisi günümüz modern toplumlarında var olan anlayıştan farklı bir düzleme oturmuş, tabii dengenin muhafazasına özen gösterilmiştir. Yapılar insan ruhuna ve doğal çevreye uyum içinde inşa edilmiş, kentler yaşanılabilir yerler olarak bırakılmaya özen gösterilmiştir. Yeşile şekil verilmemiş, tabii seyri içerisinde korunmuştur. Kent yaşamına uygun olarak Mimar Sinan'ın muhteşem eserlerine bakıldığında 16. asır gibi erken sayılacak bir dönemde şehrin tabii silüetine zarar verilmeyerek planlı kentleşme konusuna dikkat edildiği görülmektedir (Öztürk, 1-2). Osmanlı dönemine Kanun-i Sultan Süleyman, II. Selim ve II. Abdülhamit dönemlerinde de kent ve çevre temizliği, hava, su kirliliği ile halk sağlığı konusunda çalışmaların yapıldığı bilinmektedir (Algan, 2000: 222-234). Abdülhamit döneminde İstanbul'un temizliği konusunda bazı yabancı mimarların görüşüne başvurulduğu da bilinmektedir. Ayrıca İkinci Meşrutiyet döneminde kimi siyasi partilerin programlarında çevre konusuna yer verdiği görülmektedir (Görmez, 2007:107).

2.1.2 Cumhuriyet Döneminde Kent ve Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda başkent Ankara dışında çevre ile ilgili konulara fazla önem verilmediği görülmektedir. Cumhuriyet dönemi, çevre mevzuatı düzenlemesinin temelini 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanununa dayandığını görmek mümkündür. Bunun yanında 1930 tarihli, 1580 sayılı Belediye Kanunu ile çevre konusunda ve insan sağlığı ile ilgili konularda belediyelere bir takım sorumluluklar yüklenilmiştir. 1930 yılında yürürlüğe giren 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda sorumluluğu merkezi ve yerel aktörlerde olmak üzere çevre

temizliği ve evre kontrolü ile bunların insan sağlığına verdiği zararlar konusunda önlem alıcı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. 1945’li yıllarda dernek kurma hürriyeti ile toplumun evre duyarlılığına paralel olarak Türk Tabiatını Koruma Derneği (1955) gibi dernekler kurulmuş ve sayıları giderek artmıştır (Görmez, 2007: 108). 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunu ile ormanların korunup tahribatının önlenmesi amaçlanmıştır. Bu Kanun insan hayatı açısından hayati önem taşıyan ormanların korunması ve geliştirilmesi yönünde atılmış önemli bir adım olmasının yanı sıra evre konusunda oluşmaya başlayan toplumsal duyarlılığın da bir göstergesidir.

vrenin insan sağlığı üzerinde yaratacağı olumsuz etkilere karşı önlemlerin alınması amacı ile 1961 Anayasa’sının 49. maddesinde sağlık hakkı kapsamında kamu gücü yetkili kılınmıştır.

Hızlı ve plansız bir şekilde büyümekte olan kentlerdeki konut ihtiyacını karşılamak ve çarpık kentleşmeyi önlemek, bunun neden olduğu vresel tahribat ile görüntü kirliliğinin önüne geçebilmek, verimli tarım arazileri ile hazine arazilerinin, işgal edilmesini engellemek amacı ile 1966 yılında 775 sayılı Gecekondular Kanunu ıkarılmıştır. Ancak yapılan yasal düzenlemeler sorunu ortadan kaldırmaya yetmemiş, kentlerimiz gecekonduların işgalinden kurtulamamıştır (<https://www.msxlab.org/>). Türkiye’de vreci hareketlerin ilk filizlendiği zamanlar 1970’li yıllar olup, ilk tepkiler genellikle kamunun eylem ve işlemleri sonucu baş gösteren yöresel evre sorunlarına yönelik olmuştur. İlk rnekler fabrikanın zararlı atık sularının tarım arazilerine zarar vermesi ve köylünün buna dava aarak tepki göstermesi şeklinde olmuştur. Daha sonraki dönemlerde halk bilinçlenerek bir araya gelip protesto yürüyüşleri başlamıştır. 1980’li yıllara gelindiğinde protestoların da şekli değişerek araçlarla denizden, karadan ve havadan tepki gösterme şeklinde, ya da kendilerini buldukları alana zincirleyerek tepki gösterme şeklinde olmuştur (Duru, 1995: 56-59).

1972 yılında Birleşmiş Milletlerce düzenlenen “İnsan ve vresi” konulu konferansta alınan ilke kararları doğrultusunda, bütün ye ülkelerde evre ile ilgili kurumsal örgütlenmeler başlamıştır. Ülkemizde de vrenin korunmasına yönelik ilk ciddi kurumsal oluşum 1973 yılında kurulan “evre Sorunları Koordinasyon Kurulu”dur.

evre Sorunları Koordinasyon Kurulu oluşturulana kadar olan sürede ülkemizde evre ile ilgili konulara ilişkin hükümler hangi bakanlığın veya ilgili kuruluşun görev alanına giriyorsa o bakanlık ya da ilgili kuruluş tarafından

yürütülmekte idi. 1982 Anayasası'nda, 1970'li yıllarda başlayan dünyada yaşanan çevre sorunları konusundaki gelişmelere paralel olarak çevreye ilişkin kimi düzenlemelere yer verilmiştir. Anayasanın 56. maddesi katılımcı bir çevre yönetimi anlayışını öngörmektedir. Ayrıca anayasanın sağlık ve konut hakkını düzenleyen, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını düzenleyen maddeleri de bulunmaktadır.

Çevre yönetiminin bu çok başlılığı fazla uzun sürmemiştir. 2003 yılında çıkarılan 4856 sayılı “Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile çevre ve ormanların yönetimi birleştirilerek nispeten birlik sağlanmıştır. 2007 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bağlı kuruluşu olarak hizmet veren Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü de bu yeni Bakanlığa, bağlı kuruluş olarak katılmıştır. 2011 yılında 636 sayılı KHK ile bakanlıklar yeniden düzenlenmiş, şehircilik hizmetleri de bakanlığın bünyesine katılarak, Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuştur. Devasa bir örgüt haline gelen yeni bakanlık, bir ay sonra yeniden yapılanma adına parçalanmış, bir bölümü 644 sayılı KHK ile kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde, bir bölümü de 645 sayılı KHK ile kurulan Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde kalmıştır (Şengün, 2015: 109-130). Bugünkü örgütlenme süreci 4/7/2011 tarih ve No: 27984 Mük. Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 1153 ‘nolu Çevre Ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile tamamlanmıştır.

903 Sayılı Türk Kanunu Medenisinin Birinci Kitabının İkinci Babı Üçüncü Faslına Değiştirilmesi, Bu Kanuna Bazı Madde Ve Fıkralar Eklenmesi, Bazı Vakıfların Vergi Muafiyetinden Faydalandırılması Hakkında Kanun (Vakıflar Kanunu) kanun hükümlerine göre, 1 Şubat 1978'de Türkiye Çevre Sorunları Vakfı kurulmuştur. Ankara'da kurulan Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, ülkede çevre sorunlarıyla ilgili araştırma, yayın, kamuoyu eğitimi gibi çalışmaları yürüten en etkili gönüllü kuruluştur. Türkiye'nin çevre sorunlarının dökümünü yapan, Çevre Kanunu'nu hazırlayan, nüfus-çevre-ekonomi-ekoloji ilişkileri üzerine konferanslar ve yarışmalar düzenleyen vakıf, kuruluşundan bu yana geçen sürede elli kitap çıkartarak Türkiye'de çevre konusundaki yayın eksikliğini de gidermeye çalışmıştır (<https://www.msxlabs.org/>). Söz konusu vakfın Türkiye'de kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığın oluşması aşamasındaki çalışmalara katkısı oldukça fazla olmuştur.

3 KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKASI

Kent ve Çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulması noktasında önemli bir yer tutan sürdürülebilir kent, daha az sorunlu sosyal imkânlarının genişliği ile albenisi daha yüksek modern bir kenttir. Çevre sorunlarının en aza indirildiği, sağlıklı bir kentsel yaşamın oluşturulabilmesi için kent ve çevre sorunları konusunda belli bir toplumsal duyarlılık düzeyinin oluşması gerekmektedir.

İnsanlığın devamı doğal kaynakların var oluşuna bağlıdır. Doğal kaynaklar da sonsuz değildir. Sürdürülebilirlik kavramı bu aşamada devreye girmektedir. Sürdürülebilirliği sağlamak demek seçimlerimizi doğru yaparak doğa ve insan arasında denge oluşturmak demektir. Diğer bir yaklaşım ile bugün toplumsal duyarlılığın sürdürülebilir olması, kent ve çevre sorunlarının giderek azalması yönünde pozitif bir durum ortaya çıkaracaktır. Kent ve çevre sorunları karşısında oluşturulacak toplumsal duyarlılık ve bilinç düzeyinin gelişmesi ile de kent ve çevrenin sürdürülebilirliği sağlanabilecektir.

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşması aşamasında kentlerin de sürdürülebilir hale getirilme çalışmaları yapılmıştır. Sürdürülebilir kentleşme yaklaşımı, kentin geleceğine ilişkin kararların, ilgili tüm yerel grupların katılımı ile alınmasını ve uygulanmasını öngörmektedir. Sürdürülebilir kentleşmenin ortak unsurları sayılabilecek planlı büyüme ve planlı arazi kullanımı, konut, nüfus, fırsat eşitliği ve adalet, çevre, yeşil alan, enerji kullanımı ve ekonomik gelişme gibi unsurları da bulunmaktadır. Bu unsurlar insandan bağımsız değildir. İçinde yaşanan kentin ve çevrenin sorunlarına karşı gösterilecek toplumsal duyarlılık sorunların çözümü noktasında atılmış önemli adımlardır. Bu aşamada sürdürülebilir kentin varlığı tamamen insan faaliyetlerinin duyarlı, bilinçli ve planlı bir şekilde hayata geçirilmesine bağlıdır demek yanlış olmayacaktır (Habitat, 2007: 4-8). Aynı şekilde sürdürülebilir çevre konusunda da toplumsal duyarlılık gerekmektedir. Avrupa'da sanayileşmenin gelişmesine paralel olarak 1970'li yıllarda büyük çapta çevresel felaketlerin yaşanması ile çevre ve sorunları dünyadaki bütün ülkelerin gündemlerinde ön sıraya oturmuş, ortak konularından biri haline gelmiştir. Dünya ülkeleri tarafından

çevre sorunlarının küresel niteliğe sahip olduğu gerçeği anlaşılmıştır. Çevre ve yaşanan sorunlar hakkında raporlar hazırlanarak, yapılan uluslararası toplantılarda kararlar alınmıştır. Alınan kararlar çerçevesinde katılımcı ülkeler tarafından önleyici eylem planları, sözleşmeler ve antlaşmalar kabul edilmiştir (Turan, Güler, 2013: 953-960). Günümüzde baskın olarak hissedilmeye başlanan kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın hızlı bir şekilde artış gösterdiği, dünya genelinde bu fikrin kabul gördüğü görülmektedir. Oluşturulan kent ve çevre politikalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması her açıdan toplumsal duyarlılığın oluşması ve zamanla artması bağlamında fayda sağlayacaktır. Böylelikle kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın artması ile birlikte azalan kent ve çevre sorunları, gelecek nesillere daha yaşanılabilir bir kent ve çevre bırakılabileceği anlamına gelecektir.

4 TÜRKİYE'DE KENT VE ÇEVRE POLİTİKALARI

Genel anlamı ile politika belirlenen bir sorunun çözümü konusunda ileriye dönük alınması gerekli önlem ve benimsenmiş ilkelerin tamamıdır. Çevre politikası; bir ülkedeki, *“çevre ile ilgili eylemleri seçilen/benimsenen felsefe doğrultusunda düzenlemek ve yapılandırmak”* olarak tanımlanabilir. Çevre politikaları uygulanırken yasal yükümlülükler, parasal yükümlülükler ve genel destekleme gibi araçlardan faydalanılır (Akdur, 2005: 29-30). Bugünkü çevresel sorunların temeli incelendiğinde her iktisadi faaliyetin belli oranda çevre kirliliğine neden olduğu görülmektedir. Çevre konusunda toplumsal duyarlılığın oluşturulması noktasında çevreye zarar veren durumların önlenmesi ve bu zararların neden olduğu sorunların düzeltilmesi için var olan ekonomik ve diğer kaynakların kullanılması gerekmektedir (Çokgezen, 2007). Devletin çevre sorunlarına dahil olma süreci de bu noktadan itibaren gerçekleşmektedir. Sosyal devlet anlayışının gereği olan kamu refahı ve güvenliğinin sağlanması ve çevre ile arasındaki dengeyi sağlama noktasında sürdürülebilir çevresel değerler ile bireylerin rahat yaşamasını amaçlayan ve gelecek kuşakların yaşam şansını güvence altına alan, üretim ve büyümenin devamlılığını sağlayacak politikalara ve eylem planlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu faaliyetlerin tamamının gerçekleştirilmesini sağlayan politikalara, “çevre politikası” denilmektedir (Budak, 2000). Çevre politikalarının belirlenmesinde toplumun çevreye yönelik algılarının iyi tanımlanması ve anlaşılmış olması gerekmektedir. Toplumun çevreye verdiği değer ve

çevresel sorunları algılama düzeyi çevre politikalarının oluşturulmasında temel teşkil etmektedir. Uygunluğu tespit edilen çevre politikalarının belirlenerek, ülkenin karar sisteminin içerisine dahil edilmesi gerekmektedir (Keleş, Hamamcı, 1993). Çevre politikaları kapsamında koruma ve sorun çözmeye yönelik gerçekleştirilen çabaların tamamı çevre politikalarını oluşturmaktadır (Ökmen, 2003: 83-84).

Türkiye'deki çevresel gelişmelerin uluslararası düzeyde gerçekleştirilen çevre ve çevreyi koruma faaliyetlerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni de çevresel sorunların varlığının geç kabul edilmesi, bu noktada alınması gereken önlemler konusunda geç kalınması ve çevre konusundaki gelişmelerin geriden takip edilmesidir (Yılmaz Turgut, 2012). Türkiye, gelişmekte olan bir ülke olarak çevre ve diğer kalkınma süreçleri arasındaki uyumsuzluğun olumsuz sonuçlarını yaşamıştır (Talu, 2004: 55; Türk ve Erciş, 2017: 4-6). Türkiye'de kalkınma planlarının yapıldığı 1980'li yılların öncesinde temel politika, çevre ve sorunları ile ilgili yapılan çalışmaların kalkınmayı engellemeyecek şekilde sorunun daha ortaya çıkmadan önlenmesine yönelik olarak yapıldığı görülmektedir. Ancak 1980'li yıllardan sonra dünya çapında gerçekleştirilen çevre ile ilgili konferansların ve alınan kararların da etkisi ile sadece mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması ve oluşabilecek bir kirliliğin önüne geçilmesi şeklinde değil, gelecek kuşaklara da yaşam hakkı tanıyan, sürdürülebilir çevre oluşturma anlayışı hedeflenmiştir (Aktel, 2003: 248). Türkiye'de yapılan çevre politikaları onarıcı bir özellik göstermiş, önleyici politikaların yapılması gerekliliği göz ardı edilmiştir. Korumacılıktan öte çevreyi geliştirme bilincine sahip çevreci politikaların oluşturulması çabaları ülkemizde çok yenidir. Türkiye'deki çevre politikaları zorlayıcı nitelikte değildir. Bunda kamu yönetiminin eksikliğinin ve gelişmişlik düzeyinin etkisi vardır (Ökmen, 2003: 83-84). Çevre politikaları hedefleri bakımından her ülkede farklılık göstermekle birlikte hemen her yerde üzerinde uzlaşılan ortak hedefler vardır. Bunlar; bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşamını sürdürmesi, toplumun sahip olduğu çevresel değerlerin korunup bunlara sahip çıkılması, çevre politikaları uygulanırken yükün ve sorumluluğun adil olarak paylaşılmasıdır (Keleş, Hamamcı, 1993: 327-329). Dünya ülkeleri incelendiğinde çevre politikalarının her ülkede farklı şekillendiği hatta aynı ülkenin farklı köşelerindeki uygulamaların bile birbirinden farklı özellikler gösterdiği görülmektedir (Akdur, 2005: 29-30). Türkiye'de etkin çevre politikası oluşturma sürecinin başlangıcı olarak uluslararası kamuoyu çevre koruma bilincinin oluştuğu 1980'li yıllar gösterilebilir. Çevre bilincinin oluşmasını kapsayan süreçte çevre ile ilgili yasal

düzenlemeler yapılmış, bu konuda çalışmak üzere resmi kurumlar kurulmuş, sivil toplum kuruluşları oluşturulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları incelendiğinde ilk olarak 1982 Anayasası “çevre” ile ilgilenmiş ve 1983 yılında Türkiye’nin ilk “Çevre Kanunu” kabul edilmiştir. Kirleten öder prensibinin benimsendiği bu kanun çerçevesinde çevre ile ilgili bir takım tanımlamalar yapmıştır (Yüksel, 2011). Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çevre kirliliğinin ekonomik maliyeti artış göstermektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler daha çok kaynak tüketmek zorundadır. Bu durum uygulanacak çevre politikalarının etkinliğini azaltma riski taşımaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için etkili bir çevre yönetim sistemine ihtiyaç vardır. Etkili bir çevre yönetim sistemi oluşturulan politikalardan iyi sonuçlar alınmasını sağlayacaktır (Karabıçak ve Armağan, 2004: 215).

Türkiye’de yapılan çevre ile ilgili çalışmalar incelendiğinde 1930’ lu yıllardan itibaren çevre konusunda bir düzen oturtma çabaları görülmektedir. Değişen hükümetlerin oluşturduğu politikalar çerçevesinde şekillenen çevre örgütlenmesi çok sık şekil değiştirmiştir. Çevre konusunun uluslararası boyutlara ulaştığı 1970’li yıllardan sonra sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, dünyadaki gelişmelere paralel politikalar izlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte uluslararası çerçevede Avrupa Birliğine katılım sürecinde “çevre” faslının açılması ile çevre mevzuatı düzenlemeleri boyut değiştirmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinde çevre konusundaki gelişmeler konusunda, Türkiye’de yeterli ilerleme sağlanamaması yapılması gereken düzenlemeler ile ilgili bir takım zorlukları beraberinde getirmektedir. Çevre faslına ilişkin AB ile yapılan karşılıklı görüşmeler kapsamında birçok mevzuatın yenilenmesi çalışmaları da devam etmektedir (Bozkurt, 2010: 2-4).

4.1 Planlı Kalkınma Dönemlerinden Önce Kent ve Çevre Politikaları

Birinci Dünya Savaşından sonra izlediği devletçilik politikası ile ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen bir ülke konumunda olan Türkiye’nin, bu dönemde kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturma bağlamında bir çalışma yapmadığı görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkma nedenlerinden bir diğeri de o yıllarda ülke sanayisinin henüz gelişmemiş olmasıdır. Sanayinin gelişmesi ile ortaya çıkan sorunlar henüz Türkiye’de gerçekleşmediği için çevre konusunda gözle görülür bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. İkinci dünya savaşının da araya girmesi ile birlikte yaşanan gelişmeler 1950’li yıllara kadar bu konuda pek bir çalışma yapılmasına

imkân vermemiştir. 1954 yılında yapılan anayasal düzenleme de kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturulması noktasında yeterli olmamıştır.

1960'lı yıllara gelindiğinde planlı kalkınma süreci başlamış, bu süreçten itibaren kent ve çevre konularında birtakım politikaların planlı kalkınma sürecine dâhil edilmeye başlandığı görülmüştür.

4.2 Kalkınma Planlarında Kentler ve Çevre Politikaları

Kaynağı ister kent olsun ister başka bir sebep olsun kent ve çevre sorunları incelendiğinde, ormanların tahribinden, yeşil alanların ve ekolojik yapının bozulmasına, kentsel alanlara yönelik yoğun göçlere, ani ve yoğun göçün sebep olduğu kentsel altyapı yetersizliklerine, kentsel yoksulluğa, denizlerin kirlenmesine, katı atık yönetimi de dahil uzun bir liste karşımıza çıkmaktadır. Bu denli geniş bir alana yayılmış olan sorunların çözülmesi ve geliştirilen bu çözüm yollarının kalıcı olması kapsamlı politikaları gerekli kılmaktadır. Türkiye'de kentsel alanda çevre sorunlarının artarak devam ettiği görülmektedir. Bu da birçok problemi beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda 1961 Anayasası ile Türkiye'nin kalkınma ve sanayileşme çabaları bir plana bağlanmıştır. Devletin temel hedefi sistemli ve hızlı bir yapı değişikliği gerçekleştirmek olmuştur. Yapılan çalışmaların temel amacı planlı bir şekilde bu değişimi gerçekleştirmektir (Ökmen ve Parlak 2001: 7).

Türkiye 1963 planlı kalkınma döneminden itibaren birçok konuya olduğu gibi kent ve çevre politikaları konusuna da yavaş yavaş yer vermeye başlamıştır. Planlı büyüme hedefleri kapsamında beş yıllık kalkınma planları kent ve çevre sorunlarına değinilmesi bakımından incelendiğinde Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında iktisadi ve sosyal hedeflere yer verildiği için kent ve çevre sorunlarının kendisine İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren kısmen yer bulduğu söylenebilmektedir. Çevre konusunda kendisine İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren söz edilse de ayrı başlık altında kendisine Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ele alındığı görülmektedir. Bu metin, İlk Ulusal Çevre Politikası Metni olma özelliğini taşımaktadır (Akdur, 2005: 194-195). İlk yapılan kalkınma planlarında mevcut çevre sorunlarını çözmeye odaklı çalışmalara yer verilirken sonraki planlarda, sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde sorunun ortaya çıkmasını engelleyici çalışmalara yer verilmiştir. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), yapılması benimsenmiştir. Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır. Çevre sorunlarının çözümü konusunda

eğitimin artırılması ve katılımın sağlanması hedeflenmiştir Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında kent ve çevre konularının daha fazla yer bulduğu görülmektedir. Daha sonraki kalkınma planlarda sistematik olarak Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planına kadar kent ve çevre konularına yer verildiği ve çeşitli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bunun sebebi çevre konusunda dünyada yapılan uluslararası çalışmalar ve antlaşmalardır. Sorunların daha net görülmesi fiziki ve teknolojik imkânlarla sahip olunması ve eğitim düzeyinin artması sorunların azalmasına neden olmuştur.

2018 yılına kadar olan on planın tamamı incelendiğinde ilk yıllarda kent ve çevre sorunlarının sadece önleyici tedbirler çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Şehirleşmenin gerçek şehir fonksiyonlarına ve sanayileşmeye dayalı olmaksızın daha çok nüfus yığılmaları şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Hızlı kentleşme ile birlikte yaşanan ekonomik, toplumsal, kültürel sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. Hızlı kentleşmenin beraberinde getirdiği ani sosyal değişim sonrası kültürel yozlaşmaya fırsat verilmemesi amacıyla milli kültürün temel esasları çerçevesinde kent ve kentlilik kültürünün oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılması planlanmıştır (Ökmen ve Parlak, 2001: 6-14). Sürdürülebilir kentleşme doğrultusunda hedefler konularak bunlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda önceki yıllarda yapılan planlama ve yatırımların etkisi görülmüş, sonraki planlarda daha fazla yol alınarak gerek sorunların çözülmesi gerek sürdürülebilirliğin sağlanması gerekse ARGE çalışmalarının yapılması konusunda önemli yol kat edilmiştir (1., 2., 3., 4., 5. Kalkınma Planları)

Kalkınma sürecinde çevreye verilen zararları önlemek ve bunları en aza indirmek için alınan önlemlerin, verilen taahhütlerin en üst seviyede ifade edilme şekli olan Gündem 21, 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi'nde oluşturulan bir eylem planıdır. Gündem 21 maddeleri ülkeleri bağlayıcı nitelikte olduğu için kent ve çevre konusunda sağlam bir altyapı oluşturma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda genel bütçeden pay ayrılarak eğitim alanında düzenlemeler yapıp, gönüllü kuruluşların çevre konusundaki sürdürdüğü faaliyetler desteklenmiştir. Doğal kaynakların sürdürülebilirliği hedeflenmiştir. Çevre konusunda aynı anda yetkili pek çok birim olduğu için çok başlılık doğmuş, var olan bu çok başlılık, mevzuat eksiklikleri ve yasadaki boşluklar giderilmeye çalışılmıştır. Çevre ve şehircilik bakanlığının kurulması ile söz konusu çok başlılık giderilmiştir. Uluslararası boyutta yapılan çevre sorunları ile ilgili toplantılara katılım sağlanarak bu toplantılarda alınan çok sayıda

karara taraf olunmuştur. AB çevre politikalarına uyum için başlatılan çalışmalar geliştirilerek sürdürülmüştür. Son planda yapılan tüm çalışmalarda ve her alanda sürdürülebilirliğin hedeflendiği ve sürdürülebilir kalkınma hedefinin devam ettiği görülmektedir. Çevre konusunda önemli ilerleme sağlanmıştır. Bunun yanında ekonomik büyüme ve nüfus artışının çevre üzerindeki olumsuz etkisi devam etmektedir. Bu bağlamda alınan kararlardan çevre dostu politikalara devam edileceği anlaşılmaktadır (6., 7., 8., 9., 10. Kalkınma Planları).

4.3 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin ve Türk Sanayici İş Adamları Derneği'nin Kent ve Çevre Sorunlarına Yönelik Çalışmaları

Kamu kurumları niteliğinde olan kurumların da çevre konusunda bir irade koyduğu görülmektedir. Türkiye'de Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Türk Sanayici İş Adamları Derneği başta olmak üzere, Genç İş Adamları Derneği, çevre dernekleri gibi Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği gibi birçok derneğin kent ve çevre sorunlarının azaltılması, yaşanabilir bir kentin oluşturulması gibi birçok alanda raporları vardır. Ancak konumuz açısından kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın oluşturulması konusuna özellikle TOBB ve TÜSİAD'ın yaptığı çalışmaların dikkat çektiği görülmektedir.

4.3.1 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Kent ve Çevre Sorunlarına Bakışı

Çevre konusunda yaptığı çalışmalar ile ilgili olarak Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarından biri olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin (TOBB) çalışmaları incelendiğinde, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği teşkilatı içinde Avrupa Birliği Dairesi altında hizmet veren Çevre Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu birimin Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşması bağlamında kendi alanında çalışmalar yaptığı görülmektedir. Oluşturulan bu müdürlüğün faaliyetleri; Odaları ve Sektör Meclislerinden gelen görüşler doğrultusunda, AB çevre müktesebatı ve çevre faslı ile ilgili oluşturulan görüşleri ilgili mercilere iletmektir. Ayrıca konu ile ilgili gelişmeleri takip etmek, işletmelerin Odalar vasıtasıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine ilettiği çevre ile ilgili sorunlarını çözmek amacıyla, ilgili kurumlar ile iletişim içinde bulunmak ve işbirliği yapmaktır. Aynı zamanda sanayi kuruluşlarının temiz teknolojilere yönelmelerini, çevre dostu ürünleri kullanarak çevre dostu üretim

yapmalarını ve çevreye karşı duyarlılıklarının artırılması çalışmalarını desteklemektir. Çevre konusundaki toplantı, şura, seminer, kurul gibi etkinliklere katılarak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin görüşlerini bildirmek, Odaları ve Sektör Meclisleri aracılığı ile sanayici ve iş adamlarından alınan görüşler doğrultusunda, çevre ile ilgili yasa ve yönetmelikler için Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği görüşü oluşturmak ve ilgili kurumlara iletmektir. Kamu kurum ve kuruluşlarının çevre ile ilgili Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine ilettiği duyuruları ve bilgileri Odalara yönlendirmek, böylece kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın ve bilincin geliştirilmesi yönünde çalışmalarda bulunmaktır (<https://www.tobb.org.tr/>). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği pek çok alanda çevresel faaliyetleri destekleyip, çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca oluşturulan, Çevre Etiketleri Kurulunda temsilcisi bulunmaktadır. Amacı sürdürülebilir çevre hedefleri doğrultusunda yaşam döngüsü boyunca çevresel etkileri azaltılmış ürünleri teşvik etmek ve tüketicilere doğru, yanıltıcı olmayan, bilimsel temeli olan bilgi sağlamak için gönüllü bir ödüllendirme mekanizması olan çevre etiketleri sistemi oluşturulmasına yönelik yetki, görev ve sorumluluklar ile sistemin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Çevre Etiketleri Kurulunda Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin temsilcisinin olması (<http://www.gumruk.com.tr/>) birliğin çevreye verdiği değeri göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Bunun yanında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği kendi bünyesinde Çevre ve İklim Değişikliği Daimi Komitesi oluşturmuştur.

Doğal kaynakların yanlış kullanımı suretiyle gelecek nesillerin gelişme potansiyeline zarar vermeden sürdürülebilir kalkınma ilkesine bağlı kalarak, BM'nin Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinin 7 nci maddesinin, "çevre" konusundaki hedefleri ortaya koyduğunu ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin BM Binyıl Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesi Projesi'nin, Türkiye'deki "özel sektör" ortağı olduğunu hatırlayarak, diğer taraftan, Türkiye'nin aralarında BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü'nün de yer aldığı çevre konusunda çok sayıda uluslararası sözleşmeye taraf olduğunu göz önünde tutarak, Başta Anayasamız olmak üzere, Türkiye'nin AB ile katılım müzakerelerinde "Çevre" faslının müzakerelere açıldığını, müzakerelerin tamamlanabilmesi için kapsamlı ve maliyetli bir sürecin gerekli olduğunu; ancak geniş mutabakat temeline ve sağlam analizlere dayandırılması halinde, belli alanlarda Türkiye için uzun geçiş sürelerinin de söz konusu olabileceğini göz önünde tutarak, üretimin içinde olan, değişim ve uyumu gerçekleştirecek reel sektör temsilcilerinin katılımıyla "Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Çevre ve İklim Değişikliği Daimi Komitesi" kurmuştur.

Komitenin amacı Türkiye'nin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Müzakereleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği katılım sürecinde "Çevre" faslı kapsamındaki konularda, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin iş dünyası adına oluşturacağı pozisyonların hazırlık sürecine katkı sağlamaktır (<https://www.tobb.org.tr/>). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin tüm sanayi dalları ile ilgili olarak çeşitli dönemlerde sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusunda da toplantı, seminer, paneller, yarışmalar, ödül törenleri düzenlediği de görülmektedir. Çevre konusundaki duyarlılığını halka aşılama çalışmaları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ni kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulması noktasında kayda değer kılmaktadır.

4.3.2 Türk Sanayici İş Adamları Derneği (TÜSİAD)'ın Kent ve Çevre Konularına İlişkin Çalışmaları

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın ve bilincin geliştirilmesi yönünde çalışmalarda bulunan TÜSİAD, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda sürdürülebilir kalkınma yuvarlak masası oluşturmuştur. Çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile mücadele konularında politikaların bütüncül bir şekilde oluşturulmasına yönelik aktif katkı sağlayan sürdürülebilir kalkınma yuvarlak masası faaliyetlerini ilgili kamu kurumları ile işbirliği içinde sürdürmektedir.

TÜSİAD'ın sürdürülebilirlik vizyonu doğrultusunda oluşturduğu Çevre ve İklim Değişikliği Çalışma Grubu, ekonomik büyümenin doğal kaynakların sürdürülebilirliği ile paralel biçimde sağlanması amacıyla hareketle, ülkemizde çevre politikalarının oluşumuna ve bu politikalar kapsamında ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerin geliştirilmesine destek vermektedir. Çalışma Grubu, yapılan düzenlemelerin etkili uygulanmasına yönelik değerlendirmelerde bulunmakta, araştırmalar yürütmekte, ilgili kurum ve kuruluşlara bu çerçevede öneriler sunmaktadır. Grup, TÜSİAD'ın üyesi bulunduğu İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu'nun çalışmalarına ve her yıl düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi Taraflar Konferansı görüşmelerine katkı ve katılım sağlamaktadır. Söz konusu grup, ayrıca, REC Türkiye ve TÜSİAD ortaklığında Türkiye'de iklim değişikliği alanında iş dünyasında bilinç artırmak amacıyla kurulan İklim Platformu'nun çalışmalarına katkı sağlamaktadır.

TÜSİAD, İklim değişikliğiyle mücadele alanında 7 Eylül 2017’de “İklim Değişikliğiyle Mücadele Alanında TÜSİAD Tutum Belgesi” ni oluşturmuştur. Bu belgede kamu ve özel sektörün, kaynak verimliliğine ve düşük karbon ekonomisine geçişine yönelik öneriler yer almaktadır (<http://tusiad.org/tr/>). TÜSİAD sürdürülebilir kalkınma kapsamında sürdürülebilir çevre duyarlılığının oluşması ile ilgili çalışmalar yapmakta konferanslar, seminerler ve çevre ile ilgili çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. TÜSİAD’ın çevre konusunda yaptığı çalışmalar ile kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın oluşturulmasına sağladığı katkılar dikkat çekicidir.

4.4 Çevre Kuruluşlarının Kent ve Çevre Sorunlarına Bakış Açısı

Kent ve çevre sorunlarının dile getirilmesi ve bunların çözümü ile bu sorunlara karşı toplumsal duyarlılığın gelişimi noktasında kuruluşlarının önemli rolü vardır.

T.C. Anayasası’nın 56. maddesinde "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir." Anayasanın bu ilkesi, çevre duyarlılığının geliştirilmesini ve kurumsal bir nitelik kazandırılmasını belirtmektedir.

Nitekim Türkiye’de kamu kuruluşlarından çevreye karşı olumsuz etkileri bulunan her türlü faaliyeti ülke bütününde izlemek ve denetlemek adına birden çok bakanlık görevlendirilmiştir. Bunun yanında, gönüllülük esasıyla insanlık yararına hizmet etmek için herhangi bir çıkar gözetmeksizin kurulmuş olan gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır. Türkiye’de kent ve çevre sorunlarının giderilmesi, toplumsal duyarlılığın sağlanması ve toplumun bilinçlenmesi konusunda kurulmuş birçok çevre kuruluşu vardır. TEMA, ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) ve Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD) Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu (TÜRÇEK), Doğa ile Barış Derneği, Deniz Temiz Derneği (TURMEPA) gibi sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır (megep.meb.gov.tr). Bunların her birisi ayrı bir inceleme konusu olmakla birlikte bunlardan bazıları yaptığı çalışmalar bakımından dikkat çekicidir. Türkiye’de çevrenin korunması ve bu konuda toplumsal duyarlılığın artırılmasına yönelik çeşitli araştırmalar yapan gönüllü kuruluşlara, bunlardan en bilineni olan Türkiye Çevre Vakfı, Türkiye Erozyonla Mücadele ve Araştırma Vakfı (TEMA), örnek olarak gösterilebilir.

Bu vakıflardan TEMA Vakfı'nın öncelikli hedefi, Türk halkına toprak erozyonunun nedenlerini, vahim sonuçlarını ve Türkiye'nin çöl olma tehlikesini anlatmak, erozyon sorununa karşı duyarlı, bilinçli ve etkin bir kamuoyu oluşturmaktır. TEMA Vakfı bir bölgede, yapılacak olan ağaçlandırmalarda yöreye uygun olan ağaç türlerinin dikilmesi ile ağaç dikme projeleri, doğal yapı onarılırken, mevcut potansiyelin de etkin kullanılmasıyla tarımda - hayvancılıkta - ormancılıkta gelir getiren etkinlikler yaratma projeleri, süregelen geçim kaynaklarını verimli kılmak, kaliteli üretimin artırılmasıyla birlikte ekonomik düzeyin yükseltilmesi için gereken altyapı ve eğitim çalışmalarını gerçekleştirmek vb. çok yönlü girişimlerle kırsal alanda yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedefleyen kırsal kalkınma projeleri gibi birçok projeye imza atmıştır. TEMA Vakfı'nın hukuksal alandaki ilk ve en büyük başarısı "Mera Yasası" nın TBMM'de 1998 yılının Şubat ayında "oybirliği" ile kabul edilmesi olmuştur. Su ile ilgili olarak da, "Çerçeve Su Yasası" ve "Havza Yönetimi" konularında çalışmalar sürdürülmektedir. TEMA Vakfı'nda eğitimin hedefi; erozyon, çoraklaşma, çölleşme ve yanlış arazi kullanımının sebep ve sonuçları, alınacak önlemler, toprağın ve doğal varlıkların korunması hususlarında baskı grubu oluşturacak bilinçli ve güçlü bir kamuoyu oluşturmaktır. Vakıf ayrıca çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma alanında faaliyet gösteren birçok uluslararası kurum ve kuruluş ile de işbirliği yapmıştır. TEMA Vakfı'nın her ilde temsilciliği, İlçe Gönüllü Sorumlusu ile TEMA Gönüllü Teşkilatı bulunmaktadır (<http://www.cevreciyiz.com>).

Görüldüğü gibi söz konusu vakıf çalışma alanı itibarı ile erozyon ile mücadele eden bir vakıf gibi görünse de çevre konusunda yaptığı çalışmalar, toplumsal duyarlılığın oluşması yönünde eğitici ve yol gösterici olmuştur. Ayrıca vakıf, ulusal ve uluslararası birçok alanda çevre konusunda çalışmalar gerçekleştirmiştir. Vakfın, çevre sorunlarını gidermek ve çevresel duyarlılığın artırılması konusunda halkı bilgilendirme noktasında sorumluluk aldığı görülmektedir. Amacı ne olursa olsun çevreyi koruma ve geliştirme konusunda yapılan her çalışmanın kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulması konusuna olumlu katkıları bulunmaktadır.

4.5 Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalarda Kent ve Çevre Sorunları

Özellikle 1980-1990 sonrası Türkiye'nin imza atıp taraf olduğu birçok antlaşma vardır. Türkiye tüm dünyada yaşanan çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlamak amacıyla, sosyo-ekonomik koşulları ve kalkınma önceliklerini göz önünde bulundurarak, küresel ve bölgesel düzeyde pek çok çevre sözleşmesine taraf olmuştur. Bu antlaşmalar incelendiğinde içerik olarak ayrı ayrı kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturmak adına direk olarak bu başlık ile yapılmış bir çalışma görülmemektedir. Ancak içerikleri incelendiğinde alınan kararların, konulan maddelerin her birinin ayrı ayrı kent ve çevre sorunlarını gidermeye yönelik olduğu görülmektedir. Bununla beraber alınan kararlara istinaden hayata geçirilen her bir madde, kentlerde yaşayan insanların hayatlarını daha sağlıklı bir çevrede sürdürmesini sağlamak amacını taşımaktadır. Bu yönü ile mevcut yapılan tüm antlaşma ve protokollerin temel amacının insanın yaşamı için daha sağlıklı ve düzenli bir çevre oluşturmak olduğu, bu yönü ile de kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığı oluşturma yönünde katkı sundukları söylenebilir. Temelinde sosyo-ekonomik sebepler yatan ve karmaşık bir nitelik gösteren çevre sorunlarının çözümü için sürdürülmekte olan uluslararası işbirliği çabalarında Türkiye, aktif rol oynamaktadır. Bu antlaşmalar incelendiğinde her birinin ayrı ayrı çevre sorunlarının çözümü noktasında irade ortaya koyduğu görülür. Uluslararası boyutta meydana gelen ve dünya ticareti kapsamında kirletilen deniz ve karaların ya da atmosfer kirliliğinin, doğal hayata ve çevreye verilen zararın önlenmesi, doğal kaynakların tüketilmemesi vs. gibi pek çok uluslararası konuda çalışma yapmış olsalar da netice itibarı ile yaşanan çevre sorunları konusunda bir duyarlılık geliştirmeyi amaçladıklarından konumuz kapsamında ele alınmıştır. Bu yönü ile almış oldukları her bir karar daha temiz bir çevre, daha yaşanılabilir bir kent yaratma konusunda yol gösterici, imkân sağlayıcı niteliktedir. Diğer bir ifade ile kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulması bakımından aktörel rol üstlendikleri söylenebilir. Ancak bu antlaşmaların hedeflerinin çok boyutlu olması dikkate alındığında her birinin ayrı bir inceleme konusu olduğunun da hesaba katılması gerekmektedir. Bu açıdan burada, gerçekleştirilmesinde Türkiye'nin aktif rol aldığı antlaşmaların bazılarına değinilmesi uygun görülmüştür.

II. BM İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II), 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir (<http://www.mfa.gov.tr/>). Konferans sonucunda, "İnsan

Yerleşimleri Hakkında İstanbul Bildirgesi” ile “Habitat Gündemi” kabul edilmiştir. İklim değişikliğiyle mücadele kapsamında Türkiye, yaşanan olumsuz gelişmelerin önlenmesi ve meydana gelen zararın telafisi, sürdürülebilir bir çevre için kalkınma hedeflerine zarar vermeden gerekli çalışma ve düzenlemeleri yapmakta, ikili işbirliğini geliştirmekte, bölgesel ve uluslararası çalışmalara etkin katılım sağlamaktadır. Kuraklık ve çölleşme ile ilgili olarak Türkiye, 1998 yılında BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi’ne taraf olmuştur. Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından her yıl “Uluslararası Çölleşmeyle Mücadele Eğitimi” düzenlenmektedir (<http://www.mfa.gov.tr/>).

Türkiye, 1996 yılında biyolojik çeşitlilik kaynaklarının insan faaliyetlerden dolayı zarar görmesi ve bazı türlerin soyunun tükenmesi riski ile karşı karşıya kalınması dolayısıyla, Rio de Janeiro’da 1992 yılında gerçekleştirilen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde kabul edilen ve 1993’te yürürlüğe giren, BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’ne taraf olmuştur (<http://www.mfa.gov.tr/>). Türkiye’nin çevre konusunda taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve protokollerden bazıları aşağıdaki gibidir.

-Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi

-Akdeniz’de Gemilerden ve Uçaklardan Boşaltma veya Denizde Yakmadan Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılması Protokolü

-Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan ve Faaliyetlerden Dolayı Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü

-Atmosferde, Uzayda ve Sualtında Nükleer Silah Deneylelerini Yasaklayan Sözleşme, Moskova 1963 (Türkiye R.G. 13.5.1965, sayı1997)

-Avrupa’da Hava Kirlenmelerinin Uzun Menzilli Aktarımlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İşbirliği Programının (EMEP) Uzun Vadeli Finansmanına Dair 1979 Uzun Menzilli Sınırlar ötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi’ne ek Protokol, Cenevre 1984 (R.G. 23.7.1985, sayı 18820)

-Bazı Tehlikeli Kimyasalların ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Ön Bildirimli Kabul Usulüne Dair Rotterdam Sözleşmesi

-Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Uzun Menzilli Sınır ötesi Hava Kirliliği (CLRTAP) Sözleşmesi

-Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi

-Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Endüstriyel Kazaların Sınır aşan Etkileri Sözleşmesi

- Birleşmiş Milletler, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
- Birleşmiş Milletler, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi - Kyoto Protokolü
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine ilişkin Sözleşme CITES (20 Haziran 1996 tarihli Resmi Gazete)
- Denizlerin Gemiler Tarafından Kirlenmesinin önlenmesine Dair Sözleşme (MARPOL)
- Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesinin Karadeniz'de Biyolojik Çeşitliliğin ve Peyzajın Korunması Protokolü
- Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi
- Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu ile ilgili Uluslararası Sözleşme (CLC 1992)
- Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınımının ve İmhasının Kontrolü Sözleşmesi, Basel 22.3.1989 (R.G. 15.5.1994, sayı 21935)
- Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi (<http://www.globalbilgiler.com>)

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturmak için yapılan tüm bu çalışmalar imzalanan protokoller direk olarak kent ve çevre duyarlılığı konusunu ele almamaktadır. Ancak yapılan her bir çalışma, çevreyi korumak adına konulmuş her bir madde kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulması noktasında sürece katkı sağlamaktadır. Bütün bu sözleşmeler ve protokoller dikkate alındığında çevre konusunda duyarlılığı artırma çabaları açık olarak görülmektedir. Dünya genelinde oluşturulması için gayret sarf edilen çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılık yerleştiğinde söz konusu sorunlar en aza indirgenecek, daha yaşanılabilir bir dünya meydana gelebilecektir.

Kyoto Protokolü

1997 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde yapılan uluslararası toplantı sonrasında imzalanmıştır. 16 Şubat 2005 yılında resmen yürürlüğe girmiştir.

Basel Antlaşması

“Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Taşınımı ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi” bağlayıcı, çok taraflı çevre anlaşmalarından biridir. “Basel Sözleşmesi” 1989 yılında imzaya açılmış; 05.05.1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bugün Sözleşmeye 163 taraf ülke bulunmaktadır. Türkiye de Sözleşmeyi 1989 yılında imzalamıştır.

Montreal Antlaşması

16 Eylül 1987’de 150’den fazla ülke temsilcisi Kanada’nın Montreal kentinde toplanarak “ozon tabakasının incelmeye yol açan maddelerin üretimi ve kullanımı” konusunda protokol imzalamışlardır. Türkiye’nin taraf olduğu protokol, beş kez revizyondan geçmiştir. (<http://megep.meb.gov.tr>). İçinde yaşanan kent ve çevre sorunlarına karşı duyarlılığının oluşturulması ve çevrenin korunması için yalnızca taraf ülkelerin gayreti sorunun çözümü için yeterli olmamakta, çıkar gözetilmeksizin dünyayı ilgilendiren tüm konularda küresel düzeyde işbirliğine gidilmesi gerektiği görülmektedir. Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulması konusunda katkısı olduğu düşünülen diğer antlaşmalardan bazıları;

Bern, Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)

1979’da (Resmî Gazete ‘de yayın tarihi: 20.2.1994)

Barselona, Akdeniz'in Kirlenmesine Karşı Sözleşme (Barselona Sözleşmesi) 1976 (Resmî Gazete ‘de yayın tarihi: 12.6.1981)

Washington, Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Ticaretinin Düzenlemesine Dair Sözleşme (CITES Sözleşmesi) 1973 (Resmî Gazete ‘de yayın tarihi: 27.9.94) (<http://megep.meb.gov.tr>) dir. Bu anlaşmaların genel amacı çevre konusunda oluşturulacak toplumsal duyarlılık ile insanın içinde yaşadığı kent ve çevre sorunlarını en aza indirmektir doğal dengenin sürekliliğini sağlamaktır.

4.6 Türkiye'nin Taraf Olmadığı Ancak Cari Olan Uluslararası Çevre Kuruluşları ve Antlaşmaların Kent ve Çevre Sorunlarına Bakışı

Artan çevre sorunlarının insanlığı tehdit eder hale gelmesi ile uluslar, çevre konusunda uluslararası boyutta politikalar geliştirerek bunları hayata geçirmeyi amaçlamışlardır. Tüm dünyada çevre sorunlarının sınır ötesi etkilere sahip olduğu ve küresel bir nitelik taşıdığı genel kabul görmüştür. Dünya genelinde oluşturulacak kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılık, şüphesiz ki bugün içinden çıkılması güç hale gelmiş uluslararası nitelikte çevre sorunlarının çözülmesi noktasında büyük katkı sağlayacaktır. Devletlerin tek başlarına çabaları ile bu sorunların çözülemeyeceği aşikârdır. Küresel bir nitelik taşıyan çevre sorunlarının çözülmesi için küresel işbirliği şarttır. Çevre sorunlarının çözümü yönünde yapılan çalışmaların en somut çıktısı çok taraflı çevre anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar, küresel

nitelikte bir işbirliğine zemin hazırladıkları, ulusal çevre politikalarına rehber oluşturdukları, çevre sorunlarının çözümüne hukuki açıdan bağlayıcı yasal bir dayanak sağladıkları için uluslararası çevre yönetimi açısından önemlidir. Yapılan bu anlaşmalar içerik olarak elbette ki direkt olarak kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı artırma çalışması olarak nitelendirilemez. Ancak bu anlaşmaların her biri kent ve çevre sorunlarının çözümünde toplumsal duyarlılığı oluşturması bakımından altyapı oluşturmakta çevre konusundaki duyarlılığı artırma konusunda geliştirilecek politikalara rehber olmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan politikalar toplumsal duyarlılığın oluşturulması noktasında oldukça önemlidir. Ulusların birbiri ile uyum içinde çalışmasının, çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın oluşturulması ve çevre sorunlarının ortadan kaldırılması konusunda başarıyı tetikleyeceği açıktır (Kaya, 2011: 2).

Çevrenin korunması, geliştirilmesi konusu ilk kez Birleşmiş Milletlerin düzenlediği, 113 ülkenin katılımı ile Haziran 1972’de Stockholm’de düzenlenen konferansta ele alınmıştır (Özmehmet, 2012: 6-11). Brundtland Raporu genel hatları ile yoksulluğun ortadan kaldırılması, doğal kaynaklardan faydalanma konusunda eşitliğin sağlanması, nüfusun kontrol altına alınması ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi konusu değerlendirilmiştir. Alınan kararların çevre konusunda toplumsal duyarlılığın oluşması bakımından önemi açıkça görülmektedir. Dünyadaki çevre sorunlarının üstesinden gelebilmek, dünyada yoksulluğu önleyebilmek için, gelişmekte olan ülkelerin de önemli rol oynayacağı yeniden yapılanma sürecine girilmesi gerektiği belirtilmiştir (Ağca, 2002). Çevresel ve ekolojik sorunların küresel boyutu ve kapsamı bakımından bu konferans, bir dönüm noktası olmuş, kent ve çevre sorunları konusunda uluslararası duyarlılığın geliştirilmesi bakımından önemli rol oynamıştır. Bu rapor, birçok ülkenin çevre politikalarını yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. Rio Konferansı sonrasında çevre sorunları konusu, tüm dünyada uluslararası gündemin öncelikli konuları arasında yerini almıştır (Ağca, 2002).

3–14 Haziran 1996 tarihleri arasında İstanbul’da, gerçekleştirilen Habitat II Zirvesinde yoğun olarak insan yerleşimleri üzerine durulmuştur. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nden etkilenilerek, herkes için yeterli konut ile çevreye duyarlı yaşanabilir kentleşmenin oluşturulması, sürdürülebilir çevre ve insan yerleşmelerinin geliştirilmesi konuları üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Burada yapılan görüşmelerin de kent ve çevre sorunlarına toplumsal duyarlılığın oluşması bakımından etkisi oldukça önem arz etmektedir.

Rio +5 Zirvesi, 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı'nda alınan kararların, geçen beş yıllık süreç içinde nasıl ele alındığını ve bu kararların ne derece gerçekçi olduğunu ve uygulanabilirliğini değerlendirmek üzere, 1997 yılında New York'ta gerçekleştirilmiştir. "Birleşmiş Milletler Özel Oturumu" olarak düzenlenen bu zirvenin sonucunda, uluslararası alanda çevre ve çevre duyarlılığı konusunda çalışmaların yapılması için kararların alındığı ve ülkeler tarafından kabul edildiği ancak Rio Konferansı'nın beklenenleri veremediği, yapılması yönünde karar alınan ve olması gerekenlerin gerçekleşmemiş olduğu görülmüştür. Bu nedenle beklentilere ulaşma konusunda daha somut girişimlerde bulunulması gerektiği vurgulanmıştır (Arat, Türkeş ve Saner 2002). Bu zirve alınan kararların takibi için gösterilen kararlılığı ifade etmesi bakımından büyük anlam ifade etmektedir. Ne şekilde olursa olsun kent ve çevre konusunda yapılan her bir çalışmanın, kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulmasına katkısı bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler çatısı altında uluslararası düzeyde yapılan konferanslar, sözleşmeler çevre konusunun hukuki bir zemine oturması için önemli öğelerdir. Uluslararası antlaşmalar ile birlikte uluslararası arenada çevre hakkının giderek daha fazla tanınmasında gönüllü kuruluşların rolü de oldukça fazladır. Bir anlamda çevrenin toplumsal alanda gördüğü ilginin göstergesi olarak değerlendirilebilecek olan gönüllü kuruluşlar, uluslararası alanda çevreye ilişkin hukuk kurallarının oluşmasına ve bu kuralların geliştirilmesine çeşitli düzeyde katkı sağlamaktadır.

Çevre bilincinin oluşması ve toplumlar genelinde bu bilincin arttırılması için uluslararası faaliyet gösteren resmi ya da gönüllü birçok çevre kuruluşu bulunmaktadır.

Söz konusu uluslararası çevre kuruluşlarından en bilinenleri;

Avrupa Birliği

Birleşmiş Milletler (BM)

Uluslararası Para Fonu (IMF)

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Greenpeace.

olarak (<http://megep.meb.gov.tr>) karşımıza çıkmaktadır. Bu kuruluşları ayrı ayrı incelemek farklı bir araştırma konusu olduğundan ve ayrı bir çalışma alanı gerektirdiğinden burada sadece bunların isimleri belirtilmiştir.

Çevre sorunlarının sınır tanımayan özelliği, dünya ülkelerini çevrenin korunması konusunda birlikte hareket etmeye zorlamıştır. Kent ve çevre sorunlarında

toplumsal duyarlılığının oluşturulması yönünde birlikte hareket edilmesinin, sorunların çözümünde kolaylık sağlayacağı bilindiğinden bu sorunları ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için dünya genelinde uluslararası antlaşmalar yapılmış, protokoller imzalanmıştır. Türkiye, uluslararası alanda çevreyi korumak ve küresel düzeyde alınacak çevre tedbirlerine ve çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak için yapılmış olan çevre sözleşmelerinin önemli bir bölümünü imzalamıştır. Bu antlaşmalar TBMM'nde onaylanmıştır. Yine uluslararası düzeyde toplumların çevre duyarlılığını geliştirmeyi amaçlayan çalışmaları yapan bu anlaşma ve protokollerin hepsini incelemek farklı bir çalışma alanı gerektirdiğinden, bu çalışmalardan genel hatları ile bahsedilecektir.

Çevre sorunlarının sınır tanımayan özelliği nedeniyle uluslar ortak hareket ederek uluslararası kent ve çevre sorunlarını inceleyen kuruluşlar oluşturduğu gibi, bu konuda yapılan ciddi çalışmalar sonucu ortaya konulan uluslararası anlaşmalar ve protokoller de mevcuttur. Kent ve çevre sorunları ile bütünlük arz ettiği için çevre antlaşmalarının çoğu aslında yaşanabilir bir kent ile çevre sorunlarını birlikte düşünmekte bu konuda toplumsal duyarlılığı arttırmayı amaçlamaktadırlar. Bu antlaşmaların hepsini ayrı ayrı incelemek ayrı bir çalışma konusu olduğu için burada bu anlaşma ve protokollere kısaca değinilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIK VE ÇEVRE BİLİNCİ

1 TOPLUMSAL DUYARLILIK VE ÇEVRE BİLİNCİ

Daha önceki anlatımlarda kent ve çevre sorunları ve süreçleri belirlenirken bunların en önemli yönlerinden birinin de çevre duyarlılığı olacağına dikkat çekilmeye çalışıldı. Bu bölümde kent ve çevre duyarlılığının neden önemli olduğu ve belirtilen sorunların giderilmesinde bu duyarlılık düzeyinin geliştirilmesi ve bunları etkileyen faktörler ele alınacaktır.

Duyarlılık, çevresel psikolojide, bireyin çevresi ve çevreyle ilişkilerinin farkında olma düzeyidir. Yani birey, çevresinde olup bitenlerden neyi bilip neyi bilmediğinin ne kadar farkındadır. Bunların ne kadarını bildiğinin veya bunları niçin bildiğinin ve bu bilgiyi nasıl kullandığının ne kadar bilincindedir? Bu açıdan bakıldığında duyarlılık, bireyin bilinç düzeyi olarak ifade edilebilir. Bunun ölçütü de bireyin bilgi düzeyidir (Türksoy, 1991: 15-17; Kocakurt ve Güven, 2005: 34-38). Duyarlı olmayı, olumlu sosyal davranışlar ya da başkalarının ihtiyaçlarına yönelik olan davranışlar olarak ifade eden bir diğer tanım ise Staub (1979)'ın tanımıdır. Çevre duyarlılığı kavramı zaman içinde çevre ve doğa üzerinde oluşmuş zararlı etkileri kanıtlanmış veya kanıtlanmamış çevresel sorunların toplum tarafından algılanma şekli, bu sorunlara karşı toplumda duyulan rahatsızlıklar ve toplumun sorunlara karşı gösterdikleri tepkiler olarak tanımlanabilmektedir (Yücel ve ark. 2006). Çevreye duyarlı birey, çevre ve doğal kaynakları koruyarak etrafındaki çevre sorunlarına karşı olumlu davranışlar gösteren birey olarak tanımlanabilmektedir. Kişilerde çevre duyarlılığını geliştirmenin yolu, bilinç düzeyinin artırılması ile mümkündür. Bilinç düzeyinin artırılması her seviyeye uygun çevre eğitimi verilmesi ile gerçekleştirilir. Kişilerin çevreye karşı gösterdikleri davranış biçimleri onların duyarlılıklarının birer yansıması olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda bireylerin çevre duyarlılığı, etrafta oluşan çevre kirliliğine, yeşil alan konusunda yaşanan sorunlara, aşırı nüfus artışı ve ekolojik dengeye karşı gösterdikleri davranış şekillerine bakılarak anlaşılabilir.

Zamanla kişisel ve politik düzeylerde oluşan “çevreyi koruma ve çevrenin sürdürülebilir şekilde kullanımının önemini kavrama” olarak tanımlanabilen çevre bilincinin geliştirilmesi bir zorunluluktur. Bireylerde oluşturulacak bu bilinç ile yaşanan çevresel sorunları önleme veya azaltma konusunda gösterilen tepkiler ve çevresel tutumlar sürekli olarak gündemde tutularak sorunların göz ardı edilmesini önleyecek, bunları sürekli olarak gündemde tutacaktır (Yalçın, 1993: 44; Yücel, 2003: 2).

Çevreye duyarlı olmak; çevreye zarar verecek davranışlardan kaçınmak, çevreyi kirlilemeden doğal dengeyi korumak, çevre konusunda hassasiyet göstermek ve bunu davranışlara yansıtmak demektir. Bu aşamada çevre duyarlılığı ile çevre bilinci anlayışı birbirini besleyen faktörlerdir. Bilinç; Yalçın (1993) tarafından kişinin kendi varlığı ve davranışları hakkındaki duygusu ve bunların farkında oluşu olarak tanımlanmıştır. Çevre sorunlarının başarılı bir şekilde yönetilerek kontrol altına alınması, doğal kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi, her anlamda bilinçli tüketici olunabilmesi zorunluluğu vardır. Bu da ancak çevre konusunda eğitim gücünün seferber edilerek çevreye karşı tutumların değiştirilmesi ile küresel bir çevre duyarlılığı oluşturularak mümkün olabilecektir (Çevre Sorunları Vakfı Yayınları 1985 Akt: Çelen ve ark. 2002, Özmen ve ark. 2005, Kainth 2009). Toplumun bir arada tutan, onların huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmesi için her insanın uyması gereken bir takım kurallar bulunmaktadır. Bu kuralların başında kişilerin duyarlı birer vatandaş olması gelmektedir. Her insan, içerisinde yer aldığı topluma ve çevresinde yaşanan olaylara karşı duyarlı olmak zorundadır. Duyarlılık, toplumun rahat bir şekilde yaşayabilmesi ve insanların birbiri ile olan iletişiminin daha sağlıklı olabilmesi için çok önemlidir. Duyarlı olmak insanın hem kendisine, hem de içinde bulunduğu topluma her açıdan fayda sağlayacaktır. Bugün yaşadığımız süreçte insan olarak özellikle çevrenin ve doğanın korunması konusuna, doğaya bu kadar bağımlı iken halâ ilgisiz kalınması, insanlığı bekleyen büyük tehlikenin de henüz farkında olunmadığı anlamına gelmektedir. Çevre ve doğa karşısında sergilenen bu umursamaz yaklaşım, insanlığı olumsuz etkileyecek ve doğaya bu umursamazlığın bedeli ödenmek zorunda kalınacaktır.

Çevre, bizi kuşatan hava, içtiğimiz su, beslendiğimiz toprak, canlı, cansız tüm varlıklar için her şeydir. İnsanlar henüz doğayı bu denli tahrip etmemişken, teknoloji henüz bu kadar gelişmemişken, şüphesiz doğa ile daha yakın ilişkiler kurmuşlardır. Günümüzün değişen yaşam koşulları, teknolojinin gelişmesi dünyanın doğal dengesini

alt üst etmiştir. İnsanın, gelişmişliğe paralel olarak yeryüzünde kendisi için oluşturduğu yapay çevre sürekli doğaya zarar vermektedir. Her geçen gün daha da fazla tüketilen doğal kaynaklar, kirlenen hava, toprak, su, kesilen bunca ağaç ve yok olan orman insanlığın geleceğini tehdit etmektedir (<http://www.yilmazulusoy.com/tr/>).

İçinde yaşadığımız yüzyılın sonlarına doğru gelinen zaman diliminde çevre kirliliği ülke sınırlarını aşmış, sağlık sorunları dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Durumun vahametini fark eden insan günümüzün iletişim hızından faydalanarak, bilginin anında yayılması gücünü de kullanarak tüm dünyada çevre sorunlarına karşı duyarlılık oluşturma konusunu gündeme getirmiştir.

2 ÇEVRE DUYARLILIĞININ OLUŞMASI

Çevre sorunlarının ilk olarak nerede başladığını söylemek zordur. Ancak genel olarak çevre hareketinin, ilk olarak, Sanayi Devrimini gerçekleştiren, bu sayede kalkınmasını sağlamış ancak bunun bir sonucu olarak doğa üzerinde ağır bir tahribat yaratmış bulunan İngiltere ile bazı Avrupa ülkeleri ve Amerika gibi batılı ülkelerde 18. yüzyılın ikinci yarısında etkisini göstermeye başladığı söylenebilmektedir (Duru, 1995: 27). İlk çevrecilik akımlarının ve çevreye karşı ilginin, doğaya ve doğanın korunmasına gösterilen ilgi şeklinde, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktığı görülmektedir (Keleş ve ark. 1987).

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın gelişim sürecinde evrensel boyutta çevreye sahip çıkılması, sorunların derinlemesine incelenerek çözüm yoluna gidilmesi ve dünyanın "insanlığın ortak mirası" olduğu fikrinin tüm dünyada yaygınlık kazanması 1960'lı yılları bulmuştur. 1960'lı yıllarda kazanılan ve başlangıçta sloganlar düzeyinde doğan çevre bilinci, artarak programlara ve uygulamalara doğru gidilmesini sağlamış; süreç hemen her ülkede ve uluslararası düzeyde yasal kimliğe bürünerek kurumsallaşmış ve 1980'lere yeni şekli ile gelmiştir (Dinçer, 1990). Eski korumacı anlayışın yok olduğu 1970'li yıllara gelindiğinde, çevre hareketi artık yeni kimliğine bürünmüştür. Bu kimliği tanımlayabilmek için çevre bilim, çevre, çevreci hareket, gibi terimler toplumsal ve siyasal mesajlar da taşıyarak çevre hareketinin yeni içeriğinin anlatımında kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, 1960'ların sonunda canlanmaya başlayan çevrecilik hareketinin, aynı dönemde ortaya çıkan protesto akımlarından etkilenerek protestoların yapılmasının da payı büyüktür. Robert

Nisbet çevrecilik akımı ile ilgili "20. yüzyılın tarihi yazıldığında, dönemin en önemli toplumsal hareketi çevrecilik olarak değerlendirilecektir." yorumunda bulunmuştur (Dalton,1993: 41).

Çevre sorunlarına gösterilen tepkiler, yaşanan sosyal ve ekonomik olaylar, farklı toplumsal ve ekonomik gelişmişlik düzeyinde bulunan toplumlarda, kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığın gelişme düzeyine bağlı olarak farklı özellikler göstermektedir. Yine bu toplumların sorunu algılayış biçimleri, sorun karşısında gösterdikleri duyarlılık da şekil ve dereceleri bakımından da farklılık göstermektedir (Özdemir, 1987: 87).

Dünyada doğal dengenin bozulması, hayvan ve bitki türlerinin zarar görmesi ve yok olması sonucunda, ciddi sağlık sorunları yaşanmaktadır. Bu nedenle insanlarda çevreye karşı duyarlılık artmaya başlamış, yaşanabilir bir çevrenin nasıl oluşturulacağı ve nasıl korunacağı sorusu gündeme gelmiştir (Keleş ve Hamamcı: 1993). Çevre sorunlarının önemli sebebi olarak, tüketim alışkanlıklarının değişmesi gösterilmektedir. Bütün toplumları etkileyen bu değişiklik 1960 sonrası batı düşüncesindeki değişmelerin ve bunların toplumsal hayattaki yansımalarının, mevcut üretimin, teknolojinin, sanayileşmenin hatta bütünüyle yaşam biçimlerinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu sorgulayıcı anlayış ile doğaya daha özen gösteren, çevreye duyarlı bir anlayışın yayılması konusunda büyük gelişmeler kaydedilmiştir (Görmez, 1997).

Çevre Koruma dernekleri, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli bir sosyal ve siyasal güç haline gelen çevre koruma hareketinin en aktif ve önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çevre koruma dernekleri, baskı grupları kategorisinde önemli bir yer edinmiştir. Bu dernekler, çevrenin tahribatının engellenmesi ve doğal dengenin korunması için çalışmakta, protesto yapmakta, halk eğitimi ve bilinçlendirme kampanyaları gerçekleştirmekte, baskı yollarına başvurarak etkinlik sağlamaya, seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar (Kösebalaban 1996: 39).

Sanayinin hızla geliştiği 1970'li yıllardan 1990'lı yıllara gelinceye kadar dünyada çevre ve kalkınma konusundaki görüşlerde hızlı bir değişme ve gelişme olmuştur. 1970'li yıllarda sanayisi ve ekonomisi gelişmiş ülkeler, çevre sorunlarının tehlikesini fark ederek konuyu uluslararası platforma taşımışlardır. Sanayiciler, başlangıçta konuya tepki göstererek çevre konusunda alınacak önlemleri maliyeti arttırıcı birer faktör olarak görmüşlerdir. 1980'lerde yaşanan ciddi boyuttaki çevresel sorunlar ile sanayi sektörü çevre koruyucu önlemlerin alınması gerekliliğini kabul

etmişlerdir. Çevre konusunda alınacak önlemleri sadece maliyet arttıran bir faktör olarak görmekten vazgeçmiş ve doğal kaynaklara olan bağımlılığı fark ederek dünya kaynaklarının tükenmez olmadığını, üretime devam edebilmek için bu kaynakları akılcı kullanmanın ve korumanın zorunlu olduğunu görmüşlerdir.

Çevreyi ve doğal kaynakları adeta yiyip bitirici bir etkiye sahip olan günümüz dev sanayisinin, büyük ölçüde çevre sorunlarının kaynağı olduğu gerçeği ile oluşmaya başlayan kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın artması, doğal kaynakların sınırsız olmayışı, doğal dengenin sanayileşme, hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşme ile giderek bozulması, uluslararası platformda kalkınma ilkelerinin tekrar gözden geçirilmesine neden olmuştur. Yapılan küresel ölçekteki çalışmalar ile doğal kaynakların kendini yenileme kapasitesini dikkate alan ve gelecek nesillerin de günümüz insanların yaşam haklarını gözeterek “sürdürülebilir kalkınma” anlayışı evrensel düzeyde kabul görmüştür.

Diğer nedenler bir tarafa her şeyden önce kendi yaşamımızın devamlılığının sağlanması için doğayı korumak gerektiğinin çevreye karşı toplumsal duyarlılığın geliştirilmesinin gelecek nesiller için ne denli önemli olduğunun farkına varmak gerekmektedir (Kösebalaban 1996: 39).

Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde çevre sorunlarının saptanması, önlenmesi ve giderilmesine yönelik bütün önlemler alınması, alınan kararların uygulamaya geçilmesi, denetlenmesi ve izlenmesi konularında Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) NATO, OECD, Avrupa Topluluğu ve Avrupa Komisyonu, gibi uluslararası kuruluşlar, aynı amaç doğrultusunda çalışmaktadırlar. Bu kuruluşların işbirliği sayesinde gerçekleştirilen uluslararası düzeydeki çalışmalara Stockholm Konferansı, Paris Anlaşması, Barselona Konvansiyonu, Rio Deklarasyonu, Akdeniz Eylem Planı gibi girişimler örnek olarak gösterilebilmektedir (Kösebalaban 1996: 39).

Söz konusu kuruluşlarca düzenlenen uluslararası toplantılarda çevre sorunları incelenmekte ve yaşanan kirlilik sorununa çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Yapılan bütün bu çalışmalar etkisini göstermiş, küresel düzeyde bir çevre duyarlılığı ve bilinci oluşmaya başlamıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde duyarlı çevrecilik anlayışı ile sanayiciler, doğal kaynakların akılcı kullanımı ile birlikte ürünlerini doğal dengeye zarar vermeyen ürünler olarak tasarlanmaya başlamış, tüketici davranışlarını etkilemeye yönelmişlerdir. Sanayiciler artık bilinçsizce ve sorumsuzca kaynakları kullanmaktan vaz geçip azaltma, tekrar kullanma, geri dönüşüm modeli ile atıkları

azaltma, üretim sırasında oluşan yan ürünleri tekrar kullanma ve ürünlerin geri dönüşümünü sağlamayı hedeflemeye başlamışlardır. Doğanın korunması ancak dünya genelinde tüm birey, devlet ve kurumların pozitif katılımıyla mümkün olabilecektir.

3 KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA FARKINDALIK VE TUTUM DÜZEYLERİ VE BUNLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çevre farkındalığı doğal çevreye yönelik davranışları, tüm gözlemleri, istekleri, düşünceleri ve tutumları ifade etmektedir. Çevre tutumu ise doğal çevreye yönelik davranışlardaki eğilimlerdir der Kaşot (2014: 8). Çalışkan'a (2003) göre ise kişilerin çevre sorunlarına karşı olumlu düşünce ve hareketlerde bulunmaya istekli olması hali çevre duyarlılığı olarak tanımlanabilmektedir. Çevre sorunlarına karşı bilgi, tutum ve davranış geliştirme ve değişen olumlu davranışları sürekli kılma, bunları yaygınlaştırma, gündemde tutma ve bunların savunuculuğunu yapma gelişmiş farkındalık ve tutumun bir göstergesidir. Doğa ve çevre üzerinde etkileri bilinen veya bilinmeyen çevre sorunlarının toplum tarafından algılanış biçimi, bireylerin ve toplumun gösterdiği tepki ve duyduğu rahatsızlık, farkındalık ve olumlu tutumu çevre duyarlılığının yaygınlaştığını göstermektedir. İnsanın sağlıklı bir çevrede yaşamını devam ettirmesi son derece önem arz etmektedir. Sağlıklı bireyler ve sağlıklı toplumlar oluşturabilmek ancak temiz bir çevrede yaşayarak mümkün olabilmektedir. Bu yüzdendir ki çevrenin korunması konusu oldukça önemlidir. Çevreye en yakın ve onunla iç içe yaşayan insanlar olduğu için öncelikle onların kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılıklarını geliştirmek gerekmektedir. Çevre bilincinin geliştirilmesi, çevrenin korunması konusunda bireyleri eğitmek, bu yolla onların çevre konusundaki algılarını değiştirmek gerekmektedir. Çevrenin korunabilmesi ancak bireylerin duyarlı davranışlarıyla sağlanabilecektir. Sürekli değişen çevre şartlarına koşut olarak çevreyi algılayış biçimi de zaman göre değişmektedir. Çevre bilincinin geliştirilmesi ve duyarlılığın oluşturulabilmesi yaşam boyu eğitimle sağlanırsa davranışa dönüşebilecek ve kalıcı olacaktır (Öztürk, 2010: 4). Buna karşın tüm dünyadaki örgün eğitim sistemindeki müfredat incelendiğinde çevre ile ilgili benimsenmiş ulusal çevre politikası ya da uygulanan standart bir çevre eğitimi müfredatının bulunmadığı görülmüştür. Evrensel bir problem olan çevre sorunlarına getirilecek çözümler de evrensel olacağından tüm dünya ülkelerinde ortak olarak, belli

kalıpları olan çevre dersinin eğitim sistemine eklenmesi küresel bir algının oluşması yönünde atılacak önemli bir adım olacaktır.

Çevreye karşı oluşan bilinç, sergilenen davranış biçimleri ve algılar süreç içinde hayat boyu değişiklik göstermektedir. Kişinin algı düzeyi, çevrenin etkisi ile ilerleyebildiği gibi gerileyebilmektedir de (Türküm, 2006: 178). Çevre konusunda yapılacak olan bilimsel, sosyal, kültürel her türlü çalışma, çevre farkındalığını arttıracak kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın gelişmesine katkı sağlayacak, çevre konusunda olumlu tutum geliştirilmesi sürecini besleyecektir. Oluşturulacak ulusal bir çevre politikası, çevre okuryazarlığı seferberliği ve çevresel farkındalık geliştirmeye yarayacak merkezi, yerel, akademik, düzeyde ve sivil toplum kuruluşlarıyla, ya da bireysel yapılan her türlü politika, projeleri, etkinlik vb. etkinlikler, çocuklarımıza, özellikle genç nüfusa çevre farkındalığını ve olumlu tutumu artırma, çevre duyarlılığı oluşturma yönünde önemli katkılar sağlayacaktır (Bostancıoğlu ve ark., 2010). Bununla birlikte kent ve çevre sorunlarına duyarlılık konusu evrensel nitelik taşıdığından çevre konusunda farkındalık oluşturmak ve olumlu tutum geliştirmek için geniş kapsamlı ciddi çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır

4 TÜRKİYE'DE KENT VE ÇEVRE SORUNLARINA KARŞI DUYARLILIK

İnsanların içinde yaşadıkları yaşam alanlarını koruması, güzelleştirmesi ve sürdürülebilir hale getirmesi ya da bu alanları tahrip edip yaşanmaz hale getirmesi tamamen onların tutum ve davranışlarıyla ilgilidir (Bulut ve Karaca: 2016:1). Türkiye'de kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın oluşturulması süreci yavaş seyir etmekle beraber bu konuda belli bir mesafe kat edilmiştir. Ancak bugün gelinen noktada kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın tam anlamıyla oluşturulamadığı görülmektedir. İnsanların eğitim ve bilinç düzeylerinin yükselmesine paralel olarak çevre sorunlarına karşı toplumun duyarlılığın her geçen gün daha fazla arttığı görülmektedir. Türkiye'de çevreyi olumsuz yönde etkileyen uygulamalara karşı gösterilen ilk tepkilere örnek olarak, 1975'de Murgul'da Etibank Bakır İşletmeleri'nin bitki örtüsüne, tarım alanlarına verdiği zarar için yöre halkından işletme aleyhine dava açanların çıkması gösterilebilir. Yine aynı şekilde Çarşamba Ovası'nda 1970'lerden sonra açılan fabrikaların çevresine zarar verdiği için tazminat davasına konu olmaları (1975'den 1983'e değin bu yörede toplam 5513 dava açılmıştır.) bir başka örnek olarak gösterilebilmektedir (Özbek, 1986: 26-27).

Sanayileşme ve büyüme isteğinin plansız, hızlı, çevreye vereceği zararı düşünmeden gerçekleştirilmeye çalışılması ve özel sektörün çevreyi etkileyebilecek her türlü kararında tamamen serbest bırakılması çevresel sorunları arttırmıştır. Çevrenin ağır bir baskı altında kalması Türkiye'de çevre hareketini bu yıllarda güçlendirmeye başlamıştır. Yaşanılan 12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesinden sonra, çevreci hareketin bastırılacağı düşünülse de çevreci hareket zararsız görüldüğü için tehlikeli görülen akımların uğradığı baskıcı etkiye maruz kalmamıştır.

Çevre bilincinin gelişme sürecinde, çevre konusunun kitle iletişim araçlarında büyük ölçüde yer almaya başlaması, Çevre Bakanlığı'nın ve yasal düzenlemelerle hareket sınırları çizilen, birçok çevreci derneğin, vakfın kurulması önemli gelişmeler olmuştur. Üniversitelerde çevre ile ilgili bölümlerin açılması; meslek odalarının çevre komisyonları kurması ve sonunda bir çevre pazarının oluşmaya başlaması bu sürecin hayata geçirilen önemli sonuçlarıdır (Atauz, 1994: 21-352).

Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede, sanayileşmenin hızının kesilip çevre kalitesini arttırmayı hedefleyen düşüncelerin destek görmesi fazla iyimser bir tutum olacaktır. Sanayileşmenin tüm politikaların önünde tutularak, ülkenin hızla sanayileşmesi gerektiği düşüncesi, o dönemdeki mevcut hükümetlerin temel politikalarını biçimlendirmiştir. Toplumun daha uygar bir düzeye yükselmesinin ancak sanayileşmeye bağlı olduğu düşüncesi ile sanayileşmenin çevreye vereceği zarar göz ardı edilmiştir.

Türkiye'deki çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın daha çok düşünme, yazma, tartışma aşamasında kaldığı, bunların çoğu zaman uygulamaya geçirilmediği çevreci hareket ile ilgili yapılan bir başka değerlendirmedir (Atauz, 1994: 17-22).

Doğanın sunduğu tüm nimetleri bilinçsiz ve sorumsuzca kullanan insanoğlu doğaya verdiği zararı ancak kendisi zarar görmeye başladıktan sonra fark etmiştir. Bu bilinçlenme süreci ile doğayı daha yapıcı, mevcut kaynakları koruyucu çevreci bir bakış açısıyla sorgulamaya başlamıştır. Son zamanlarda oluşan bu duyarlılık ve çevre bilinci yeni bir bakış açısı getirmiş, insanların yaşamında sürdürülebilir bir davranış şeklini almaya başlamıştır (Kavruk, 2002: 32).

Oluşan bilinç ve tutum çerçevesinde çevre sorunlarının halk tarafından nasıl algılandığı, insanların bu konuda duyduğu rahatsızlıkları veya gösterdikleri tepkileri çevre duyarlılığı olarak tanımlamak mümkündür (Yücel: 2003). Birey olarak kişilerin veya değişik sosyo-ekonomik ve de kültürel grupların kent ve çevre sorunlarına karşı duyarlılıklarının saptanmasının faydalı sonuçları olacağı bir gerçektir. Çevresel

konulardaki duyarlılık yükselmesine paralel olarak çevre sorunları konusunda sürdürülebilir ve kalıcı politikaların hayata geçirilmesi olanağı olacaktır (Yücel: 2003). Türkiye'de çevreci hareketin başlangıç yılları olarak 1970'li yılların ikinci yarısını göstermek mümkündür. Bu dönemde çevresel değerler adına, güçlü ve etkili olmasa da ilk tepkiler ortaya konmaya başlanmıştır. Nitekim söz konusu yılları takip eden dönemlerde planlı büyüme hedefleri de dâhil pek çok alanda çevre konusunda olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

Türkiye'de çevre koruma bilincinin gelişmesi, dünyadaki çevre bilincinin gelişmesi ile aynı zamanda olmamıştır. Sanayi devrimini yaşayan Avrupa ülkeleri çevreye verilen büyük tahribatlar ve yaşanan büyük felaketler sonrası çevre konusunda önlem alınması zorunluluğunu daha erken fark etmiş, dolayısı ile toplumsal çevre duyarlılığı oluşturma konusunda daha erken harekete geçmiştir. Dünyada çevre konusunda ciddi bir atılım yaşandığı, 1990'lı yıllardan sonra ise çevre bilinçlenmesinin altın çağını yaşandığı görülür. Türkiye'de çevre koruma bilincinin bugün geldiği aşama incelendiğinde oldukça geç kaldığı, yapılan çalışmaların ise tatmin edici olmaktan çok uzak olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak mevzuat konusunda ve söylem düzeyinde atılımların ötesine geçilememesi, uygulamada çevre bilincinin geliştirilememesini göstermek yanlış olmayacaktır (Ertan, <http://www.gundem.be/tr>).

Türkiye'de çevre koruma konusuna “Hele kalkınalım sorunlar nasıl olsa çözülür” mantığı ile yaklaşılmaktadır. Çevre konusunda toplumsal duyarlılığının geliştirilmesi, belli bir bilincin oluşturulması konusunda özellikle çevreci kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. Bu bilinç ve duyarlılığın yerleşmesi için belli bir zaman, büyük bir çaba yerleşmiş bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır. Çevre eğitimi disiplinler arası bir yaklaşım ile verilerek çevre sorunları arasında gerekli bağlantıları kurabilen bireyler yetiştirmek açısından oldukça önemlidir. Ancak iyi bir eğitim için güçlü bir ekonomik yapı gerekmektedir (Karabıçak ve Armağan, 2004: 3-4).

Dengesiz ve sağlıksız olma nitelikleri ile ülkemizde kentleşme, ayrıca, sanayileşmenin ve kalkınmanın önünden gitmektedir. Bu da kentli olmadan, kentlileşmeksizin kentleşme sorununu beraberinde getirmektedir. Havanın, suyun ve toprağın kirlenmesi, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, ozon tabakasının delinmesi, asit yağmurları, iklim değişikliklerinin yol açtığı ısınma gibi devasa sorunlar, çevreye sahip çıkılması gereğinin kamuoyunca giderek daha iyi anlaşılmasını zorunlu kılmıştır. Çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın gelişmesi sürecinde

eğitim, kentlileşen yığınların değer sistemlerinde, çevre bilincinde dikkate değer gelişmelere neden olmaktadır. Kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığı artan insanlar, kent ve çevre değerlerine, bilinçleri arttıkça ve kentlileştikçe, daha çok sahip çıkmağa başlamaktadırlar (Keleş, 1994: 275-281). Kent ve çevre sorunlarına karşı duyarlılığın yükselmesi, çevre konusunda yapılan yanlış davranışlara tepki gösterilmesine neden olacak, bu da çevrenin bilinçli kullanımı konusunda doğrudan oto kontrol sağlayacaktır. Duyarlılık düzeyinin saptanması hedeflere ulaşma konusunda yol gösterici istatistiksel bilgiler sağlayacaktır. Ayrıca duyarlılığın artması sürdürülebilir gelişmenin devam ettirilebilmesi için kaynakların en verimli şekilde kullanılması konusunda toplumsal bilinci sağlamış olacaktır (Yücel ve ark., 2006). Bu bağlamda tüm dünya ülkeleri gibi Türkiye’de de sürdürülebilir çevrenin temelinde toplumsal duyarlılığın yattığını söylemek yanlış olmayacaktır.

5 TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇEVREYE KARŞI DUYARLI ÇALIŞMALAR VE ÇEVRE DUYARLILIĞINDA BUGÜN GELİNER DURUM

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çevre duyarlılığı konusunda toplumsal hareketler, henüz tam anlamıyla gerçekleşmemektedir. Coşkun, 2004 yılında 414 toplumsal hareket üyesi üzerinden araştırma yapmış, çevre ve benzeri hareketlerin Eski Toplumsal Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere tam bir geçişi göstermediğini belirtmiştir. Çünkü şu anki çevreci toplumsal hareketler orta sınıfa tarafından yapılmaktadır (Coşkun, 2006: 99).

Türkiye’de çevre konusunda öncü rol üstlenen TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Erozyonla Mücadele Vakfı) gibi çevreci sivil toplum kuruluşları düzenledikleri etkinliklerle, çevreci değerleri öne çıkan vatandaşların çevreci etkinliklere katılmalarını sağlayarak devletin ve özel sektörün faaliyetlerini kontrol edip kamuoyu baskısı oluşturmaktadırlar. Çevreci sivil toplum kuruluşları durağan değildir, 1970’lerden bu yana çevreci hareket içinde değişim geçirmektedirler. Yerel ölçekte doğrudan köylülerin ve kasabalıların geliştirdiği barışçıl hareket (Özen, 2009: 3), çevreciliğin ötesinde bir yaşam alanı savunusu ortaya koymaktadır. Günümüzde yapılan çevreci eylemlere hemen her kesimden katılım sağlanmakta veya eylemlere destek verilmektedir. Sosyo-ekonomik durumu fark etmeksizin sınıf ekseninin ötesinde, her kesimden genel bir katılım vardır. Ülkemizde toplumsal duyarlılığın gelişmesi yönünde meydana gelen İzmir ilinin Bergama

ilçesindeki altın madenine karşı 1990'larda başlayan hareket bugünkü yerel çevre hareketlerinin ve geniş çaplı toplumsal duyarlılığın oluşması çabalarının ilk örneğidir.

Özen (2009) tarafından, yapılan araştırmada 1990'lı yıllarda İzmir'in Bergama ilçesinde yer alan toplam on yedi köyü doğrudan ve etkin bir biçimde dönüştüren siyanürle altın arama çalışmaları başladığı, aynı yıl Bergama'da örgütlenmeye başlayan siyanürle altın arama karşıtı mücadele, köylülerin yaşam hakkı mücadelesinin de başladığı belirtilmiş, toplumsal hareketin renkli yapısı nedeni ile gerçekleştirilen eylemlerin boyutunun yerel sınırları aştığı, ulusal hatta uluslararası boyutlara taşındığı belirtilmiştir. Sürece dahil olan sivil toplum kuruluşları ve çeşitli çevre gruplarının da etkisiyle hareketin zamanla çevreci bir kimlik de kazandığı, Bergama köylülerinin demokrasi ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde hukuksal olarak da mücadele verdiği belirtilmiştir. 2000'li yılların başında en üst seviyeye ulaşan hareketin, zamanla toplumsal mücadele alanındaki sürekliliğini ve örgütlülüğünü yitirmeye başladığı, aradan geçen zamanda maden şirketlerinin çeşitli politikalar ile köylülerin madende çalışmasını ve oradan faydalanmasını sağlamaları sonucu çevreci hareketin çözülmeye yüz tuttuğu, belirtilmiştir. Başlangıçta sekiz yıllık bir dönem için işletmeye açılan Ovacık işletme tesislerinin bugün söz konusu üç köyün ortasında varlığını sürdürdüğü, bölgeye iki tane büyük siyanürlü atık barajı hediye ettiği belirtilerek, yöre halkının geçim kaynaklarından olan tütüncülüğün tamamen son bulduğu, demografik değişiklikler yaşanmış köylü arasındaki ikilikten dolayı ilişkilerin bozulduğu belirtilmiştir. Bergama'da Ovacık'tan sonra şimdi de Kozak bölgesinde yeni altın rezervlerinin bulunduğu, bölgede siyanürlü altın madenciliğinin varlığını giderek güçlendirdiği ve bugün gelinen noktada Bergama'da gerçekleştirilen geniş katımlı toplumsal çevre mücadelesinin son bulduğu belirtilmektedir (Özen, 2009).

Bergama örneği gibi siyanürle altın arama olmasa da ülkemizin pek çok yerinde en az onun kadar çevreye zararı olan, yapılan ve yapımı halen devam eden ya da gerek yöre halkının gerekse yurt çapında oluşturulan kamuoyu sayesinde halkın tepkisinden ve harekete geçmesinden dolayı mahkeme süreci devam eden pek çok hidroelektrik santrali ve termik santraller bulunmaktadır.

Hidroelektrik enerji üretiminin doğal, tarihi ve kültürel varlıklar ve sosyoekonomik çevre üzerinde, olumsuz birçok etkisi mevcuttur. Günümüzde HES (Hidroelektrik Santral) karşıtı hareket geçim kaynaklarını koruyan köylülerin yanı sıra eğitim seviyesi yüksek kentlilerin de desteğini almıştır (Adaman ve ark., 2016: 306-

307). Arsel ve ark. (2015) tarafından yapılan araştırmada, Sinop ilinin Gerze ilçesinde planlanan termik santral karşıtı hareketi oluşturan Yaykıl köylüleri ile Yeşil Gerze Platformu'nda (YEGEP) da görüldüğü, Yaykıl köylüleri için evlerini ve geçim kaynaklarını koruma anlamına gelen çevreci hareketin, "hoşnutsuzların çevreciliğı" olarak tanımlandığı belirtilmektedir (Arsel ve ark., 2015: 375- 384).

Her ne kadar hidroelektrik santrallerin doğaya en az zarar veren enerji üretim yöntemlerinden biri olsa da, enerji üretiminde fosil yakıt kullanan enerji santrallerine göre sera gazı salımı az olsa da, hidroelektrik santraller doğaya verdikleri zararlar açısından o kadar da masum olmadığı, gerek inşaat aşamasında çevreye verdiği zarar, gerekse üretimde kullanılan suyun yeniden akarsuya verilmesi aşamasında suyun çok büyük miktarını alarak akarsuyun doğal akımını değıştirmesi bakımından doğayı tahrip gücünün yüksek olduğı, ayrıca proje alanlarında yüksek miktarlarda ağaçların kesilmesine bağılı olarak orman kalitesinde düşüşler yaşandığı, su miktarındaki değışimle ilişkili olarak taban suyu ve yer altı su seviyelerinde değışimler yaşanmakta olduğı bunun da hem jeolojik yapıyı hem de ormanları etkilediğı belirtilmektedir (Barhal Vadisi HES Etkileri Uzman Raporu, 2009. S.59).

Tüm bu santrallerin yapımında öncelikle aranması gereken üstün kamu yararadır. Toplumun ortak çıkarı var ise kamu yararı vardır. Biyolojik çeşitliliğın, yöre halkının yaşam standartlarının korunmasında kamu yararı vardır. Bugün HES'lerle ilgili yargının verdiği iptal kararlarını incelendiğinde, konunun daha çok "ÇED Olumludur Kararı" alınmış projelerin çevre politikası ilkelerini göz ardı etmesinden kaynaklandığı görülmektedir. Alınan kararlarda da çevrenin korunmasına karşı duyarlı davranıldığı dikkati çekmektedir.

Ürker (2017) tarafından ihtiyatlılık ilkesi açısından verilen bir karar olan Muğla 1. İdare Mahkemesi tarafından 30.03.2010 tarihinde görülen 2010/342 Esas No'lu davada; Muğla İli Köyceğiz İlçesi'nde bulunan Yuvarlakçay üzerinde yapılması planlanan 3,40 MW gücündeki "Yuvarlakçay Regülatörü ve HES" projesinin, faaliyet gücü 10 MW'ın altında olduğı için ilgili ÇED Yönetmeliğı'ne dayanarak projenin ÇED kapsamından çıkartılmasına dair 21.01.2008 tarih ve 262 sayılı işlemin iptali kararı alındığı belirtilmiştir. Bu kararın alınmasının temel nedeninin çevrede geri dönüşü imkânsız tahribatlar yaratacak olması olduğı, bu davadaki en önemli unsurun, önce yapılsın sonuçlarına göre değışlendirilir düşüncesinden ziyade, zararı ortaya çıkmadan engellemeye yönelik ihtiyatlılık ilkesinin benimsenmiş olduğı belirtilmiştir.

Türkiye, elektrik üretimi bakımından dışa bağımlılığı azaltmak için ülkemizin önemli hammadde kaynaklarımızdan biri olan linyiti kullanarak elektrik üretmektedir. Fakat fosil yakıtlar içinde yer alan linyitin elektrik üretimi amaçlı kullanımı sırasında ortaya çıkan katı, sıvı ve gaz halindeki atıklar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli çevre sorunlarına yol açmaktadır (Kır, 2008:16).

Özdemir (2013) tarafından, Afşin-Elbistan'da bulunan termik santrallerin ve linyit havzası verimli tarım alanları üzerine kurulduğu, santrallerde yakıt olarak kullanılan linyitin çıkarımı için verimli tarım toprakları boşaltılmakta olduğu, toprakların linyit alındıktan sonra tekrar tarıma açılmadığı belirtilmektedir. Bu durumun önemli miktarda tarım alanının kaybolmasına neden olduğu belirtilerek, Afşin Elbistan termik santrallerinin yüksek oranda soğutma suyuna ihtiyaç duyduğu ve kullanılan soğutma suyunun arıtılmadan ve sıcak halde dışarı verilmesi ile yeraltı sularının kimyasal yapısını bozulmakta olduğu gibi pek çok çevre sorununa neden olduğu belirtilmektedir.

Gürbüz ve Özdemir (2016) tarafından yapılan saha çalışmalarında, yöre halkının santrallerin çevreye verdiği zararın farkında olduğu tespit edilmiş, çevreye bu denli zarar verse de söz konusu santrallere tepki gösterilmemesinin en önemli sebebinin civar halkın geçimini bu tesislerde çalışarak sağlıyor olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalındığı belirtilmiştir.

TEMA vakfının incelediği bir diğer örnek ise Alakır Vadisi'nde faaliyette ve proje aşamasında olan sekiz adet HES projesidir. Bunlardan faaliyette olanların Alakır HES, Tocak HES, Kozdere HES ve Kürce HES olduğu, Çayağzı HES ve Dereköy HES inşaat aşamasında olduğu ve dava süreçlerinin devam ettiği belirtilmektedir. TEMA vakfı, Dereköy HES, Kürce HES, Alakır 1 ve Alakır 2 HES'e verilen "ÇED Gerekli Değildir" kararına karşı açılan davada Mahkeme, projelerin uygulanması durumunda oluşabilecek telafisi imkânsız zararları gerekçe göstererek yürütmeyi durdurma kararları verildiğini belirterek, Dereköy HES projesinin "ÇED Gerekli Değildir" kararına karşı açılan davada Mahkeme yürütmeyi durdurma kararı verilmiş, sonrasında Bakanlık tarafından yeni bir "ÇED Olumlu Raporu" çıkarılmış olup, dava süreci devam etmekte olduğunu belirtmiştir. TEMA yerel halkın ve çevre savunucularının, sivil toplum kuruluşlarının projeye izin verilmesi durumunda yargı yollarına başvuracaklarını belirttiklerini, HES projelerini istemediklerini dile getirmiş. Özellikle Büyükalan Köylülerinin, HES yapılması durumunda köylülerinin susuz kalacağını, yaklaşık 370 nüfus yaşamakta olduğu köylerinde hayvancılık ve tarımla

geçimlerini sağladıklarını belirttiklerini, köyde hem hayvancılık, hem de tarım suya bağlı olduğundan, bölge yaban hayatının Alakır Nehri'nden su içmekte olduğundan ve Alakır Nehri içinde de kırmızı benekli alabalıklar yaşadığından HES 'e karşı çıktıklarını belirtmiştir.

TEMA, sürdürülen hukuki mücadelelerin yanı sıra 2009 yılından beri oluşan Alakır Nehri Kardeşliği (ANK) platformunda HES'lere karşı girişimlerin yürütülme olduğunu, çeşitli etkinliklerin düzenlenmekte olduğunu belirtmiştir. TEMA, on yıl önce İstanbul'dan Alakır Vadisi'ne giderek kendilerine doğal bir yaşam alanı oluşturan kişiler de dâhil, Alakır Vadisi'ndeki canlıların yaşamını korumak adına yürütülen girişimlerde gönüllü sanatçılar tarafından albümlerin çıkartıldığını belirtmektedir. Alakır Nehri üzerindeki HES projeleri ve bunlara karşı köylülerin yürüttüğü mücadelenin, İsveç'te bilimsel bir çalışmaya konu olduğu da belirtilmiştir.

TEMA vakfının hazırlamış olduğu bir diğer rapor olan Konya-Karapınar kapalı havzası raporunda havzada bulunan linyit yatakları ve başlatılacak linyit madenciliğinin çevreye vereceği zararlar ile kurulması planlanan linyit yakıtlı termik santrallerin bölgeye vereceği zararın geri dönülmez boyutlarda olacağı ifade edilmiştir. Konya Kapalı Havzasının, WWF'e göre dünyada ekolojik açıdan en önemli 200 alandan bir tanesi olduğu belirtilmiştir. Söz konusu havzanın çölleşme problemi yüzünden hassas oluşu yüzünden bu bölge, erozyonla mücadele ve doğal varlıkların korunması bakımından özel bir öneme sahip olduğuna dikkati çekerek, kuraklığa dayanıklı bitkilerin gen havuzu olan bu bölgenin geliştirilmesi ve korunması gerektiği, Türkiye'nin, enerji uğruna bu gen havuzunu yok etme lüksüne sahip olmadığı belirtilmiştir (TEMA, 2013).

Türk Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği Elektrik Mühendisleri Odasının hazırlamış olduğu Nükleer Enerji raporunda, Sinop Nükleer Karşıtı Platform (NKP) tarafından sürekli olarak, Sinop Nükleer Güç Santrali'nin yapılmasına karşı etkinlikler ve protestolar yapıldığı belirtilmektedir.

Sürecin 29 Ekim 2013 tarihinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile Japon mevkidaşı Shinzo Abe arasında, İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda Sinop Nükleer Santral ile ilgili bir ön anlaşma imzalanması ile başladığı ve takip eden süreçte, "Nükleer Santrallara Hayır" sloganları yükselmeye başladığı belirtilmiştir. Bu gelişme ile birlikte Sinop NKP Platformu kurduğu belirtilerek, nükleer santral karşıtı toplantılar ve akabinde basın açıklamaları yapıldığı, tv. programlarında ve radyolarda nükleer karşıtı kamuoyu oluşturulmaya çalışıldığı, pazar yerlerinde halkı

bilinçlendirme çalışmaları yapıldığı, basın gezileri paneller, mitingler yapıldığı, okul öğrencilerini bilgilendirme çalışmaları yapıldığı, valiliğe dilekçeler verildiği, konserlerle, şenliklerle, sergilerle, yürüyüşlerle kamuoyu oluşturup halk sesini duyurmaya çalışıldığı belirtilerek, Japonya'ya nükleer enerji karşıtı mektuplar yazıldığı belirtilmiştir (TMMOB, 131-147).

Protestolarda demokratik katılım kanallarının tamamını kullanılmış olması nedeni ile ülkemizde çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılık konusunda kat edilen mesafeyi göstermesi bakımından önemlidir.

Yılmaz ve Yılmaz'ın (2017) araştırdığı bir diğer örnek olan Artvin'de açılması düşünülen maden karşıtı harekete Artvin halkının tamamı katılmasa da çoğunluğun destek verdiği belirtilmektedir. Şehir merkezinde bir çay ocağında servis edilen bardakların üzerinde "Madene Hayır" yazıldığına dikkat çekilerek, esnafın doğrudan dükkânlarının camlarına "Bu iş yeri Cerattepe'ye müdahale edildiği anda kapatılacaktır" yazısının asıldığı bu davranışın hareketin yaygınlığını ve ciddiyetini göstermesi açısından önemli olduğu belirtilmektedir.

Sadece Artvinlilerin değil, Türkiye'den farklı kurumlar ve gruplar da madene karşı çıktıkları, Türkiye'nin en bilinen çevreci sivil toplum kuruluşu TEMA da üst düzey katılımı Artvin'i ziyaret ederek madene karşı mücadeleye destek verdiği, sivil toplum kuruluşlarının yanında işçi örgütlerinin de destek verdiği belirtilmiştir. Maden karşıtı eylemlerin yalnızca Artvin ile sınırlı kalmadığı, İstanbul, Ankara, Kocaeli ve Bursa gibi büyük şehirlere göç etmiş ancak Artvin'le bağlarını koparmamış Artvinliler'in de yaşadıkları şehirlerde örgütlenerek protestolar gerçekleştirdikleri belirtilmiştir. Eryılmaz (2016) Temmuz ayında başlayan kampanyaya 2016 Ocak sonu itibarıyla 70.000'e yakın desteğin verildiğini vurgulayarak, Türkiye'nin en çok katılımlı maden davasının ortaya çıktığını belirtmiştir.

Genel olarak yapılan protestolar incelendiğinde halkın doğal çevreyi korumak, sağlıklı bir çevrede yaşamlarını sürdürmek için mücadele verdiği görülmektedir. Doğaya verilen geri dönülmez zararların etkilerinin görüldüğü günümüzde çevre sorunları daha ortaya çıkmadan halkın bunu öngörüp tüm katılım yollarını kullanarak bunları engellemeye çalışması, demokratik yollarla tepkilerini göstermesi, sesini duyurmaya çalışması ülkemizde yaşanan çevre sorunlarına karşı uyanan bir bilinç olduğunu, toplumsal duyarlılığın eskiye oranla ciddi düzeyde arttığını göstermektedir.

Çevre için çalışan sivil toplum örgütlerinin daha katılımcı çalışması özendirici olabilecektir. Çevre ve doğanın korunması konusunda basın ve çeşitli iletişim

araçlarından yararlanılması önemlidir. Türkiye’de sosyal medya kullanımının yaygın olması, çevresel duyarlılığı arttırmak için bir fırsat sayılabilir. Devletin toplumun çevresel bilincini artırma konusunda atılacak adımlara destek vermesi önemli bir konudur. Çıkarılacak yasa ve yönetmeliklerle çevresel duyarlılığın artırılmasında görev verilecek aktörler ve bunların sorumlulukları belirlenmelidir (Yılmaz ve Yılmaz, 2017). Sözü edilen tüm bu çalışmalar, çevre koruma bilincini ve kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı arttırmak için iyi bir planlamanın yapılması gerektiğini göstermektedir.

6 TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL DUYARLILIK AÇISINDAN ÇEVRE SORUNLARI İLE İLGİLİ FAKTÖRLER

6.1 Eğitim Faktörü

Bir bütün olarak çevre için eğitim faktörü, çevreye ve çevre sorunlarına karşı duyarlı ve ilgili, birey olarak ve toplumsal düzeyde, günümüzde yaşanan çevresel problemlerin çözümüne ve gelecekte yaşanması muhtemel çevre problemlerinin önlenmesine yönelik bilgi, davranış tutum, güdü ve becerilere sahip bireylerden oluşan bir dünya toplumu yaratma süreci olarak tanımlanabilmektedir (Ayvaz, 1998: 98). Çevre için eğitim yerel, bölgesel, ulusal ve küresel sorunlardan haberdar olan, bu sorunlara karşı duyarlı davranan ve ilgi ile yaklaşan, sorunların çözümü noktasında gönüllü olarak çaba gösteren, ekolojik kültürü, çevre ahlâkı ve çevresel bilinç düzeyi yüksek bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Çevre için eğitimin temel amacı, bireyin çevresini bir bütün olarak kavraması, çevreyle olan ilişkilerinde eleştirel bir bakış geliştirmesidir. “Dünya vatandaşı” yetiştirme amacı taşıyan çevre için eğitim, çevre ile ilgili konularda duyarlı, bilinçli, girişken bir “eko-yurttaş”, gezegenine sahip çıkan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Dünya vatandaşı zihniyetine sahip bireyler, toplumlar, medeniyetler ve ülkeler arasındaki barış ve dostluğun teminatıdır.

Çevre bilincinin çocukluk çağından kazandırılması gerçeğinden hareketle, bilincin çocuklarda filizlenip yeşermesinde, doğa sevgisi ve çevreyi koruyucu tutumun kalıcı davranışlara ve nihayetinde bir yaşam biçimine dönüşmesinde, eğitimin rolü ve etkisi çok büyüktür.

Yirmi birinci yüzyılın çevre eğitimi yalnızca çevre bilgi ve duyarlılığımızı geliştirecek bir eğitim olmamalıdır. Oluşturulacak eğitim sistemi, çevre sorunlarına

tepkisini gösteren, bu sorunların çözümü için öneri getiren, aktif katılım sağlayan, düşünen, tartışan, sorgulayan, sürdürülebilir yaşam ve sürdürülebilir kalkınmayı kavramış ve benimsemiş, dünya ile uyumlu bireyler yaratmalıdır (Atasoy ve Ertürk, 2008: 105-122). Çevre bilincine sahip bireyler yetiştirme amacı, kuşkusuz, bu duyarlılığın, daha temel eğitim çağında verilmesini, verilen eğitimin ilerleyen yıllarda olumlu tutum ve davranışlara dönüştürülerek bilincin pekiştirilmesini sağlamaktır (Türksoy, 1991: 15-17; Kocakurt ve Güven, 2005: 34-38).

Çevreye duyarlı olması beklenen bu bireylerin sistemli bir şekilde verilecek olan çevre eğitimiyle yetiştirilebileceği gerçeği unutulmamalıdır (Özmen ve ark., 2005). Çevre eğitiminin hedefi bireylerde, çevre ve çevre sorunlarına yönelik bir farkındalık oluşturarak (DPT, 1994) sorunların çözümü karşısında bireyin aktif bir şekilde sürece katılmasını sağlamaktır (Tahiroğlu ve ark. 2010). İnsanların değerleri hayata olan bakış açılarına, tutum ve davranışlarına öncelikli olarak etki etmektedir (Bolay, 2007). Kişide var olan değerler bütünü, insanların genel ihtiyaçları ile sosyal hayatın beklentileri arasında bir bağ kurarak bireyin sosyal hayata ve toplumsal yaşama sorunsuz bir şekilde dâhil olmasını sağlamaktadır (Parashar ve ark. 2004). Verilen çevre için eğitim kanalı ile bireylerin, tarihsel, kültürel, yapay çevresini tanınması, onu koruması, sürdürülebilirliğini sağlayarak geliştirmesi, gelecek kuşaklara aktarması alışkanlığını ve bilinçliliğini kazanması amaçlanmalıdır (Geray, 1997: 228). Türkiye’de mevcut çevre eğitimi değerlendirildiğinde çevre eğitimi konusunda ilköğretim programlarının genel hedefleri arasında çevre kavramına yer verildiği söylenebilmektedir. İlköğretim programları amaç, içerik ve kazanımlar açısından bütüncül olarak incelendiğinde, ulusal ve küresel boyutta bir çevre eğitimi verilmediği görülmektedir. Öğrencilerin çevre kavramını yakın çevredeki canlılar, öğrencinin kendi/yakın çevresi ve çevre koruma olarak algıladığı, sosyal ve kültürel çevre eğitiminin ihmal edildiği görülmektedir. İlköğretim programlarında sürdürülebilir çevre eğitimi açısından konuların ve kazanımların eğitim programlarında olması gereken nitelikte ve nicelikte olmadığı söylenebilmektedir (<http://www.turcev.org.tr>).

Bununla beraber ülkemizdeki yükseköğretim programları incelendiğinde; çevre kavramının birçok bilim dalı ile iç içe olduğu görülür. Disiplinler arası bir yaklaşım gerektiren, çevre ile ilgili derslerin farklı bilim dallarında Ekoloji, Türkiye'nin Çevre Sorunları, Çevre Hukuku, Çevre Felsefesi, Ekosistemler, Çevre ve İnsan, Çevre Biyolojisi, Çevre Sağlığı gibi farklı isimler altında verildiği görülmektedir. Ayrıca üniversitelerin mühendislik, ziraat, orman, fen-edebiyat, eğitim,

tıp fakülteleri ve hemşirelik yüksekokullarında çevre ile ilgili derslerin verildiği görülmektedir. Bu derslerin bir kısmı lisans eğitiminde zorunlu olarak verilmekte bir kısmı da lisansüstü eğitimde seçmeli olarak yer almaktadır (İleri, 1998).

Avrupa Birliği ile yapılan anlaşmalarda çevre eğitiminin sürdürülebilir çevre eğitimine dönüştürülmesi önemle vurgulanırken, bizim eğitim sistemimizde sürdürülebilir çevre eğitiminin henüz yer almadığı açıkça görülmektedir (<http://www.turcev.org.tr>). Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşturulması için çevre konusunun eğitim sistemimize dahil edilmesi önem arz etmektedir.

6.2 Yönetim ve Katılım Faktörü

Siyasal, sosyal, ekonomik ve örgütlenme gibi çok sayıda ögeyi içeren katılım kavramının sözlük anlamı, “Bir kararın hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması, uygulanması ve son olarak denetlenmesi aşamalarından birine, bir kaçına veya bütününe, o karardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek kişi ya da kurumların, güçleri oranında katılması, katkıda bulunması” olarak ifade edilmiştir (<http://www.bilgiustam.com/>). İlkesel olarak katılım, yerelde hizmet alan herkesin doğrudan veya onları temsil eden örgütler ve/veya temsilcileri yoluyla seslerini duyurması anlamına gelmektedir (Akay, 2016: 4-5). Yerelde alınan kararlara aktif yurttaş katılımı sağlanmadığı sürece ihtiyaçlar ve sorunlar doğru tespit edilemeyecek, bu ihtiyaç ve sorunlara cevap verecek politikalar geliştirilemeyecektir. Yine, yerel yönetimlerde katılım eksik kaldığı sürece yerel politikaların halk tarafından sahiplenmesi, sürekliliklerinin ve sürdürülebilirliklerinin garanti altına alınması oldukça güç hale gelecektir.

Katılım günümüzde pek çok konuda sorun çözücü olarak görülmesine rağmen tek başına sorunları çözmeye yetmemektedir. Diğer sorun çözücü araçlar olan eğitim ve etkili katılım ile desteklenmesi gerekmektedir. Eğitim ve etkili katılım birlikte kullanımı önleyici ve katılımcı çevre politikalarının ve uygulamalarının etkililiği açısından önemlidir. İnsan ve çevre arasındaki ilişki tek yönlü olmadığından tek bir araçla da insan çevre arasındaki olumlu ilişkiyi sürdürülebilmek mümkün değildir. Yaşanılan sorunların kaynağında ortaya çıkmadan önlenmesi ve ortaya çıkan sorunların da kısa zamanda çözülebilmesi için halkın desteği şarttır. Bu desteği alabilmek için öncelikle halkın çevre konusunda gerekli bilinç ve duyarlılık düzeyine

ulaşmış olması gerekmektedir. Katılım ve çevre için eğitim doğrudan doğruya insan davranışlarını konu almaktadır. Çevre sorunları yerel kaynaklı olduğu için kent ve çevre sorunlarına duyarlılık da öncelikle yerel ölçekte gerçekleştirilmelidir. Oluşturulacak bu duyarlılık ve katılım çevre sorunlarının çözümünde önemli bir etkidir (Şengül, 2002: 25-40). Halkın katılımının artması bilincin ve duyarlılığın arttığını göstermekle beraber, çevre sorunlarının da daha kısa sürede çözümünü sağlayacaktır. Dünyadaki ülkelerin politikalarına konu olan çevre, dünya gündeminde yer alan en önemli konudur. 1970'li yıllarda çevresel sorunların çözümünü teknik yöntemlerde arayan yöneticiler, halkın katılımının sorunların çözümündeki etkisini ve önemini fark etmişlerdir. Tüm dünyada halkın çevre sorunlarının çözümü noktasında katılımı ve katkısı olmadan sonuç elde etmenin zorluğu görülerek kabul edilmiştir. Çevre konusunda faaliyet gösteren gönüllü kuruluşların ve vatandaş gruplarının kamu bilincinin uyanmasında, duyarlılığın artmasında siyasi baskılar oluşturarak sorumlu kuruluşları harekete geçirmede önemli rol oynadığı artık kabul görmektedir (Yasa, 1993: 45-47).

Çevrenin korunmasında, kirliliğin önlenmesinde, çevrenin iyileştirilmesinde ve geliştirilmesinde, kısaca çevrenin yönetiminde halkın katılımı en etkin bir biçimde yerel düzeyde gerçekleşmektedir. Bir kentte, bir beldede yaşayan halk yeterli ve iyi dağıtılmış ekonomik ve sosyal imkânların sağlanmasını istemekte, hava kirliliğinin, su kirliliğinin, gürültünün önlenmesini talep etmekte, bunun da ötesinde bu isteklerin karşılanması için, alınacak kararlara ve kararların uygulanması sürecine katılmak istemektedir. Halkın katılımının idareler için çok da uzun bir geçmişi yoktur, yeni sayılabilecek bir kavramdır. Katılımın önemini fark edilmesi ile katılım sağlanan çalışmaların sayısı arttırılmış, bu alanda önemli deneyimler kazanılmıştır. Önceleri sadece kent planlamasında katılımın sağlanması yönündeki deneyimlere, çevrenin korunması konusunda katılım ve toplumsal duyarlılığı arttırma konusunda yapılan çalışmalar ile kazanılan deneyimler eklenmiştir. Halk katılımının etkin olabilmesi için katılımın organize edilerek karar alma sürecinin başından itibaren gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede yapılan çalışmalarda çoğu idari mekanizmanın işleyişi halk katılımı nedeniyle değiştirilerek yeniden yapılandırılmıştır (Yasa, 1993: 45-47).

Katılımın arttırılması ve daha iyi bir çevre yönetimi, ancak konu hakkında yapılacak daha iyi bilgilenme çalışmaları ile gerçekleştirilebilir. Çevre duyarlılığı konusunda yapılan yerel mücadelede, halk katılımı, giderek önemini arttırmıştır. Çevre duyarlılığı konusunda insanlardaki bilinç düzeyi artarak yaşamın her alanını

kapsayan, bir ortak anlayış ve ortak sorumluluk haline gelmektedir. Bilinç düzeyinin ve çevre duyarlılığının artması ile temel insan haklarına saygılı, eşitlik ve adalet ilkelerini kucaklayan, çağdaş insan profili oluşturulmaktadır (Ünlü, 1991: 77).

Çevre konusunda, halkın katılımının sağlanması için şu dört genel ön şartın sağlanması gerektiği ileri sürülmektedir:

1. Etkin halk katılımının sağlanması için halkın, görüşünün dikkate alındığına ve sesinin duyulduğuna dair yönetime güven duyması gerekir.

2. Halk katılımı ile önerilen etkinlikleri onaylamaya ve reddetmeye yetkili bir kamu kuruluşu birimi oluşturulmalıdır. Çevre konusunda vatandaş ne kadar yakından ilgili ve katılımcı olursa olsun, alınacak kararları uygulamaya yetkili, yasal bir otoritenin yokluğu sonuç alınmasını güçleştirecektir.

3. Çevre konusunda yapılacak işlerin hedeflerini, politikalarını ve uygulama araçlarını tanımlayan, hazırlanmış etkin bir plan olmalıdır.

4. Çevreyi etkileyen bütün faaliyetlerin bunlara ilişkin duyuru ve uyarıların kurumsal bir birim tarafından halkın bilgisine sunulması ve halkın bu bilgilere ulaşım kanallarının açık tutulması gerekmektedir.

Halk içinden çıkan kişiler, gruplar, örgütler, bunların değerleri ve eleştirileri, soru ve önerileri ile karar süreçlerini etkilemektedir. Halkın katılımı çoğu zaman güç kararların alınması konusunda yöneticiye cesaret verir, kararın uygulanmasını kolaylaştırır. Halkın katılımı yerel topluluklarda daha kolay gerçekleşir ve açık olarak görülür. Yerel toplulukların ortak ihtiyaçlarını gidermek için işbirliği yapmaları gerekmektedir. Karar alma süreçlerine topluluk üyelerinin katılmaları şarttır. Yerel düzeyde etkin bir çevre yönetimi ancak halkın katılımı ile mümkündür (Ünlü, 1997: 79). Alınan kararlara katılan halk, uygulamanın etkili olması için duyarlı davranacak, yapılan çalışmadan daha verimli sonuçlar alınacaktır.

6.3 Ekonomik Faktörler

Kalkınma ve gelişme ile birlikte ülkelerin temel sorunlarının yanında çevre sorunları ve bunlara duyarlılık da önemli hale gelmiştir. Doğal yaşamın dengelerinin bozulması anlamındaki çevre sorunları ile birlikte her türlü insan ihtiyaçları ile ilgilenen, "yaşanabilirlik" kavramını ön planda tutan bir çevre anlayışı ağırlık kazanmıştır (Başol ve Gökalp, 1991). İnsanların yaşamı için sağlıklı bir çevre oluşturmak amacı ile sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın

gerçekleştirilmesinin zorunluluğu açıktır. Ne var ki kalkınma ile çevre sorunlarının çözümü genellikle birbirine karşıt olarak görünmektedir (Başol ve Gökalp, 1991).

Doğal kaynaklar ve çevrenin insanın refah seviyesi ve yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin araştırıldığı Avrupa Parlamentosunun hazırladığı bir raporda, sürdürülebilir kalkınmanın, ekonomik büyüme için önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır. Ekonomik büyümenin çevre dostu üretim politikaları uygulayarak da mümkün olacağı belirtilmiştir. Büyüme ile ortaya çıkan kişisel gelirdeki artışın, çevreye olan duyarlılığın ve çevreyle dost ürün talebinin artmasını sağladığı, çevre ve doğal kaynakların kullanımı üzerinde olumlu etkiler gösterdiği belirtilmiştir. Beckerman'ın (1992: 91) "Uzun dönemde çevreyi geliştirmenin en kesin yolu, zenginleşmektir." önerisi çevre kirliliğini önlemenin bireylerin sahip olduğu gelir düzeyinin artırılmasıyla mümkün olacağını vurgulamaktadır. Artan gelir düzeyi kaliteli çevreye olan talebi artırmakta ve sağlıklı bir çevre lüksten çok ihtiyaca dönüşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kirliliğin geçici olduğu, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesiyle birlikte bu ülkelerde çevre kirliliğinin önemli ölçüde azalacağı görüşü öne çıkmaktadır. Bu bağlamda gelir durumunun artması toplumsal çevre duyarlılığının oluşması arasında iki temel ilişki söz konusudur. Birincisi, kaliteli çevrede yaşama isteği ile gelir arasında ortaya çıkan gelir esnekliği şeklindedir. Buna göre belirli bir gelir düzeyine ulaşan bireyler daha yüksek yaşam standardına sahip olmakta ve bu gelir düzeyleri ile daha temiz, sağlıklı bir çevrede yaşamak istemektedirler (Panayotou, 2003: 46). Ekonomideki bu yapısal değişim, çevrenin korunması, toplumsal duyarlılığın artırılması yönünde bir eğilim oluşturmaktadır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar bir ülkede yüksek kişisel gelir ve yaşam standartlarının olmasının o ülkede yaşayan insanların toplumsal çevre duyarlılığının giderek artması sonucunu doğurduğunu göstermiştir (Pezzey, 1989; Selden ve Song: 1994). İkinci ilişki ise, çevrenin korunması konusunda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin uygulanması ile ilgilidir. Zengin ülkelerin daha gelişmiş kurumlara sahip olması gerekli ve istenilen çevre düzenlemelerini uygulamalarını daha kolay kılmaktadır. Yüksek kişisel gelire sahip olan insanlar ve toplumlar; çevreye karşı daha duyarlıdır. Buna karşın düşük gelir seviyesine sahip, henüz ekonomik kalkınmalarını tamamlayamamış ülkelerin söz konusu duyarlılığa ulaşmaları için ekonomik kaygılardan ötürü, çevrenin tahribatı konusunda daha duyarsız davranmaktadırlar. Bu durumda gelişmekte olan ülkelerde toplumun katlanmak zorunda olduğu dışsal maliyetlerin gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğunu söylemek mümkün

olacaktır. Geliri artan toplumun bireyleri, çevrenin korunması konusunda daha duyarlı davranacak, gönüllü bir şekilde çevre dostu ürünler için daha yüksek bir bedel ödeyebileceklerdir (Karaca, 2012). Dasgupta ve ark., (1995) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapıları ve çevre konusunda toplumsal duyarlılığını inceledikleri çalışmalarında, çevre kirliliği ile kişi başına düşen milli gelir arasında önemli bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Toplumsal gelişmenin sadece ekonomi ile sınırlı kalmayıp, çevreyi, doğayı ve gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını kapsaması gerektiği görüşü geleneksel kalkınma modeline eleştirilerin artmasına neden olmuştur (Gürlük, 2001: 4). Kalkınmışlık göstergeleri olarak ele alınan çevre, beslenme, barınma, eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yeterince yararlanabilmeyi ifade etmektedir. Ülkelerin hızla gelişmeleri ve küreselleşme olgusu ile birlikte artan teknoloji, üretim, sınırsız tüketim beraberinde çevre sorunlarını da getirmektedir. Sürdürülebilir bir kalkınma politikası başarılı olabilmek için çevre politikalarını da içermelidir (Çevre Bakanlığı, 2002). Hava kirliliğinin en önemli iki nedeni kentleşme ve sanayidir. Türkiye’de kentlerdeki yoksullukla bağlantılı olarak kalitesiz yakıt kullanımının artması kentsel hava kirliliğinin hızla yükselmesine neden olmuştur. Su kaynaklarına erişim ve su kirliliği, kırsal ve kentsel bölgelerde atıkların su ortamlarına bırakılması ya da tarımda kullanılan kimyasal gübre ve ilaçların suya karışmasıyla ortaya çıkmaktadır. Çiftçiler ve balıkçılar gibi gruplar kirlenmeden daha fazla etkilenmektedirler. Su kirliliği ve yoksul grupların yeterli miktarda güvenli içme ve kullanma suyuna erişimi, Türkiye’de yoksulluk sürdürülebilirlik ilişkisi çerçevesinde ele alınması gereken konular arasındadır. Ormansızlaşma ve yanlış tarım teknikleri kullanılması sonucunda ortaya çıkan erozyon gereğinden fazla gübre kullanılması da toprak verimliliğinin azalması toprak yapısının bozulmasına yol açmakta, bitki örtüsüne zarar vermektedir. Meydana gelen toprak bozulması sonucunda, tarım kesimi çalışanları arasında yoksulluk artmaktadır. Türkiye’de üretim ve tüketim sonucunda oluşan atıkların uygun koşullar altında biriktirilmesi, taşınması ve zararsız hale getirilmesi masraflı olduğu için özellikle kentsel bölgelerde katı atıklardan kaynaklanan sorunları artırmıştır.

Türkiye’nin çevre politikaları genel olarak değerlendirildiğinde, mevzuat açısından özellikle son yıllarda önemli adımlar atıldığı ve mevzuatın uygulanmasına yönelik örgütsel düzenlemelerin geniş ölçüde tamamlandığı görülmektedir. Ayrıca yoksulluğun azaltılması ve muhtaç durumda olan kişi ve gruplara etkili bir sosyal

koruma sağlanması, beş yıllık kalkınma planlarında ve hükümet programlarında yer almaktadır.

Bu konuda yapılan çalışmalar kalkınma, çevre ve yoksulluk arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Her ne kadar yoksulluk ve çevre ilişkisinin yönü konusunda fikir birliği oluşmasa da etkileşim olduğu kabul edilmektedir (Çondur ve Cömertler, 2010). Bu durumda ekonomik olarak gelişmiş ülkelerin çevreye karşı toplumsal duyarlılıklarının yüksek olması beklenir.

6.4 Kültürel Faktörler

Sağlıklı bir şekilde varlıklarını devam ettirmek isteyen toplumlar çevreleri ile sürekli ve karşılıklı ilişki içindedirler. Bu ilişkide insan doğayı kendi çıkarları doğrultusunda, sahip olduğu bilgi, değer ve anlam sistemleri içerisinde kullanma gayreti içerisinde. Doğayı kendi amaçları doğrultusunda kullanan ve değiştiren insanın anlamlar ve değerler sistemi, sürekli gelişerek “kültür” dediğimiz olguyu meydana getirmektedir (Assmann 2001: 26). Sosyal sistemlerin, yerine getirmesi gereken temel fonksiyonlarından birisi de toplumun çevreye uyumunu sağlamaya çalışmaktır. İnsan, değişen tabii çevre şartlarına karşı, kültürel adaptasyon ve değişimle karşı koyar veya uyum sağlar. Dolayısıyla asıl eylem birimi fert, değil, toplumdur (Çopuroğlu, 2003). Kent ve çevre sorunlarında oluşturulacak toplumsal duyarlılık noktasında etrafımızda ve dünyada var olan çevresel sorunlara kalıcı ve basit çözümler geliştirebilmek için, toplumların doğayı kullanma ve onu kontrol etme şekli ile doğa ile ilişkili algılarına inanç ve değerler sisteminin nasıl ve hangi yönde geliştiğine ve değiştiğine bakılması gerekmektedir (Pretes, 1997). Her kültür, toplumsal yaşamında kültürleri ile bireylerin ve toplumun doğayla kurduğu ilişkinin çerçevesini de belirlemektedir. Bunun yanında, insanların çevre sorunlarını algılayış biçimleri ve çevresel sorunlara yönelik geliştirdiği çözümler de yine “kültür” ün süzgecinden geçerek olgunlaşmaktadır (Schultz, 2002; Corbett, 2006). Bu durumda çevre sorunlarının çözüm sürecindeki önemli aşamalardan biri, farklı kültürlere sahip insanların karşılaştıkları çevre sorunları karşısında ortak ve sorun giderici sonuçlar çıkarabiliyor hale getirilmesidir. Türkiye’de çevre sorununun kültürel boyutuna ne yazık ki yeterince önem verilmemektedir. Çevre sorunları teknik, onu yaratan sorunlardan bağımsız, kültürel boyutu tamamen ihmal edilmiş, sorunun kaynağı farklı yerlerde aranan, ihmal edilmiş bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Buna karşın

çevre sorunlarının çözümü için yapılması gerekenlere dair pek çok söylem ile çevreye duyarlı bir yaşam şeklinin ve çevre yönetim sisteminin gerekliliği, yerelden küresel ölçeğe kadar platformda, farklı gruplar tarafından sürekli dile getirilmektedir. Bu söylemlerde sorunun çözümünün temelinde, doğaya ilişkin inançlarda, dünya görüşlerinde ve kültürel gelişimde, doğaya duyarlı değişime bağlı olduğu vurgulanmaktadır. Bu değişim sürecinin önemli adımlarından biri de bireylerin ve toplumların doğaya karşı inanç, değer ve tutumların tüm yönleriyle anlaşılmasıdır. Bugünkü mevcut çevre sorunlarından, sadece tek bir inanç ve kültür sisteminin veya dünya görüşünün sorumlu olmadığı bir gerçektir. Ancak sorumluluğu üstünden atma yolunu seçmiş, kaderci dünya görüşlerinin çevre sorunlarının artarak çoğalmasında etkisi büyüktür. Kültürel çeşitlilik, çevreyi koruma hedeflerinin gerçekleşmesi için son derece önemli ve gerekli koşullardan biridir (Milton 1996). Bu yönü ile kültürel çeşitlilik; Guattari'nin (2000), dediği gibi insan ve doğa arasındaki sorunlu ilişkinin ve çevre sorunlarına toplumsal duyarlılık oluşturmak ve çevresel sorunları geniş kapsamlı değişiklikler yaparak çözmek için ihtiyaç duyduğu kaynak durumundadır. Gerçekleştirilmesi istenilen bu değişimde, kültürel etkenleri göz önünde bulunduran, çevre sorunları karşısında sahip olunacak farklı sorumluluk anlayışlarına sahip düşünceler, bireyleri ve toplumları yönlendirici rol üstlenebilirler. Refah seviyesi yüksek, bilimde ilerlemiş, sosyal hak ve özgürlüklerin geniş olduğu, sanatsal faaliyetlerin geliştiği batı ülkelerinde bu durum görülmektedir. Çevre duyarlılığının oluşmasında, her düzeyde çözüm bekleyen çevre sorunlarının çözümünde ve çevre ile ilgili yapılacak tüm çalışmalarda, insanların dünya görüşünün, doğaya ve çevreye ilişkin inançlarının, tutumların, sosyo-kültürel yapılarının etkili olduğu görülmektedir. Mevcut çevre sorununu, yaratan, bununla yaşayan, kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın oluşturulması kapsamında yapılacak çalışmalardan etkilenen taraf olan insanın, yaşadığı ortamdaki sosyo-kültürel özelliği ve bu özelliğinin sorunla ilişkisinin ortaya konması, çevre duyarlılığı konusunun neden-sonuç ilişkisi içinde anlamlandırılmasına katkı sağlayacaktır (Baylan, 2009). Çevre konusunda bilinç düzeyi yükselen insan çevre sorunlarına karşı davranışlarında daha duyarlı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIĞIN ANTAKYA ÖLÇEĞİNDE İRDELENMESİ

1 ARAŞTIRMA ALANININ SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Hatay ilinin merkez ilçesi olan Antakya'ya M.Ö. 300 yılında Seleukos tarafından, 1. Nikator'un babası Antiokhos'un ismi verilerek Antiokheia ismini alması sağlanmıştır. (Bu isim zamanla "Antakya" şeklini almıştır.) Kaynaklara göre, M.S. 1. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hristiyanlık, Kudüs dışında ilk defa Antakya'da yayılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de Yasin Suresi'nde sözü edilen Habib-i Neccar olayının da Hristiyanlığın Antakya'ya gelişiyle ilgili olup bu yıllarda Antakya'da meydana geldiğine inanılmaktadır. Hz. İsa'ya inananlara ilk defa burada "Hristiyan" adı verilmiş ve Hristiyanlığın ilk kilisesi Antakya'da kurulmuştur. Antakya, tarih boyunca depremlerle en çok yıkılmış şehirlerden biri olmuştur (<http://www.hatay.gov.tr/tarih>).

Hatay ilinin nüfus bakımından en büyük ilçesi olan Antakya'nın yüzölçümü, 703 km²' dir. Antakya, coğrafi konum ve yüzölçümü bakımından Hatay'ın 2.büyük ilçesidir. Nüfusu 2017 verilerine göre 370.485 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu nüfus, 185.260 erkek ve 185.225 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise; %50 erkek, %50 kadındır (<https://www.nufusu.com>). Antakya, Hatay ilinin büyükşehir olmadan önceki merkezidir. 12 Kasım 2012 tarihinde yapılan yeni düzenleme ile birlikte, Hatay'ın büyükşehir belediyesi olmasından sonra Antakya ve Defne Belediyesi olarak ayrılmıştır. Defne Belediyesi'nin ayrılması şehrin nüfusu üzerinde önemli değişiklik yaratmıştır.

Hatay'ın ortasından Asi Nehri geçmektedir. Kuzey yönünde yaklaşık 30 km boyunca Türkiye-Suriye sınırını oluşturacak şekilde akan Asi Nehri, Türkiye topraklarına girdikten sonra batıya dönmekte ve bugün kurutulmuş olan Amik Gölü'nün ayağı Küçük Asi ile birleştikten sonra güneydoğu doğrultusuna yönelmekte ve Samandağ'ın güneyinde Akdeniz'e dökülmektedir. Antakya içinden geçen ve bir kanal haline getirilmiş olan nehrin yatağı, yaklaşık 2 km. uzunluğunda ve 30–35 metre genişliğindedir (<https://tr.wikipedia.org>).

Akdeniz iklim bölgesinin doğu ucunda, kıyıdan 22 km. kadar içerde olan kentin denizden yüksekliği yaklaşık 80 m'dir. Kuzeyde Nur Dağları (Amanos Dağları) ile güneyde Kel Dağ (Cebel-i Akra) arasında kalan Aşağı Asi Vadisi'nin başlangıcında, Kel Dağı'nın kuzeydoğusunda, 440 m rakımlı Habib-i Neccar Dağı'nın eteklerindedir. Kentin kuzeydoğusuna doğru gelişen ve Hatay çöküntü alanının ortasında yer alan Amik Ovası, zirai potansiyeli çok yüksek kalın bir alüvyal toprak tabakası ile kaplı olup, aynı zamanda ilin en büyük toprak düzlüğünü oluşturur. Antakya ve civarında Akdeniz iklim tipi egemendir. Bu nedenle kentte yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Ancak, kıyı şeridi ile dağların arka kısımları ve yükseltisi fazla olan yerler arasında iklim koşullarındaki bölgesel farklar nedeniyle Antakya'daki iklim koşulları kıyı şeridine kıyasla biraz farklılık gösterir. Bu nedenle sıcaklık, kıyılarda yüksek değerlerde kalır. Yazların, kıyı şeridine göre daha serin geçmesinin bir nedeni de en sıcak ortalamaların kaydedildiği ayların aynı zamanda, Antakya'da rüzgârın en hızlı estiği ve en çok esme sayısına ulaştığı aylar oluşudur (<https://tr.wikipedia.org>).

Antakya şehri, geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de ticari faaliyetler açısından büyük öneme sahiptir. Sınır ili olması nedeni ile sınır kapılarındaki hareketlilik oldukça fazladır. Ancak son zamanlarda yaşanan savaşlar bu durumu etkilemiştir. Antakya'da halk tarım, hayvancılık ve ticaret ile uğraşmaktadır.

Kentin çok kültürlü bir yapısının olması, onu Türkiye'deki diğer kentlerden ayırmaktadır. Kozmopolit yapısı, burada yaşayan halkın birbirine hoşgörü ile yaklaşmayı öğrenmesini sağlamış, onlara uzun süredir bir arada yaşamayı öğretmiştir. Etnik köken ve inançları farklı birçok topluluğu içinde barındıran Antakya, UNESCO barış kenti seçilmiştir (Kaypak, 2010: 11). Antakya merkezi dışında halkın büyük çoğunluğunun hala köylerde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda, Antakya'nın kentleşme bakımından diğer büyük ve karmaşık şehir yapılarına benzemediği, şehirde yoğun kentleşme olmadığı için şehrin doğal özelliklerini hala koruduğu söylenebilmektedir. Bu durumun Antakya'da kent ve çevre sorunlarına bakış açısını etkilediği görülmektedir. Kent kültürü tam olarak yerleşmediğinden kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığın oluşumu da yavaş seyretmektedir.

2 ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın yapılaş amacı, Antakya ölçeğinde toplumun kent ve çevre duyarlılığı konusunda görüş ve yaklaşımlarını ortaya koymaktır.

Araştırmanın kapsamı, Hatay 5.403km² yüz ölçümüne sahip, 1.575.226 nüfuslu bir kenttir. Bu çalışma Hatay'ın geneline uygulandığında geniş ölçekte doktora tezi konusu niteliğinde olacağından, araştırmanın daha verimli olabilmesi için öncelikle Antakya ölçeğinde yapılması uygun görülmüştür.

Genellikle anket yapmak çok zordur. İnsanlar bu tarz veri vermekten çekinmektedirler. Kişilere soru yöneltilmesi onlarda farklı algılar oluşturmaktadır. Bu çekingenlikte sosyal ve kültürel faktörlerin ve kişisel özelliklerin etkisi vardır.

Araştırma yapılırken anket yöntemi kullanılmış, bu anket şehirde yaşayan Antakya'yı temsil ettiği düşünülen belli bir güzergâhtaki yerel halka uygulanmıştır. Bunun yanında toplumda doğrudan doğruya kent ve çevre ile alakalı ve sorumluluğu olan belediye üst düzey çalışanları, belediye meclis üyeleri Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü yöneticilerinin görüşleri alınmış, gözlemlerde bulunulmuştur. Anketleri değerlendirirken bu gözlem ve görüşlerden elde edilen veriler bu bağlamda değerlendirilerek sürece katılmıştır.

Anket yapılırken tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Söz konusu anket, Antakya'yı temsil ettiği düşünülen, orta gelir grubu olan, çoğunluğunu esnaf kesiminin oluşturduğu, yaşam standartlarının birbirine benzediği, sıradan vatandaşların oluşturduğu yerleşim yerleri olan şehir merkezinde Köprübaşı mevkiinden başlayarak, stadyum kenarından 75. Yıl Bulvarına, oradan da Ekinciler Mahallesinin bir bölümünü içine alan güzergâhta yapılmıştır. 300 kişiye uygulanan ankete katılanlardan 170'i bayan, 130'u erkektir.

3 ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı ölçmeyi amaçlayan ve tesadüfi örnekleme modeli kullanılarak yapılan ankete, seçilen araştırma evreninden 300 katılımcı cevap vermiştir. Katılımcıların verdikleri cevapları değerlendirmek için kullanılacak çeşitli analiz programları bulunmaktadır. Sosyal bilgiler alanında elde edilen bulguların değerlendirilmesinde genel olarak SPSS analiz yöntemi kullanıldığı için bu program kullanarak analizler yapılmıştır. Olasılıkların yüzdelerle dağılımını bulabilmek için “varyans” analizi yöntemi kullanılmıştır. Gruplar arasındaki farklılığı istatistiksel olarak belirlemek, birbirinden bağımsız iki grubun ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için “t- testi” analiz yöntemi kullanılmıştır.

Farklılığın kaynağını belirlemek üzere ise “tukey testi” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemler ile elde edilen bulguların değerlendirmeleri aşağıda belirtilmiştir.

3.1 Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri

Yapılan anketi katılımcılardan 300 kişi cevapladığından değerlendirmeler cevaplayan katılımcılar üzerinden yapılmış, cevaplamayanlar dikkate alınmamıştır.

Tablo 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7’de katılımcıların cinsiyeti, yaşları, eğitim durumları, meslekleri, gelirleri, Antakya’da ikamet etme yıllarına, yönetimde görev alıp almama durumlarına göre sorulan ilk 7 soruya verilen cevaplar neticesinde elde edilen bulgular şu şekildedir.

Tablo: 1- Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	130	43,3
Kadın	170	56,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 1’ de belirtildiği gibi kadın ile erkek arasında algı farklılığı olduğu ileri sürülmekle beraber temsil, toplumsal çıkar ve çevre duyarlılığı konusunda cinsiyet farklılığının farklı yaklaşımlar sergilediği söylenemez. Araştırmaya katılan 300 kişiden 130’unun (%43,3) erkek, 170’inin (%56,7) kadın olduğu görülmektedir. Kadınların genel katılım içinde % 13,4 oranında daha fazla olduğu görülmektedir. Anket yapılırken kadın ve erkek sayısı aynı düzeyde arzu edilmekle beraber kadınların daha fazla ilgi göstermesi onlar açısından katılım düzeyini daha yükseltmiştir denilebilir.

Tablo: 2- Katılımcıların Yaş Guruplarına Göre Dağılım

Yaş Gurupları	Sayı	Yüzde
15-20	43	14,3
21-30	81	27,0
31-40	82	27,3
41-50	69	23,0
>51	25	8,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 2’ de ifade edildiği gibi yaşın algı ve davranış üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Yaş kategorisi, altı ayrı aralıkta değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılanların yaşları 21-40 ve 50 arasında olanların katılım oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Saha çalışmasının mesai saatleri içinde yapılmasından, çalışan kesimin işinin başında olmasının sonuçlara etkisi büyüktür. 15-

20 yaş aralığı kesimin okul çağında olanlar olması sebebiyle oranının düşük olması normaldir. 50 yaş ve üstü kesimin genellikle gün içinde evde kalmayı ya da sakin yerlere gitmeyi tercih etmelerinden dolayı diğer yaşlara göre oranı düşük çıktığı söylenilebilir.

Tablo: 3 - Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	5	1,7
Okuryazar	9	3,0
İlkokul	26	8,7
İlköğretim	9	3,0
Ortaokul	26	8,7
Lise	73	24,3
Ön Lisans	32	10,7
Lisans	98	32,7
Yüksek Lisans	14	4,7
Diğer	8	2,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 3' te belirtildiği gibi katılımcıların önemli bir kısmının lisans ve ön lisans mezunu olduğu dikkat çekicidir. Bununla beraber ortaöğretim düzeyindeki katılımcıların oranı da yüksek çıkmıştır. Bu sonucun elde edilmesinde son zamanlarda eğitime verilen önemin artmasının ve çalışan kesimin eğitim durumu ile terfi arasında sıkı bir ilişki olmasının etkisi büyüktür. İlkokul, ilköğretim, ortaokul mezunu, okur-yazar olmayanların da bulunduğu görülmektedir. Düşük eğitim oranlarını topladığımızda bu dilimin hatırı sayılır bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Diğer taraftan %4,7'lik bir dilimin yüksek lisans mezunu olması, çalışma hayatında yönetici kesimi için yüksek eğitimin önemli olmasının sonuçlar üzerinde etkisi büyüktür. Eğitim oranının yüksek olması kent ve çevre sorunları konusunda duyarlı olunması beklentisini yükseltmiştir.

Tablo: 4- Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	Yüzde
Kamu Çalışanı	124	41,3
Emekli	11	3,7
Çiftçi	11	3,7
Serbest Meslek	25	8,3
Ücretli Çalışan	57	19,0
Çalışmıyor	72	24,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 4'te ifade edildiği gibi % 41,3 ile kamu çalışanı ve ücretli çalışanlarının oranının yüksek olduğu (%60,3) dikkati çekmektedir.

Tablo: 5- Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Gelir	Sayı	Yüzde
<500	12	4,0
500-999	21	7,0
1000-1999	75	25,0
2000-2999	64	21,3
3000-3999	52	17,3
>4000	76	25,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 5'te belirtildiği gibi araştırma güzergâhı üzerinde bulunan katılımcıların orta sınıf gelir grubu özellikleri gösterdiği görülmektedir. Her toplumda olduğu gibi araştırma evreninde de bu sınırın altında ve üstünde gelir grubuna sahip bireyler de bulunmaktadır.

Tablo: 6-Katılımcıların Antakya'da İkamet Etme Sürelerine Göre Dağılımı

İkamet Yılı	Sayı	Yüzde
Doğduğumdan beri	148	49,3
<1 yıl	24	8,0
1-5 yıl	33	11,0
6-10 yıl	34	11,3
11-20 yıl	17	5,7
>21 yıl	38	12,7
Diğer	6	2,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 6'da belirtildiği gibi 21 yıl ve üzeri Antakya'da ikamet edenlerin (% 12,7) oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların geçmişten gelen alışkanlıklarının çevre duyarlılığı üzerinde etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan % 30,3'lük bir dilimin de 1 ila 10 yıl arasında Antakya'da ikamet ettiği görülmektedir. Bu değer de bize son 10 yılda şehrin köylerden göç aldığı bilgisini vermektedir. Olumlu ya da olumsuz bu göçlerin kent ve çevre sorunları üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo: 7- Katılımcıların Şehir Yönetiminde Görev Alma Durumlarına Göre Dağılımı

Yönetim Görevi	Sayı	Yüzde
Evet	18	6,0
Hayır	282	94,0
Toplam	300	100,0

Şehir yönetimlerinde formel bir yapı içinde görevleri olanlar genellikle ya yerel bürokraside ya da meclis veya diğer temsili birimlerde çalışmaktadır. Ancak zaman zaman yerel halktan da şehir yönetimlerinde direkt veya endirekt görevleri olanlar da olabilmektedir. Nitekim bu bağlamda ankete katılanlara “şehir yönetiminde herhangi bir göreviniz var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo: 7'de belirtildiği gibi küçük bir

kesim de olsa şehir yönetimlerinde görevi olanlar bulunmaktadır. Nitekim bu oran % 6,0 'lık bir dilime denk gelmektedir. Genel olarak ankete katılanların büyük bir kesimi (% 94,0) doğrudan hizmet alan yerel halktan oluşmaktadır.

3.2 Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Başvuru Düzeyi

Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Başvuru yapma, STK üyesi olup olmamalarına göre, sorulan 8. ve 9. Sorulara ilişkin verilen cevaplar değerlendirildiğinde elde edilen bulgular tablo 8 ve 9 da belirtilmiştir.

Tablo: 8- Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Başvuru Yapma Durumlarına Göre Dağılımı

Başvuru Yaptınız mı?	Sayı	Yüzde
Evet	90	30,0
Hayır	204	68,0
Nereye başvuracağımı bilmiyorum	6	2,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 8'de görüldüğü gibi “yaşanılan sorunlara ilişkin başvuru yapan katılımcıların daha çok “hayır” cevabını verdiği dikkat çekmektedir. Bunun sebebi katılımcıların etrafındaki çevre olaylarını sorun olarak görmemeleri, sorunu şikâyet etmeye çekinmeleri, ya da sorunları ile ilgilenilmeyeceğini düşünmeleri olabilir. Böyle bir sonucun ortaya çıkması katılımcıların çevre duyarlılığı konusunda algısının düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo: 9- Katılımcıların STK Üyeliği Durumlarına Göre Dağılımı

STK Üyesi misiniz?	Sayı	Yüzde
Evet	18	6,0
Hayır	282	94,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 9'da belirtildiği gibi “Çevre ile ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmayanların oranının oldukça yüksek olması dikkat çekicidir. “Evet”, ve “hayır” arasında bu denli uçurumun olması, şehirde çevre sorunlarına duyarlılık konusunda sivil toplum algısının gelişmediğini ve çevre bilincinin henüz bir sisteme oturmadığını göstermektedir.

3.3 Çevreye Duyarlılık Durumu

Katılımcıların duyarlılık düzeyini ölçmeyi amaçlayan 10.11. sorulara verilen cevaplardan elde edilen bulgular şu şekildedir.

Tablo: 10- Çevreye Duyarlılık Durumunuz

Çevreye Duyarlı mısınız?	Sayı	Yüzde
Evet	177	59,0
Hayır	28	9,3
Kısmen	95	31,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 10’da “kendini çevreye duyarlı hissedenlerin oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran çevre duyarlılığı konusunda insanların bilincinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında kısmen cevabını da olumlu bir şekilde evet cevabının üzerine eklersek duyarlılık oranının daha da arttığı görülmektedir. Böyle bir sonucun elde edilmesi çevre konusunda geleceğe dair umut vermektedir.

3.4 Çevre Konusunda Bilgi Alma

Tablo: 11-Çevre Konusunda Bilgi Almak veya Herhangi Bir Aksaklığı Şikâyet İçin Çağrı Merkezinin Aranması

Bilgi Aldınız mı?	Sayı	Yüzde
Evet	48	16,0
Hayır	223	74,3
Kısmen	24	8,0
Fikrim Yok	5	1,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 11’de “Çevre konusunda bilgi almak konusunda katılımcıların büyük bir kısmının (% 74,3) hayır cevabını verdiği görülmektedir. % 16,0’lık bir dilimin “evet”, % 8,0’lık bir dilimin “kısmen”, % 1,7’lik bir dilimin ise “fikrim yok”, şeklinde cevap verdiği görülmektedir. “Evet” cevabına oranla “hayır” cevabının oranının bu denli yüksek olması halkın çevre konusunda bilgi edinmek gibi bir kaygısının olmadığı yönünde fikir vermektedir. Kısmen ve fikrim yok cevapları da bu oranı daha da yükseltmektedir.

3.5 Eğitim Seminer ve Panellere Katılma

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturma kapsamında belediyeler ya da sivil toplum kuruluşlarının düzenlemiş olduğu konferans, eğitim, seminer, panel gibi etkinliklere katılım oranının ölçülmeye çalışıldığı bu soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo: 12- Katılımcıların Çevre ile İlgili Seminer, Panel, Konferanslara Katılımı

Seminerlere Katıldınız mı?	Sayı	Yüzde
Evet	54	18,0
Hayır	187	62,3
Bazen	49	16,3
Fikrim Yok	10	3,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 12’de belirtildiği gibi katılımcıların yarısından fazlasının çevre ile ilgili seminer, panel, konferanslara katılmadığını belirtmesi dikkat çekicidir. Evet, cevabının oranının bu denli düşük çıkması çevre duyarlılığı konusunda katılımcıların algı düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu konuda belediyelerin halkı da dâhil ederek projeler üretmesi yazılı ve görsel medyayı kullanarak ilan ve duyurular yapması katılımı arttıracığı düşünülmektedir. Bu konu ile ilgili şehrin yönetici aktörleri ile yapılan yüz yüze görüşmelerde, gerek belediyelerce gerekse çevre ve şehircilik il müdürlüğünce, özellikle okullarda, sosyal alanlarda, hastanelerde çevre ile ilgili eğitimin verildiğini belirtmişlerdir. Bir örnek verilecek olursa çevre konulu düzenlenen bir yarışmaya 250 okuldan sadece 1 başvuru yapıldığı belirtilmiştir. Sorunların çözümü noktasından insanların, eğitimcilerin de duyarsız olduğu belirtilmektedir. Seminer ve panellerin de düzenlendiğini ancak bunlara katılımın beklenenin çok çok altında olduğunu, belediye olarak halka gerekli eğitimin verildiğini, ancak gerekli dönüşümün alınmadığı belirtilmiştir. Belediye olarak okullarda eğitici tiyatro oyunları sergiledikleri, gazete ilanları, el broşürleri bastırdıkları, billboardlar hazırlattıkları belirtilmiştir. 5 Haziran çevre haftası etkinlikleri kapsamında ilin tamamında 2 hafta boyunca çeşitli etkinlikler ile halkı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yaptıkları belirtilmiştir. Bunun yanında yaygın çevre eğitiminin de devam ettiği belirtilmiştir. Tüm bu çalışmaların yanı sıra ortak görüş halkın bilinçsiz olduğu, yapılan çalışmalardan genellikle geri dönüş alınmadığı, problemi kökünden çözümlenmenin yolunun çevre konusunun okullarda müfredata alınması olduğu belirtilmiştir.

3.6 Sağlıklı Çevre Algısı ve Yeşil Alanlar

Sağlıklı bir çevre algısını ölçmeyi amaçlayan 13. ve 14. Tablolar arasında yöneltilen sorulara katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo: 13- Katılımcılar Yaşadıkları Yeri Sağlıklı Çevre Olarak Görüp Görmedikleri

Çevreniz Sağlıklı mı?	Sayı	Yüzde
Evet	19	6,3
Hayır	199	66,3
Bazen	76	25,3
Fikrim Yok	6	2,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 13’te görüldüğü gibi katılımcıların yarısından fazlasının (% 66,3) yaşadığı çevreyi sağlıklı olarak görmemesi dikkat çekicidir. “Hayır” cevabının oranının bu

denli yüksek olması halkın içinde yaşadığı çevre koşullarından memnuniyetsizliğinin ifadesidir. Çevre sorunlarının içinde yaşayan halkın beklentilerine duyarlı şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılması şehirdeki memnuniyetsizliği önemli ölçüde giderecektir.

3.7 Yeşil Alanların Yeterlilik Düzeyi

Tablo: 14- Sosyal ve Yeşil Alanların Yeterlilik Durumu

Yeşil Alan Yeterli mi?	Sayı	Yüzde
Yeterli Değil	197	65,7
Kısmen Yeterli	86	28,7
Yeterli	17	5,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 14'te ifade edildiği gibi katılımcıların yarısından fazlasının (% 65,7) sosyal ve yeşil alanları yeterli bulmadığı görülmektedir. Elde edilen sonuç, sosyal anlamda yeşil alanların artırılmasına ihtiyaç olduğu yönündedir. Yeşil alanların artırılması noktasında imar izni verilirken mevzuatta yazılan mesafe kurallarına riayet edilmesi, daha yaşanılabilir, sosyal alanı geniş bir çevre için önemlidir.

3.8 Çevremizdeki Öncelikli Sorunlar

Katılımcıların çevreleri ile ilgili yaşadığı sorunlar ve hangi sorunları öncelikli gördüklerine dair sorular yöneltmiş bu bağlamda;

Tablo: 15-Sorunların Öncelik Sırası

S6a-b-c	1. tercih	%	2. tercih	%	3. tercih	%	Toplam	Yüzde
Altyapı	223	74,3	-	-	-	-	223	26,2
Yeşil Alan	41	13,7	106	35,3	-	-	147	17,3
Hava Kirliliği	23	7,7	50	16,7	12	4,0	85	10,0
Su Kirliliği	4	1,3	72	24,0	37	12,3	113	13,3
Trafik	5	1,7	49	16,3	106	35,3	160	18,8
Doğal çevrenin tahribatı	4	1,3	3	1,0	116	38,7	123	14,5
Toplam	300	100,0	280	93,3	271	90,3	851	100,0

Tablo: 15'te katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun (% 74,3) altyapıyı öncelikli sorun olarak gördüğü dikkat çekmiştir. Elde edilen bu sonuç, şehir halkının altyapı yetersizliği konusunda rahatsızlığını göstermektedir. İkinci olarak yeşil alan, üçüncü olarak da doğal çevrenin tahribatı cevabı verilmiştir. Çıkan bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların altyapı sorununun giderilerek rahat yaşama isteği öne çıkmaktadır. Diğer taraftan yeşil alan seçeneğinin ikinci sırada çıkması, doğal çevrenin tahribatı seçeneğinin üçüncü sırada çıkması, katılımcıların evlerinde rahatı arzuladıkları gibi, dışarıdaki sosyal yaşamda da yeşili ve doğayı arzuladıklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Bunun yanında kentin önde gelen yönetici aktörleri ile yapılan görüş alışverişinden elde edilen sonuçların farklı seçenekler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu aktörlere göre en öncelikli konunun su kirliliği olduğu ifade edilmiştir. Trafik sorunu ikinci sırada yer almıştır. Hava kirliliği ise diğer önemli kirlilik türü olarak belirtilmiştir. Yerel halk ile yapılan anket çalışması ile yönetici aktörler ile yapılan görüşmeler arasında öncelik bakımından farklılıkların olmasında yönetici aktörlerin seçenekleri sadece görünen ile değil, teknik boyutu ile de değerlendirmelerinden, sorunların kaynağını biliyor olmalarından kaynaklandığı görülmüştür. Aradaki farkı yerel halk tarafından sadece görülebilen sorunlar ile teknik elemanlarca bilinen ancak gözle görülmeyen ayrıntıların belirlediği görülmüştür.

3.9 Sorunların Kaynağı ve Önceliği Algısı

Sorunların kaynağı ve hangi sorunların öncelikli olarak görüldüğünü ölçmek için yöneltilen sorulara verilen cevaplar değerlendirildiğinde tablo 16 ve 17 deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo: 16- Sorunun Kaynağı

Görüşler	Sayı	Yüzde
Bilinçsizlik	90	30,0
Ekonomik Kaygılar	23	7,7
Duyarsızlık	79	26,3
Yerel Yönetimin Yetersizliği	108	36,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 16’da katılımcıların önemli bir kısmının sorunun kaynağını duyarsızlık ve yerel yönetimlerin yetersizliği olarak görmeleri dikkat çekicidir. Elde edilen veriler yerel halkın belediyenin yapmış olduğu çalışmalardan hoşnut olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. “Duyarsızlık” seçeneğinin oranının yüksek olması yerel halkın çevreye karşı duyarsız olduklarının bilincinde olduğunun ifadesidir.

Tablo: 17- Çevreyi Korumak Adına Öncelikleriniz

Görüş	Sayı	Yüzde
Yerlere çöp atmıyorum	181	60,3
Yeşil alanları tahrip etmemeye özen gösteriyorum	68	22,7
Çevreyi kirlütenleri uyarıyorum	34	11,3
Geri dönüşümlü maddeleri diğerlerinden ayırıyorum	17	5,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 17’de ifade edildiği gibi katılımcıların çevreyi korumak adına öncelikli olarak “yerlere çöp atmıyorum” seçeneğini seçmesi dikkat çekicidir. Elde edilen veri,

katılımcıların yarısından fazlasının sokakların temiz tutulması yönünde duyarlı olduğunu göstermektedir.

Çevreyi koruma noktasında, görüşleri alınan şehrin önde gelen yönetici aktörlere, kentimizde yaşanan kent ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik neler yapıldığı sorulmuştur. Doğal olarak halktan alınan cevaplar ile yönetici aktörlerden alınan cevaplar arasında büyük farklar görülmüştür. Halkın genel olarak çevreyi koruma konusunda duyarlı davranmaya çalıştığı görülürken, yönetici aktörlerin sorunların oluşmasını engelleyici bir dizi tedbir aldığı, bu tedbirleri uygulamaya çalıştığı görülmüştür. Şehrin genel temizliği adına çöplerin toplanması, kentin estetik görünümü bakımından planlı kentleşmeye önem verilmesi, gerekli altyapı çalışmalarının yapılması, yönetici aktörlerin öncelikleri olarak belirtilmiştir. İlçe belediyelerinin birtakım hizmetlerde büyükşehir belediyesi ile yaşanan yetki karmaşası yüzünden sağlıklı bir şekilde hizmet veremedikleri belirtilerek, mevzuat konusunda sıkıntılarının olduğu dile getirilmiştir.

3.10 Kentleşme Çalışmalarının Yeterlilik Düzeyi Algısı

Katılımcılara yöneltilen kentleşme çalışmalarını yeterli bulup bulmadıklarına dair sorulara verilen cevaplar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen bulgular tablo 18, 19, 20, 21, 22’ de gösterilerek aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo: 18- Altyapı İle İlgili Yapılan Çalışmalar Yeterlilik Durumu

Altyapı Çalışmaları Yeterli mi?	Sayı	Yüzde
Yeterli değil	200	66,7
Kısmen Yeterli	86	28,7
Yeterli	12	4,0
Oldukça Yeterli	2	,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 18’de belirtildiği gibi altyapı ile ilgili olarak katılımcıların yarısından fazlasının (% 66,7) yapılan çalışmaları yeterli bulmadığı sonucu dikkat çekicidir. Sürekli yapılan kazı çalışmalarından şikâyetçi olunması bir tarafa, katılımcıların şehrin altyapı sisteminin yetersizliğinden duyduğu rahatsızlığın daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo: 19- Düzenli Kentleşme Çalışmalarının Yeterlilik Düzeyi

Kentleşme Çalışmaları Yeterli mi?	Sayı	Yüzde
Yeterli değil	194	64,7
Kısmen Yeterli	93	31,0
Yeterli	11	3,7
Oldukça Yeterli	2	0,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 19’da belirtildiği katılımcıların yarıdan fazlasının (% 64,7) düzenli kentleşme konusunda yapılan çalışmaları yeterli bulmaması dikkat çekicidir. Kısmen yeterli bulanları da olumsuz anlamda buna eklediğimizde oranın daha da yükseldiği görülmektedir. Elde edilen sonuç, katılımcıların belediyelerce kent ve çevre konusunda yapılan çalışmaları yetersiz bulmalarının yanında, halkın duyarlılık düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo: 20- Çevre Sorunlarına İlişkin Belediyenin Çalışmalarının Yeterlilik Düzeyi

Belediyenin Çalışmaları Yeterli mi?	Sayı	Yüzde
Yeterli değil	164	54,7
Kısmen Yeterli	117	39,0
Yeterli	19	6,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 20’de görüldüğü gibi katılımcıların yarıdan fazlasının (% 54,7) çevre sorunlarına ilişkin belediyenin yaptığı çalışmaları yeterli bulmaması, önemli bir kısmının da kısmen yeterli bulması genel bir memnuniyetsizliği göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Tablo: 21- Çevre Sorunlarına Yönelik Kişisel Tedbirlerin Yeterlilik Düzeyi

Kişisel Tedbirler Yeterli mi?	Sayı	Yüzde
Yeterli değil	122	40,7
Kısmen Yeterli	134	44,7
Yeterli	38	12,7
Oldukça Yeterli	6	2,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 21’de belirtildiği gibi katılımcıların büyük çoğunluğunun (% 85,4), kişisel tedbirleri “yeterli değil” ve “kısmen yeterli” seçeneğini işaretlemesi oranın yüksekliği bakımından dikkat çekicidir. Kişisel tedbirlerin yeterli görülmemesi aslında katılımcıların çevre konusunda daha duyarlı olunması gerektiği konusunda bilinçli olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Tablo: 22- Kent ve Çevre Sorunlarının Eğitimle Aşılabilirliğine İlişkin Beklenti Düzeyi

Sorunlar Eğitimle Aşılır mı?	Sayı	Yüzde
Yeterli değil	110	36,7
Kısmen Yeterli	123	41,0
Yeterli	53	17,7
Oldukça Yeterli	14	4,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 22’de ifade edildiği gibi katılımcıların önemli bir kısmının “yeterli değil” (36,7) ve “kısmen yeterli” (% 41,0), olarak görmesi katılımcıların eğitimin önemini bilincinde oldukları ve eğitimle sorunların aşılabileceği yönünde beklentilerinin yüksek olduğu sonucunu doğurmaktadır.

3.11 Çevre Duyarlılığı

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı belirlemek adına, katılımcıların çevre duyarlılığını ölçmeyi amaçlayan sorulara verilen cevaplar neticesinde 23.ve 24. tablolarda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre;

Tablo: 23- Çevreye Karşı Çevrenizdeki İnsanların Duyarlılık Düzeyi

S10	Sayı	Yüzde
Evet	18	6,0
Hayır	142	47,3
Kısmen	124	41,3
Fikrim Yok	16	5,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 23’te belirtildiği gibi katılımcıların çevrelerindeki insanların çevrenin korunması konusunda duyarlı olmadıklarını düşündükleri görülmektedir. Buna yine yüksek oranda çıkan kısmen cevabı da eklenildiğinde oranın oldukça yükseldiği görülmektedir. Duyarlılık düzeyini arttırmak için aileleri, eğitim kurumlarının ve belediyelerin ayrı ayrı çaba göstermesi gerektiği gibi ortaklaşa yapılacak eğitim, etkinlik ve projelerde görev almak sureti ile duyarlılığın artırılması yönünde faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tablo: 24- Duyarlı Olmanın Çevrenin Korunmasında Yaratacağı Fark

S11	Sayı	Yüzde
Evet	195	65,0
Hayır	23	7,7
Kısmen	69	23,0
Fikrim Yok	13	4,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 24’te belirtildiği gibi katılımcıların yarıdan fazlasının (% 65,0) çevreyi koruma konusunda duyarlı olmanın fark yaratacağını düşünüyor olması dikkat

çekicidir. Ancak bu duyarlılığı davranışa dönüştürebilmek sorunun ana kaynağıdır. Sorunu çözmek adına yapılan çalışmalar belli bir sisteme göre ve düzenli aralıklar ile yapıldığında, sürekli işleyen sistem, yaşadığı çevreye karşı duyarlı davranışlar sergileyen nesiller meydana getirecektir.

3.12 Çevre Duyarlılığını Oluşturmak İçin Yapılan Çalışmalar

Kent ve çevre sorunlarında Toplumsal Duyarlılığı oluşturmak için gerek belediyelerin gerek Sivil Toplum Kuruluşlarının yapmış oldukları çalışmalar ve vermiş oldukları hizmetler ile ilgili sorulan sorulara verilen cevaplar değerlendirildiğinde Tablo 25 ve 30'da gösterilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo: 25- Atıkların Geri Dönüşümü

S12	Sayı	Yüzde
Evet	103	34,3
Hayır	27	9,0
Atık kutusu olduğunda	119	39,7
Çevremizde atık kutusu bulunmamaktadır	51	17,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 25'te belirtildiği gibi katılımcıların büyük çoğunluğunun (39,7) "atık kutusu olduğunda atıklarını geri dönüşüm kutularına attıklarını belirtmeleri çevrede atık kutularının az olduğu yönünde fikir vermesi bakımından dikkat çekicidir. Bunun yanında evet cevabını verenlerin de oranı oldukça yüksektir (%34,3). Elde edilen bu sonuç katılımcıların geri dönüşümlü malzemeler konusunda duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Atıklar konusunda çevreye duyarlılık düzeyinin yüksek olması sonucu, belediyelerin geri dönüşüm kutularının sayısını artırması ile desteklenirse çevreyi koruma noktasında daha verimli sonuçlar doğuracaktır.

Tablo: 26- Gönüllü Kuruluşların Çalışmaları

S13	Sayı	Yüzde
Evet	27	9,0
Hayır	190	63,3
Kısmen	68	22,7
Fikrim Yok	15	5,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 26'da ifade edildiği gibi katılımcıların yarıdan fazlasının (% 63,3) çevre konusunda çalışan gönüllü kuruluşların çalışmalarına katılmadıklarını belirtmeleri dikkat çekicidir. Verilen kısmen cevabı da buna eklenecek olursa oran oldukça yükselmektedir. Elde edilen bu sonuç hemen "Neden katılmıyorlar?" sorusunu aklımıza getirmektedir. Gönüllü kuruluşlar mı yok, çalışmaları mı yetersiz, ya da

yaptıkları çalışmaları duyuramıyorlar mı, duyuruyorlar da halk mı duyarsız, belediyeler bunların çalışmalarını desteklese daha mı etkili olur? vs. gibi pek çok soruyu aklımıza getirmektedir. Sebep ne olursa olsun katılımcıların katılımının düşük olması yapılan çalışmalarda eksik bir tarafın olduğunu göstermektedir.

Bunun dışında şehrin önde gelen yönetici aktörleri ile yapılan yüz yüze görüşmelerde onlara, çevre konusunda çalışan bildikleri gönüllü kuruluş olup olmadığı, bunların faaliyetlerinden haberleri olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Görüşme yapılan 10 kişiden 4 tanesinin gönüllü kuruluşlardan haberdar olmadığı görülmüştür. 2 kişinin gönüllü kuruluşlardan haberinin olduğu ancak çalışmalarından haberinin olmadığı görülmüştür. Özellikle büyükşehir belediyesinin çevre konusunda çalışan gönüllü kuruluşlardan haberdar olduğu bunlar ile ortak çalışmalar yaptıkları belirtilerek, paydaşların çalışmalara dâhil edildiği yönünde bilgiler alınmıştır. Antakya belediyesindeki yönetici aktörler ile yapılan görüşmelerde onların da çevre konusunda çalışan gönüllü kuruluşlardan haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Siyasi görüş farklılığı yüzünden bu gönüllü kuruluşlar ile ortak çalışma yapamadıklarını, bunların sorun çözme yerine, protesto etmeye yönelik çalışmalar yaptıklarını, sadece oluşturulan çevre politikalarını eleştirdiklerini belirterek belli bir amaca hizmet ettiklerini düşündükleri yönünde bilgiler edinilmiştir.

Tablo: 27- Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Yapılanlar

S15	Sayı	Yüzde
Seminer	52	17,3
Panel	25	8,3
Hiçbiri	223	74,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 27’de belirtildiği gibi katılımcıların çevre sorunlarının çözümü konusunda herhangi bir eğitimin yapılmadığını belirtmesi çevre duyarlılığı konusunda STK’ların, belediyelerin, eğitim kurumlarının bilgilendirici, eğitici çalışmalar yapması konusunda eksiklikleri mi var? Yoksa yaptıkları çalışmaları mı duyuramıyorlar? Sorularını akıllara getirmesi bakımından dikkat çekicidir.

Tablo: 28- Katılınan Etkinlikler

S16	Sayı	Yüzde
Seminer	31	10,3
Panel	15	5,0
Hiçbiri	254	84,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 28’de ifade edildiği gibi katılımcıların yapılan eğitici etkinliklerin hiçbirine katılmayanların oranının bu denli yüksek çıkması (% 84,7) çevre konusunda duyarlılığın ne denli düşük olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Tablo: 29- Sorunların Aşılmasında Öncelikli Görev Algısı

S17	Sayı	Yüzde
Belediye	117	39,0
Aile	35	11,7
Halk	112	37,3
Eğitimciler	35	11,7
Fikrim Yok	1	0,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 29’da ifade edildiği gibi katılımcıların büyük bir kısmının sorunların çözümünde en büyük görevin önce belediyeye sonra halka düştüğünü belirtmeleri belediye ve halkın katılım kanallarını kullanarak birlikte projeler üretmelerinin çevre duyarlılığının arttırılması yönünde fikir vermesi açısından önemlidir. Aile ve eğitimcilere düştüğünü belirten katılımcıların oranlarının eşit çıkması, eğitimin hem aile içinde hem okulda olması gerektiğini, düşünenlerin de bulunduğunu ve çevre eğitiminin temelde ailede verilip okulda geliştirilmesi gerçeğinin farkında olduğunu, yani belli bir duyarlılık düzeyine geldiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Tablo: 30- Gelecekte Çevrenin Daha Temiz Olup Olmayacağı Algısı

S18	Sayı	Yüzde
Evet	50	16,7
Hayır	111	37,0
Kısmen	111	37,0
Fikrim Yok	28	9,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 30’da belirtildiği gibi katılımcıların çevrenin gelecekte daha temiz olacağına yarıdan fazlasının inanmadıkları görülmektedir. Elde edilen sonuç katılımcıların çevrenin geleceği konusunda karamsar olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

3.13 Sorunların Kaynağı ve Ceza Yöntemi

Kentte yaşanan kent ve çevre sorunlarının kaynağı algısını ve ceza yönteminin etkili olup olmayacağını ölçmeyi amaçlayan sorulara verilen cevaplar 31,32, 33, 34, 35, 36, Tablolarda değerlendirilerek bir takım sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo: 31 Kentimizde Yaşanılan Sorunların Kaynağı; Toplumsal Duyarsızlık

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	16	5,3
Kısmen Katılıyorum	89	29,7
Katılıyorum	186	62,0
Fikrim Yok	9	3,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 31’de belirtildiği gibi katılımcıların büyük çoğunluğunun çevrede yaşananların kaynağını toplumsal duyarlılık olarak görmeleri öz eleştiri yapmaları bakımından dikkat çekicidir. Yapılan bu öz eleştiri belli bir bilincin oluşmaya başladığı yönünde fikir vermesi bakımından önemlidir.

Tablo: 32- Kentimizde Yaşanılan Sorunların Kaynağı; Kültürel Farklılıklar

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	113	37,7
Kısmen Katılıyorum	81	27,0
Katılıyorum	88	29,3
Fikrim Yok	18	6,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 32’de ifade edildiği gibi katılımcıların belli bir oranının (% 37,7), çevrede yaşanan sorunların kaynağı olarak kültürel faktörleri görmediklerini belirtmektedir. Katılımcıların kültürel etkiyi sorunun kaynağı olarak görmemesi çevre duyarlılığının evrensel olduğu fikrini göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo: 33- Kentimizde Yaşanılan Sorunların Kaynağı; Mevzuat Eksikliği

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	59	19,7
Kısmen Katılıyorum	87	29,0
Katılıyorum	114	38,0
Fikrim Yok	40	13,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 33’te belirtildiği gibi katılımcıların sorunların kaynağının mevzuat eksikliği olduğunu düşünenler ile düşünmeyenler arasında iki kat fark olması mevzuat hakkında yerel halkın bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Tablo: 34- Kentin Estetikten Yoksun, Çarpık Görünümünün Sorumlusu Belediyelerdir

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	29	9,7
Kısmen Katılıyorum	105	35,0
Katılıyorum	154	51,3
Fikrim Yok	12	4,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 34’te belirtildiği gibi katılımcıların yarıdan fazlasının (% 51,3) kentin çarpık görüntüsünün sorumlusu olarak belediyeyi görmesi imar kanununa riayet edilip

edilmediği sorusunu akla getirmesi bakımından dikkat çekicidir. Kentsel dönüşüm projeleri ile şehrin görüntüsü bir nebze de olsa düzeltilebilecektir.

Tablo: 35- Kentin Estetikten Yoksun, Çarpık Görünümünün Sorumlusu Müteahhitlerdir

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	40	13,3
Kısmen Katılıyorum	138	46,0
Katılıyorum	101	33,7
Fikrim Yok	21	7,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 35'te belirtildiği gibi katılımcıların önemli kısmının (% 46,0) şehrin çarpık görüntüsünden müteahhitleri sorumlu tutmakla beraber bunu etkileyen başka faktörlerin de olduğunu düşündüklerini göstermesi bakımından önemlidir. İmar konusunda belediye ve müteahhitlerin mevzuata uygun hareket etmeleri sorunların çözümünde büyük ölçüde etkili olacaktır.

Tablo: 36- Ceza Yöntemi ve Çevre Sorunlarının Çözümü

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	46	15,3
Kısmen Katılıyorum	109	36,3
Katılıyorum	132	44,0
Fikrim Yok	13	4,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 36'da ifade edildiği gibi katılımcıların büyük kısmının (% 44,0), cezalandırma yönteminin sorunları çözeceğine inanmaları, kısmen katılanların da bunu belli oranda desteklemesi, bilinçli olmak ve duyarlı davranmak yerine cezayı tercih etmeleri, katılımcıların zorlamanın gücüne inandıklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bir toplumda eğitim düzeyinin ve bilincin yüksek olmasının, istisnalar dışında, cezayı gerektirmediği bilinen bir gerçektir.

3.14 Çevre ve İş Yerlerinin Tutumu ve Eğitim Kurumlarının Duyarlılığı

Kent ve çevre sorunlarına karşı iş yerlerinin ve eğitim kurumlarının duyarlılık derecesinin ölçülmesi ve katılımcıların sorunların temel kaynağını ne olarak gördüklerine dair cevaplarının değerlendirilmesi yapıldığında tablo 37, 38, 39 ve 40'ta elde edilen bulgular şu şekilde analiz edilmiştir.

Tablo: 37- Çevre Sorunlarına Karşı İşyerleri Duyarlıdır

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	166	55,3
Kısmen Katılıyorum	99	33,0
Katılıyorum	25	8,3
Fikrim Yok	10	3,3
Toplam	300	100,0

Tablo: 37’de belirtildiği gibi katılımcıların yarıdan fazlasının (% 55,3) iş yerlerinin çevre sorunlarına karşı duyarlı olmadığını düşünmeleri yerel yönetimlerin iş yerlerini daha fazla denetlemesi gerektiği yönünde fikir vermesi bakımından önemli bulunmuştur.

Tablo: 38- Çevre Sorunlarına Karşı Eğitim Kurumları Duyarlıdır

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	123	41,0
Kısmen Katılıyorum	125	41,7
Katılıyorum	40	13,3
Fikrim Yok	12	4,0
Toplam	300	100,0

Tablo: 38’de belirtildiği gibi katılımcılardan çevre konusunda eğitim kurumlarını duyarlı bulanlar ile kısmen duyarlı bulanların oranının eşit çıkması eğitim kurumlarını çevre sorunlarının çözümü noktasında olumlu bir etken olarak görmediklerini göstermektedir. Birçok olumsuzluğun eğitim ile aşılabileceği gerçeğinden hareketle, böyle bir sonucun ortaya çıkması katılımcıların eğitime olan inançsızlığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Çevre konusunda eğitim kurumlarının öneminin ön plana çıkarılmasını, duyarlılığın artması yönünde de faydalı olabilecektir.

Tablo: 39- Çevre Sorunlarının Temel Kaynağı Kentsel Alanların Doğru Kullanılmaması Algısı

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	17	5,7
Kısmen Katılıyorum	66	22,0
Katılıyorum	206	68,7
Fikrim Yok	11	3,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 39’da ifade edildiği gibi katılımcıların yarıdan fazlasının (68,7), kentte yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağı olarak kentsel alanların doğru kullanılmamasını belirtmeleri şehrin düzensiz ve plansız olmasından duydukları rahatsızlığı göstermesi bakımından önemli bulunmuştur.

Tablo: 40- Çevre Sorunlarının Temel Kaynağı Gecekondulaşmadır Algısı

Görüş	Sayı	Yüzde
Katılmıyorum	29	9,7
Kısmen Katılıyorum	97	32,3
Katılıyorum	142	47,3
Fikrim Yok	32	10,7
Toplam	300	100,0

Tablo: 40’ta belirtildiği gibi katılımcıların büyük bir oranın (% 47,3) kentte yaşanan çevre sorunlarının kaynağı olarak gecekonduları görmeleri, kentsel dönüşüm ile halkın duyduğu rahatsızlığın azaltılabileceği yönünde fikir vermesi bakımından önemli bulunmuştur.

Şu ana kadar elde edilen bulgular frekans testi yöntemi ile yüzdeler dilimlere olarak izah edilmiştir. Ancak bazı sorular içerik açısından, özellikle t testine, varyans analizine müsait olduğundan bu analizlerin de birlikte yapılması uygun görülmüştür.

3.15 Katılımcıların Cinsiyetleri Bakımından Analizi

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından çevre konusundaki düşüncelerini belirtmek amacı ile varyans analizi yapılmıştır.

Tablo: 41- Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Çevresel Konulardaki Cevapları Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız örneklem t testi)

		Levene's Test		t-test						
		F	Sig.	t	df	Sig. (Yönlü)	Ortalama Fark	Standart Hata Fark	95% Farkın Güven Aralığı	
									Alt	Üst
S9f	Varyansların eşit olduğu varsayımı	12,311	,001	2,301	297	,022	,148	,064	,021	,275
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,260	255,345	,025	,148	,066	,019	,277
S19c	Varyansların eşit olduğu varsayımı	9,329	,002	-2,353	298	,019	-,177	,075	-,325	-,029
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,309	255,788	,022	-,177	,077	-,328	-,026
S20c	Varyansların eşit olduğu varsayımı	12,824	,000	-2,149	298	,032	-,152	,071	-,290	-,013
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,092	245,458	,037	-,152	,072	-,294	-,009
S22a	Varyansların eşit olduğu varsayımı	9,357	,002	3,878	298	,000	,316	,081	,156	,476
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			3,789	250,095	,000	,316	,083	,152	,480
S23b	Varyansların eşit olduğu varsayımı	11,677	,001	2,419	298	,016	,178	,074	,033	,323
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,469	294,035	,014	,178	,072	,036	,320

Tablo: 41’ de yapılan Anket çalışmasından elde edilen katılımcıların cinsiyetlerine göre çevresel konulardaki cevaplar arasındaki fark analizini (bağımsız örneklem t testi) verilerine göre;

Araştırmada ele alınan çevresel konular bakımından erkek ve kadın katılımcılar arasında kentimizde yaşanan kent ve çevre sorunlarının eğitimle aşılabileceğine ilişkin beklenti düzeyi, kentimizde yaşanan sorunların bireysel duyarsızlıktan kaynaklandığı görüşü, kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı halkın yeterince duyarlı olup olmadığı, kentimizde yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağını belediyelerin

yeterince çalışmaması olarak görülmesi bakımından farklılığın **önemli** olduğu, diğer konular bakımından cinsiyetler arasında **önemli bir farklılığın olmadığı** görülmüştür.

3.16 Katılımcıların Yaşları Bakımından Analizi

Katılımcıların yaş grupları bakımından çevre konusundaki düşüncelerini ölçmek için “varyans” analizi yapılmıştır.

Tablo: 42- Yaş Grupları Bakımından Çevre Konusundaki Düşüncelerin Varyans Analizi

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.	
S1	Gruplar arası	8,933	4	2,233	2,738	,029
	Gruplar içi	240,654	295	,816		
	Toplam	249,587	299			
S6b	Gruplar arası	12,891	4	3,223	2,401	,050
	Gruplar içi	369,077	275	1,342		
	Toplam	381,968	279			
S13	Gruplar arası	5,123	4	1,281	2,839	,025
	Gruplar içi	133,073	295	,451		
	Toplam	138,197	299			
S15	Gruplar arası	6,194	4	1,548	2,666	,033
	Gruplar içi	171,336	295	,581		
	Toplam	177,530	299			
S16	Gruplar arası	4,494	4	1,123	2,888	,023
	Gruplar içi	114,743	295	,389		
	Toplam	119,237	299			
S19a	Gruplar arası	6,224	4	1,556	4,028	,003
	Gruplar içi	113,962	295	,386		
	Toplam	120,187	299			
S19h	Gruplar arası	8,571	4	2,143	3,114	,016
	Gruplar içi	202,976	295	,688		
	Toplam	211,547	299			
S20b	Gruplar arası	6,776	4	1,694	3,346	,011
	Gruplar içi	149,371	295	,506		
	Toplam	156,147	299			
S20c	Gruplar arası	4,226	4	1,056	2,921	,022
	Gruplar içi	106,691	295	,362		
	Toplam	110,917	299			

Tablo: 42’ de tek yönlü varyans analizi kullanılarak yapılan bu analizde katılımcıların yaş gruplarına göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların yaş grupları ile çevre konusundaki görüşleri bakımından Kendinizi çevreye duyarlı biri olarak tanımlayabilir misiniz? Sizce belediyenin hizmet verdiği alanda aşağıdaki kent ve çevresel sorunlardan hangileri önceliklidir? Çevre konusunda çalışan gönüllü kuruluşların çalışmalarına katılıyor musunuz? Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının çözümü için aşağıdakilerden hangileri yapıldı? Bunlardan hangilerine katıldınız? Kentimizde yaşanan sorunların kaynağı nedir? İçinde yaşadığımız kentin estetikten yoksun, çarpık görünümünün sorumlusu kimdir? İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olması neyden

kaynaklanmaktadır? Sorularına verdikleri cevaplar arasındaki farklar **anlamli derecede önemli** bulunmuştur.

3.17 Çoklu Karşılaştırma Testi

Katılımcıların yaş grupları ile sorular arasında çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır.

Tablo: 43- Yaş Grupları ile Sorular Arasındaki Çoklu Karşılaştırma Testi (Tukey HSD)

Bağımlı Değişken	(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.	95% Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
S1	15-20	21-30	,388	,170	,156	-,08	,86
		31-40	,421	,170	,099	-,05	,89
		41-50	,566*	,175	,012	,08	1,05
		>51	,476	,227	,224	-,15	1,10
S6b	21-30	15-20	,134	,224	,975	-,48	,75
		31-40	,289	,188	,537	-,23	,81
		41-50	,577*	,196	,028	,04	1,11
		>51	,091	,280	,998	-,68	,86
S13	>51	15-20	,101	,169	,975	-,36	,57
		21-30	,409	,154	,062	-,01	,83
		31-40	,276	,153	,376	-,15	,70
		41-50	,361	,157	,148	-,07	,79
S15	31-40	15-20	,326	,143	,156	-,07	,72
		21-30	,200	,119	,449	-,13	,53
		41-50	,247	,125	,278	-,10	,59
		>51	,488*	,174	,042	,01	,97
S16	31-40	15-20	,075	,117	,968	-,25	,40
		21-30	,088	,098	,896	-,18	,36
		41-50	,228	,102	,168	-,05	,51
		>51	,426*	,142	,025	,03	,82
S19a	15-20	21-30	,216	,117	,353	-,11	,54
		31-40	,431*	,117	,002	,11	,75
		41-50	,371*	,121	,020	,04	,70
		>51	,227	,156	,595	-,20	,66
S19h	15-20	21-30	,276	,157	,398	-,15	,71
		31-40	,413	,156	,065	-,02	,84
		41-50	,506*	,161	,016	,06	,95
		>51	,535	,209	,080	-,04	1,11
S20b	21-30	15-20	,355	,134	,065	-,01	,72
		31-40	,301	,111	,056	,00	,61
		41-50	,095	,117	,926	-,22	,41
		>51	-,056	,163	,997	-,50	,39
S20c	15-20	21-30	-,027	,113	,999	-,34	,28
		31-40	,027	,113	,999	-,28	,34
	21-30	15-20	,254	,094	,056	,00	,51
		41-50	,212	,099	,201	-,06	,48
		>51	,304	,138	,179	-,07	,68

* Ortalamaların farkı 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo: 43' te tukey çoklu karşılaştırma testi ile yaş grupları arasında farkın önemli olduğu belirlenmiştir. Tabloda sonuçların sadece anlamlı fark olan kısımları verilmiştir. (0.05 düzeyinde farkları önemli olan gruplar koyu olarak belirtilmiştir).

Birinci soruda “Kendinizi çevreye duyarlı biri olarak tanımlayabilir misiniz?” Şeklinde yöneltilen soruya 15-20 ile 41-50 yaş guruplarının verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Altıncı soruda “Sizce belediyenin hizmet verdiği alanda aşağıdaki kent ve çevresel sorunlardan hangileri önceliklidir?” “Şeklinde yöneltilen sorunun “b” seçeneğine 21-30 ile 41-50 yaş guruplarının verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On üçüncü soruda “Çevre konusunda çalışan gönüllü kuruluşların çalışmalarına katılıyor musunuz?” Şeklinde yöneltilen soruya 21-30 ile >51 yaş üstü gurubun verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On beşinci soruda “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının çözümü için aşağıdakilerden hangileri yapıldı?” Şeklinde yöneltilen soruya 31-40 ile >51 yaş üstü gurubun verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On altıncı soruda “Bunlardan hangilerine katıldınız?” Şeklinde yöneltilen soruya 31-40 ile >51 yaş üstü gurubun verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On dokuzuncu soruda “Kentimizde yaşanan sorunların kaynağının seçenekli olarak belirtilmesi istenilen” sorunun “a” Seçeneğine, 15-20, 31-40, 41-50 yaş guruplarının verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On dokuzuncu soruda “Kentimizde yaşanan sorunların kaynağının seçenekli olarak belirtilmesi istenilen” sorunun “h” Seçeneğine, 15-20, 41-50 yaş guruplarının verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirminci soruda İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olmasının nedenlerinin seçenekli olarak seçilmesi istenilen sorunun “b” Seçeneğine, 21-30 ile 31-40 yaş guruplarının verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirminci soruda İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olmasının nedenlerinin seçenekli olarak seçilmesi istenilen sorunun “c”, Seçeneğine, 21-30 ile 31-40 yaş guruplarının verdiği cevap arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

3.18 Katılımcıların Eğitim Düzeyi Bakımından Analiz

Katılımcıları eğitim düzeyi bakımından varyans analizi yapılmıştır.

Tablo: 44- Eğitim Düzeyi ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
S1	Gruplar arası	14,615	9	1,624	2,004	,039
	Gruplar içi	234,972	290	,810		
	Toplam	249,587	299			
S11	Gruplar arası	28,872	9	3,208	3,666	,000
	Gruplar içi	253,794	290	,875		
	Toplam	282,667	299			
S19d	Gruplar arası	15,403	9	1,711	1,932	,047
	Gruplar içi	256,847	290	,886		
	Toplam	272,250	299			
S19g	Gruplar arası	11,016	9	1,224	1,987	,041
	Gruplar içi	178,621	290	,616		
	Toplam	189,637	299			
S20e	Gruplar arası	20,063	9	2,229	2,543	,008
	Gruplar içi	254,187	290	,877		
	Toplam	274,250	299			
S22c	Gruplar arası	12,007	9	1,334	2,273	,018
	Gruplar içi	170,190	290	,587		
	Toplam	182,197	299			
S22d	Gruplar arası	13,976	9	1,553	2,429	,011
	Gruplar içi	185,420	290	,639		
	Toplam	199,397	299			
S22e	Gruplar arası	18,072	9	2,008	2,557	,008
	Gruplar içi	227,725	290	,785		
	Toplam	245,797	299			
S23d	Gruplar arası	9,200	9	1,022	2,037	,035
	Gruplar içi	145,530	290	,502		
	Toplam	154,730	299			

Tablo 44' te tek yönlü varyans analiz yöntemi kullanılarak yapılan analizde katılımcıların eğitim düzeylerine göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

Yukarıdaki tabloya göre; Birinci sorudaki “Kendinizi çevreye duyarlı biri olarak tanımlayabilir misiniz?” şeklinde yöneltilen soruya cevap veren katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın **önemli** olduğu belirtilmiştir.

On birinci sorudaki “Birey olarak çevreye karşı duyarlı olunmasının bu alanda fark yaratacağına inanıyor musunuz?” şeklinde yöneltilen soruya cevap veren katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın **önemli** olduğu belirtilmiştir.

On dokuzuncu soruda “Kentimizde yaşanan sorunların mevzuat eksikliğinden kaynaklandığı seçeneğini seçen katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın **önemli** olduğu belirtilmiştir. Yine On dokuzuncu soruda “Kentimizde yaşanan sorunların sorumlusu halktır” seçeneğini seçen katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın **önemli** olduğu belirtilmiştir.

Yirminci soruda “İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olması, kültürel etkiden kaynaklanmaktadır” seçeneğini seçen katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın **önemli** olduğu belirtilmiştir.

Yirmi ikinci soruda “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı işyerleri yeterince duyarlıdır” seçeneğini seçen katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın önemli olduğu belirtilmiştir. Yirmi ikinci soruda “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı eğitim kurumlarımız yeterince duyarlıdır” seçeneğini seçen katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın önemli olduğu belirtilmiştir. Yirmi ikinci soruda “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı yerel siyasetçiler yeterince duyarlıdır” seçeneğini seçen katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın **önemli** olduğu belirtilmiştir.

Yirmi üçüncü soruda “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağı, eğitim kurumlarımızın çevre konusunda yetersiz kalmasıdır” seçeneğini seçen katılımcıların eğitim durumları arasındaki farkın **önemli** olduğu belirtilmiştir.

3.19 Katılımcıların Meslekleri Bakımından Analiz

Katılımcıların meslekleri bakımından varyans analizi yapılmıştır.

Tablo: 45- Katılımcıların Meslekleri ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
S8	Gruplar arası	10,617	5	2,123	2,716	,020
	Gruplar içi	229,820	294	,782		
	Toplam	240,437	299			
S9c	Gruplar arası	4,655	5	,931	2,357	,040
	Gruplar içi	116,131	294	,395		
	Toplam	120,787	299			
S9d	Gruplar arası	6,076	5	1,215	3,344	,006
	Gruplar içi	106,841	294	,363		
	Toplam	112,917	299			
S9g	Gruplar arası	15,286	5	3,057	4,474	,001
	Gruplar içi	200,911	294	,683		
	Toplam	216,197	299			
S11	Gruplar arası	13,524	5	2,705	2,955	,013
	Gruplar içi	269,143	294	,915		
	Toplam	282,667	299			
S17	Gruplar arası	24,688	5	4,938	4,296	,001
	Gruplar içi	337,898	294	1,149		
	Toplam	362,587	299			
S19a	Gruplar arası	4,678	5	,936	2,382	,039
	Gruplar içi	115,508	294	,393		
	Toplam	120,187	299			
S19b	Gruplar arası	10,452	5	2,090	2,344	,041
	Gruplar içi	262,145	294	,892		
	Toplam	272,597	299			
S19d	Gruplar arası	16,114	5	3,223	3,699	,003
	Gruplar içi	256,136	294	,871		
	Toplam	272,250	299			

Tablo: 46- Katılımcıların Meslekleri ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi (Devamı)

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
S19h	Gruplar arası	7,645	5	1,529	2,205	,054
	Gruplar içi	203,902	294	,694		
	Toplam	211,547	299			
S20e	Gruplar arası	10,772	5	2,154	2,404	,037
	Gruplar içi	263,478	294	,896		
	Toplam	274,250	299			
S21b	Gruplar arası	9,493	5	1,899	3,124	,009
	Gruplar içi	178,693	294	,608		
	Toplam	188,187	299			
S22a	Gruplar arası	7,003	5	1,401	2,822	,017
	Gruplar içi	145,943	294	,496		
	Toplam	152,947	299			
S22c	Gruplar arası	7,038	5	1,408	2,363	,040
	Gruplar içi	175,159	294	,596		
	Toplam	182,197	299			
S22e	Gruplar arası	8,838	5	1,768	2,193	,055
	Gruplar içi	236,959	294	,806		
	Toplam	245,797	299			
S23d	Gruplar arası	9,166	5	1,833	3,703	,003
	Gruplar içi	145,564	294	,495		
	Toplam	154,730	299			

Tablo: 45’te tek yönlü varyans analiz yöntemi kullanılarak yapılan analizde katılımcıların mesleklerine göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

Sekizinci soruda verilen “Birey olarak çevreyi ve doğayı korumak adına aşağıdakilerden hangisini öncelikle yaparsınız” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Dokuzuncu soruda verilen “Kentinizde yaşanan sorunların seçilmesinin istendiği seçiminde, “c “ , “d “ , “g” şıklarında katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On birinci soruda “Birey olarak çevreye karşı duyarlı olunmasının bu alanda fark yaratacağına inanıyor musunuz?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On yedinci soruda “Sizce içinde yaşadığımız kentin sorunlarının aşılmasında en büyük görev kime düşüyor?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On dokuzuncu soruda verilen “Kentinizde yaşanan sorunların kaynağının seçilmesinin istendiği şıkların seçiminde, “a” , “b” , “d” , “h” şıklarında katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirminci soruda, “İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olmasının nedenlerinin seçilmesinin istendiği şıkların seçiminde, “e” şıkında katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi birinci soruda, “Kentimizde çevre ile ilgili yaşadığımız sorunların çözümü noktasında verilen şıkların seçiminde “b” şıkında katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi ikinci soruda verilen “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı duyarlı kesimin seçilmesinin istendiği şıkların seçiminde, “a”, “c”, “e”, şıklarında katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi üçüncü soruda, “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağının seçilmesinin istendiği şıkların seçiminde “b” şıkında katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

3.20 Katılımcıların Gelirleri Bakımından Analiz

Katılımcıların gelirleri ve sorular arasındaki ilişkiyi belirlemek açısından varyans analizi yapılmıştır.

Tablo: 47- Katılımcıların Gelirleri ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
S6a	Gruplar arası	10,758	5	2,152	2,310	,044
	Gruplar içi	273,838	294	,931		
	Toplam	284,597	299			
S9d	Gruplar arası	4,401	5	,880	2,385	,038
	Gruplar içi	108,515	294	,369		
	Toplam	112,917	299			
S13	Gruplar arası	5,248	5	1,050	2,321	,043
	Gruplar içi	132,948	294	,452		
	Toplam	138,197	299			
S16	Gruplar arası	5,442	5	1,088	2,812	,017
	Gruplar içi	113,795	294	,387		
	Toplam	119,237	299			
S17	Gruplar arası	14,064	5	2,813	2,373	,039
	Gruplar içi	348,522	294	1,185		
	Toplam	362,587	299			
S20b	Gruplar arası	8,405	5	1,681	3,345	,006
	Gruplar içi	147,742	294	,503		
	Toplam	156,147	299			
S20c	Gruplar arası	4,928	5	,986	2,734	,020
	Gruplar içi	105,989	294	,361		
	Toplam	110,917	299			
S22c	Gruplar arası	7,217	5	1,443	2,425	,036
	Gruplar içi	174,980	294	,595		
	Toplam	182,197	299			
S23e	Gruplar arası	4,973	5	,995	2,869	,015
	Gruplar içi	101,943	294	,347		
	Toplam	106,917	299			

Tablo: 46’ da tek yönlü varyans analiz yöntemi kullanılarak yapılan analizde katılımcıların gelir gruplarına göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

Altıncı soruda verilen, “Sizce belediyenizin hizmet verdiği alanda aşağıdaki kent ve çevresel sorunlardan hangileri önceliklidir?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların gelir grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Dokuzuncu soruda, “Kentinizde yaşanan sorunların yeterlilik düzeyinin seçilmesinin istendiği şıkların seçiminde, “d”, şıkkında katılımcıların meslek grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On üçüncü soruda, “Çevre konusunda çalışan gönüllü kuruluşların çalışmalarına katılıyor musunuz?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların gelir grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On altıncı soruda, “Bunlardan hangilerine katıldınız?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların gelir grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On yedinci soruda, “Sizce içinde yaşadığımız kentin sorunlarının aşılmasında en büyük görev kime düşüyor?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların gelir grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirminci soruda, “İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olmasının nedenlerinin” seçilmesinin istendiği sorunun şıklarının seçiminde, “b” ve “c” şıklarında katılımcıların gelir grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi ikinci soruda, “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı duyarlı kesinin” sorulduğu sorunun şıklarının seçiminde katılımcıların gelir grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi üçüncü soruda, “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağının” sorulduğu sorunun şıklarının seçiminde katılımcıların gelir grupları arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

3.21 Katılımcıların Yönetimde Görev Almaları Bakımından Analiz

Katılımcıların yönetimde görev alma durumuna göre çevresel konulardaki cevapları arasındaki farkın analizi için bağımsız örneklem testi yapılmıştır.

Tablo: 48- Katılımcıların Yönetimde Görev Alma Durumuna Göre Çevresel Konulardaki Cevapları Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız örneklem t testi)

		Levene's Test		t-test						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2yönlü)	Ortalama Fark	Standart Hata Fark	95% Farkın Güven Aralığı	
									Alt	Üst
S15	Varyansların eşit olduğu varsayımı	7,228	,008	-2,632	298	,009	-,488	,185	-,853	-,123
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,110	18,336	,049	-,488	,231	-,974	-,003
S23d	Varyansların eşit olduğu varsayımı	25,731	,000	2,544	298	,011	,441	,173	,100	,782
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			4,112	24,211	,000	,441	,107	,220	,662

Tablo: 47’ de tek yönlü varyans analiz yöntemi kullanılarak yapılan analizde katılımcıların yönetimde görev alıp almama durumuna göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

On beşinci soruda verilen, “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının çözümü için aşağıdakilerden hangileri yapıldı?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların yönetimde görev alıp almama durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi üçüncü soruda verilen, “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağının” sorulduğu sorunun şıklarının seçiminde katılımcıların yönetimde görev alıp almama durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

3.22 Katılımcıların Başvuru Yapmaları Bakımından Analiz

Katılımcıların başvuru yapma durumuna göre çevre konulardaki görüşleri arasındaki farkı analiz etmek için bağımsız örneklem testi yapılmıştır.

Tablo: 49- Katılımcıların Başvuru Yapma Durumuna Göre Çevre Konulardaki Görüşleri Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız Örneklem T Testi)

		Levene's Test				t-test				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2 yönlü)	Ortalama Fark	Hata Fark	Standart Hata	95% Güven Aralığı
									Alt	Üst
S2	Varyansların eşit olduğu varsayımı	19,766	,000	-1,926	292	,055	-,135	,070	-,272	,003
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-1,754	139,259	,082	-,135	,077	-,286	,017
S6c	Varyansların eşit olduğu varsayımı	,693	,406	2,655	263	,008	,293	,110	,076	,511
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,831	182,713	,005	,293	,104	,089	,497
S9b	Varyansların eşit olduğu varsayımı	12,598	,000	-1,941	292	,053	-,146	,075	-,294	,002
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,154	220,332	,032	-,146	,068	-,280	-,012
S10	Varyansların eşit olduğu varsayımı	,047	,828	-1,892	292	,059	-,165	,087	-,337	,007
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-1,869	165,597	,063	-,165	,088	-,340	,009
S16	Varyansların eşit olduğu varsayımı	42,204	,000	-3,742	292	,000	-,295	,079	-,450	-,140
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-3,256	127,788	,001	-,295	,091	-,474	-,116
S19g	Varyansların eşit olduğu varsayımı	5,759	,017	-2,762	292	,006	-,276	,100	-,472	-,079
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,874	187,498	,005	-,276	,096	-,465	-,087
S19h	Varyansların eşit olduğu varsayımı	5,093	,025	-2,031	292	,043	-,215	,106	-,424	-,007
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,115	187,718	,036	-,215	,102	-,416	-,014
S21c	Varyansların eşit olduğu varsayımı	10,898	,001	-2,197	292	,029	-,161	,073	-,305	-,017
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,018	141,563	,045	-,161	,080	-,319	-,003
S21d	Varyansların eşit olduğu varsayımı	8,718	,003	-2,312	292	,021	-,164	,071	-,304	-,024
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,175	148,684	,031	-,164	,076	-,314	-,015
S22e	Varyansların eşit olduğu varsayımı	7,277	,007	-1,805	292	,072	-,206	,114	-,431	,019
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,002	219,870	,047	-,206	,103	-,409	-,003
S23d	Varyansların eşit olduğu varsayımı	6,598	,011	2,241	292	,026	,202	,090	,025	,380
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,355	191,949	,020	,202	,086	,033	,372

Tablo: 48’de tek yönlü varyans analiz yöntemi kullanılarak yapılan analizde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

Altıncı soruda verilen, “Çevresel konularda bilgi almak ya da çevreyi kirleten tesisleri ihbar veya şikâyet etmek için herhangi bir Çağrı Merkezini aradınız mı?”

sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Altıncı soruda verilen, “Sizce belediyenizin hizmet verdiği alanda aşağıdaki kent ve çevresel sorunlardan hangileri önceliklidir?” sorusunun şıklarının seçiminde “c”, katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Dokuzuncu soruda verilen, “Kentinizde yaşanan sorunların seçilmesinin istendiği sorunun şıklarının seçiminde “b” seçeneğinde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Onuncu soruda verilen, “Çevrenizdeki insanlar, doğal dengenin korunması konusunda duyarlı mıdır?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On altıncı soruda verilen “Bunlardan hangilerine katıldınız”, sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On dokuzuncu soruda verilen, “Kentimizde yaşanan sorunların” seçilmesinin istendiği sorunun şıklarının seçiminde “g” ve “h”, seçeneklerinde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi birinci soruda verilen, “Kentimizde yaşanan sorunların kaynağının” seçilmesinin istendiği sorunun şıklarının seçiminde “c” ve “d”, seçeneklerinde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi ikinci soruda verilen “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı”, duyarlı olanların şıklarının seçiminde “e” seçeneğinde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi üçüncü soruda verilen “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı”, duyarlı olanların şıklarının seçiminde “d” seçeneğinde, katılımcıların başvuru yapma durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

3.23 Katılımcıların STK Üyeliği Bakımından Analiz

Katılımcıların STK üyeliği durumuna göre çevre konularındaki görüşleri arasındaki farkı analiz etmek için bağımsız örneklem testi yapılmıştır.

Tablo: 50- Katılımcıların STK Üyeliği Durumuna Göre Çevre Konularındaki Görüşleri Arasındaki Farkın Analizi (Bağımsız Örneklem T Testi)

	Levene's Test				t-test					
	F	Sig.	t	df	Sig. (2 yönlü)	Ortalama Fark	Standart Hata Fark	95% Farkın Güven Aralığı		
								Alt	Üst	
S1	Varyansların eşit olduğu varsayımı	17,059	,000	-1,622	298	,106	-,359	,222	-,795	,077
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,072	20,988	,051	-,359	,173	-,720	,001
S2	Varyansların eşit olduğu varsayımı	6,588	,011	-3,197	298	,002	-,423	,132	-,684	-,163
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,847	18,706	,010	-,423	,149	-,735	-,112
S6c	Varyansların eşit olduğu varsayımı	2,030	,155	2,220	269	,027	,491	,221	,055	,926
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,925	17,214	,009	,491	,168	,137	,845
S12	Varyansların eşit olduğu varsayımı	,075	,784	-1,969	298	,050	-,537	,273	-1,073	,000
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-2,041	19,432	,055	-,537	,263	-1,086	,013
S15	Varyansların eşit olduğu varsayımı	5,671	,018	-1,985	298	,048	-,370	,186	-,737	-,003
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-1,632	18,418	,120	-,370	,227	-,846	,106
S16	Varyansların eşit olduğu varsayımı	9,771	,002	-2,477	298	,014	-,377	,152	-,677	-,078
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			-1,852	18,135	,080	-,377	,204	-,805	,050
S17	Varyansların eşit olduğu varsayımı	4,223	,041	1,308	298	,192	,350	,267	-,176	,876
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			1,087	18,451	,291	,350	,322	-,325	1,025
S20a	Varyansların eşit olduğu varsayımı	8,116	,005	1,829	298	,068	,323	,176	-,025	,670
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,121	20,165	,046	,323	,152	,006	,640
S21a	Varyansların eşit olduğu varsayımı	,056	,813	2,062	298	,040	,358	,174	,016	,700
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,142	19,443	,045	,358	,167	,009	,708
S23b	Varyansların eşit olduğu varsayımı	4,644	,032	1,946	298	,053	,300	,154	-,003	,604
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			2,106	19,689	,048	,300	,143	,003	,598
S23c	Varyansların eşit olduğu varsayımı	7,422	,007	2,549	298	,011	,495	,194	,113	,878
	Varyansların eşit olmadığı varsayımı			3,132	20,633	,005	,495	,158	,166	,825

Tablo: 49 'da tek yönlü varyans analiz yöntemi kullanılarak yapılan analizde katılımcıların başvuru yapma durumuna göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

Birinci soruda verilen, “Kendinizi çevreye duyarlı biri olarak tanımlayabilir misiniz?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

İkinci soruda verilen, “Çevresel konularda bilgi almak ya da çevreyi kirleten tesisleri ihbar veya şikâyet etmek için herhangi bir Çağrı Merkezini aradınız mı?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Altıncı soruda verilen, “Sizce belediyenizin hizmet verdiği alanda aşağıdaki kent ve çevresel sorunlardan hangileri önceliklidir?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On ikinci soruda verilen, “Atıkları, uygun geri dönüşüm kutularına atar mısınız?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On beşinci soruda verilen, “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının çözümü için aşağıdakilerden hangileri yapıldı?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların

STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On altıncı soruda verilen, “Bunlardan hangilerine katıldınız?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On yedinci soruda verilen, “Sizce içinde yaşadığımız kentin sorunlarının aşılmasında en büyük görev kime düşüyor?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirminci soruda verilen, “İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olmasının kaynağının” sorulduğu sorunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi birinci soruda verilen, “Kentimizde çevre ile ilgili yaşadığımız sorunların” sorulduğu sorunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirmi üçüncü soruda verilen, “Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağının” sorulduğu sorunun şıklarının seçiminde katılımcıların STK üyesi olup olmamaları durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

3.24 Katılımcıların İkamet Yılı Bakımından Analiz

Katılımcıların İkamet yılları bakımından çevre konularındaki görüşleri arasındaki farkı analiz etmek için varyans analizi yapılmıştır.

Tablo: 51- Katılımcıların İkamet Yılı ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
S8	Gruplar arası	12,806	6	2,134	2,747	,013
	Gruplar içi	227,630	293	,777		
	Toplam	240,437	299			
S9g	Gruplar arası	9,673	6	1,612	2,287	,036
	Gruplar içi	206,523	293	,705		
	Toplam	216,197	299			
S12	Gruplar arası	34,437	6	5,739	4,872	,000
	Gruplar içi	345,150	293	1,178		
	Toplam	379,587	299			
S19d	Gruplar arası	11,597	6	1,933	2,173	,046
	Gruplar içi	260,653	293	,890		
	Toplam	272,250	299			
S20a	Gruplar arası	7,092	6	1,182	2,284	,036
	Gruplar içi	151,638	293	,518		
	Toplam	158,730	299			

Tablo: 50- Katılımcıların İkamet Yılı ve Sorular Arasındaki Varyans Analizi (Devamı)

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
	Gruplar arası	4,916	6	,819	2,673	,015
S21d	Gruplar içi	89,804	293	,306		
	Toplam	94,720	299			
	Gruplar arası	5,965	6	,994	2,434	,026
S21e	Gruplar içi	119,672	293	,408		
	Toplam	125,637	299			

Tablo: 50’de tek yönlü varyans analiz yöntemi kullanılarak yapılan analizde katılımcıların ikamet yılı durumuna göre çevre konuları arasındaki görüşlerin önemlilik derecesi saptanmaya çalışılmıştır.

Sekizinci soruda verilen, “Birey olarak çevreyi ve doğayı korumak adına aşağıdakilerden hangisini öncelikle yaparsınız?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların ikamet yılı durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Dokuzuncu soruda verilen, “Kentinizde yaşanan sorunlar?” ile ilgili verilen hizmetlerin yeterlilik düzeyi sorusunun şıklarının seçiminde “g” şıkında katılımcıların ikamet yılı durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On ikinci soruda verilen, “Atıkları, uygun geri dönüşüm kutularına atar mısınız?” sorusunun şıklarının seçiminde katılımcıların ikamet yılı durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

On dokuzuncu soruda verilen, “Kentinizde yaşanan sorunların kaynağının?” ile ilgili verilen hizmetlerin yeterlilik düzeyi sorusunun şıklarının seçiminde “g” şıkında katılımcıların ikamet yılı durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

Yirminci soruda verilen, “İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olmasının kaynağının” sorulduğu sorunun şıklarının seçiminde “a” şıkında katılımcıların ikamet yılı durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark önemli bulunmuştur.

Yirmi birinci soruda verilen, “Kentimizde çevre ile ilgili yaşadığımız sorunları” neyin çözeceği sorusunun sorulduğu şıklarının seçiminde “d” ve “e” şıklarında katılımcıların ikamet yılı durumuna göre verdikleri cevaplar arasındaki fark **önemli** bulunmuştur.

3.25 Katılımcıların Önerileri

Yapılan anket çalışmasında katılımcıların kent ve çevre sorunları konusunda bir takım önerileri olduğu dikkat çekmiştir. Özellikle katılımcıların önerileri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda katılımcılara bir takım sorular sorulmuştur. Bunlardan bir tanesi, halkın kent ve çevre konularında duyarlılığını arttırmak için ne gibi önerilerinin olduğudur. Alınan cevaplar dikkate alındığında katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitici konferans, seminer panel düzenlenmesi yönünde isteklerinin olduğu görülmüştür. Bunun yanında çocuklara aile içinden başlayan bir eğitimle çevre bilincinin kazandırılması gerektiği belirtilmiştir. Okullarda çevre ile ilgili derslerin müfredata alınması önerilerden bir diğeridir. Çevre ile ilgili duyuruların görsel öğeler kullanılarak reklam, afiş ilan tahtası, tv, yayınları kullanılarak duyuruların yapılması önerilmiştir. Ayın mahallesi etkinlikleri ile çevre konusunda en duyarlı mahallenin seçilmesi istenilerek, ödül ceza sistemine dayalı ve sonuçları teşhir edici bir sistemin kurulması önerilmiştir. Belediye ve halkın çevre konusunda alınacak kararlarda, yapılacak etkinliklerde birlikte karar alması, belediyelerin sorumluluğu halk ile paylaşması önerisi getirilmiştir. Mahallelerden, mahalle temsilcileri seçilerek düzenli toplantılar yapılması ve projeler üretilmesi önerilmiştir. Cezalandırma yönteminin üzerinde oldukça fazla durulmuş, caydırıcı cezalar ile halkın çevreye karşı duyarlılığının artırılması istenmiştir. Çöp kutuları ve geri dönüşüm kutularının, yeşil alanların ve parkların sayısının artırılması istenmiştir. Belediyenin daha aktif çalışması yönünde önerilerin ön plana çıktığı dikkat çekmiştir.

Bir diğer soruda, çevre sorunlarına ilişkin ne gibi önerilerinin olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplar değerlendirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun yolların durumundan şikâyetçi olduğu, kazı çalışmalarını bitirmeden yenilerinin yapıldığı, alt yapı çalışmaları yüzünden trafiğin felç olduğu ve hayatın onlar için oldukça zorlaştığı yönünde şikâyet belirttikleri görülmüştür. Bir diğer husus olarak da her yere imar izni verilerek plansız bir yapılaşma ile görüntü kirliliği yaratıldığı, evlerin birbirine çok yakın olduğu, yeşil alanı ve oto parkı olmayan binalarda insanların sıkışıp kaldığı yönündedir. Ağaçlandırma çalışmalarının yapılması istenmektedir. Yine eğitimin şart olduğu belirtilmektedir. Okul çağındaki ve daha küçük çocuklara, çizgi film kahramanları kullanılarak eğitim verilmesi gerektiği, eğlenceli hale getirilmiş eğitimin daha etkili olacağı fikri belirtilmiştir. Belediyelerin siyasi kaygılardan uzak kalarak hizmet üretmesi ve diğer şehirlerdeki iyi örnekleri

belirleyerek, şehre uygulaması gerektiği yönünde istek ve önerilerinin olduğu görülmüştür.

Son olarak katılımcılara eklemek istedikleri düşüncelerinin olup olmadığı sorulmuştur. Alınan cevaplar dikkate alındığında, çevre bilincinin artırılması gerektiği, belediyelerin rant kavğalarından uzak durması gerektiği, yollarda yapılan kazı çalışmalarının bir an önce bitirilmesi, trafik ve alt yapı sorunlarının giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sivil toplum kuruluşları ile halk, ortak çalışmalı, proje üretmeli önerisi getirilmiştir. Tarihi alanları ve tarım alanlarının yapılaşmadan korunması gerektiği belirtilmiştir. Toplu taşımanın artırılması, bisiklet yollarının yapılması da diğer öneriler olmuştur.

4 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihsel süreçte kent ve çevre sorunları ile toplumsal duyarlılık arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir ki bu ilişki hemen hemen her dönemde kendini göstermiştir. Özellikle çevre duyarlılığının, genellikle insanların çevre sorunları ile en çok muhatap olduğu dönemlerde arttığı söylenebilir. Diğer bir ifade ile insanlar ne zaman kent ve çevre sorunları ile karşı karşıya gelmişse buna paralel olarak duyarlılık düzeyi de artmaya başlamıştır. Nitekim Sthocholm süreci ile ortaya çıkan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi, daha sonra Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan Bruntland Raporu ve farklı zamanlarda yapılan Habitat toplantıları kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığa dikkat çekmek ve bunun insanların ortak sorunu olduğuna vurgu yapmak amacı taşıdığı görülmektedir. Aslında böyle bir duyarlılığın Türk insanının kültürel kodlarında ve inanç sisteminde de olduğu görülmektedir.

Ancak 1950 sonrası hızlı bir kentleşme sürecinin olması ve kentlerin sağlıksız büyümesi hem çevre sorunlarına hem de bu konuda toplumsal duyarsızlığına neden olmuştur. 1990'lı yıllardan sonra çevre konusunda yapılan çalışmalar hız kazanmakla beraber kentlerimizde meydana gelen olumsuzlukların etkileri günümüzde de devam ettiği söylenebilir. Yapılan kentsel dönüşüm projeleri ile sorunlar giderilmeye çalışılmaktadır. Eskiye nazaran günümüz Türkiye'sinde çevre bilincinin ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın arttığı, çevreye karşı daha duyarlı bir neslin yetiştiği görülmektedir.

Dünya genelinde kent ve çevre sorunlarının nedeni sanayileşme ve kentleşme olarak gösterilebilir. Özellikleri ve boyutları farklı olsa da tüm gelişmiş ülkelerde ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de sanayileşme ve kentleşme çevre sorunlarının ana nedenidir. Çevre sorunlarının küresel niteliğinden dolayı, küresel düzeydeki politikalar, zorunlu olarak ülkelerin iç politikaları haline dönüşmüştür.

Bugüne kadar olan süreçte çevre konusuna Türkiye’de önce kalkınım sorunlar nasıl olsa çözülür, mantığı ile yaklaşılmıştır. Bu algıyı yıkabilmek ve toplumsal duyarlılığı arttırabilmek için belli bir zamana, büyük bir çabaya, yerleşmiş bir eğitim sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kent ve çevre sorunları çerçevesinde yaşanan sorunları çözmek için toplumsal duyarlılığın sürdürülebilirliğini sağlamak birincil amaç olmalıdır. Özellikle insanların çevre konusunda birey olarak belli bir bilince varmasını, belli bir duyarlılık düzeyine erişmesini sağlamak gerekmektedir. Bu bilinç aileden başlamalı ve yaşam boyunca sürmelidir. Çünkü kent ve çevre sorunları kendini besleyen faktörleri ile dinamik bir süreç gerektirdiğinden, atılacak adımlarında bilinçli olması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile kent ve çevre sorunlarının ancak toplumsal duyarlılık ile çözülebileceği hesaba katılmalıdır.

Bu çalışmanın teorik bilgileri ve saha çalışmasından elde edilen veriler dikkate alındığında bazı sonuçların ortaya konması ve bir takım önerilerin getirilmesi mümkündür.

- Kent ve çevre sorunlarında duyarlılık düzeyinin yapılan meslek ile ya da uzun yıllar aynı şehirde oturma ile bağlantısı yoktur. Her zaman ve her işte kent ve çevre sorunlarına karşı duyarlı olunmalıdır.
- Gerek yerel yönetimler gerek sivil toplum kuruluşları kent ve çevre sorunları konusunda halkı bilinçlendirici çalışmalar yapmalı bunu halka yazılı ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanarak duyurmalıdır.
- Kent ve çevre sorunlarının en aza indirilmesi ve duyarlılığın arttırılması çalışmaları sadece belediyelerden beklenmemeli, herkes bu sürece katkı sağlamalıdır.
- Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığının oluşturulmasında eğitim ailede başlamalı, eğitim kurumlarında devam etmelidir.
- Kent ve çevre sorunları ile ilgili yapılan çalışmalara, üretilen politikalara çeşitli katılım kanalları vasıtası ile halk dâhil edilmelidir

- Belediyeler, yerel halkın isteği üzerine altyapı ve planlı kentleşme konusunda daha fazla hizmet vermelidir.
- Çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığı arttırabilmek için okullarda çevre dersi müfredata alınmalıdır.
- Çevre duyarlılığı sadece söylemde kalmamalı, “bence yapılması gerekli” denilen her şey için somut adımlar atılmalıdır.
- Çevre duyarlılığının cinsiyeti ve yaşı olmaz, kadın ve erkek herkesin her yaşta kent ve çevre sorunları konusunda duyarlı olmaları gerekmektedir.
- Kent ve çevre sorunlarında duyarlılık düzeyinin çevre sorunları ile yakından ilişkisi vardır.
- Kent kültürü tam olarak yerleşmediğinden çevre konusunda toplumsal duyarlılığın oluşumu da yavaş seyretmektedir.
- Altyapısı düzgün, yeşil alanı geniş şehirler oluşturulması ile kent ve çevre sorunları en aza indirgenecek, yaşadığı çevreden hoşnut bir toplum meydana getirilebilecektir.
- Kentsel alanların planlı ve yerinde kullanılması ile daha yaşanabilir bir kent meydana gelebilecektir.
- Halkın çevre konusunda olumlu söylemlerini davranışa geçirmesi çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlayacaktır.
- Cezalandırma yöntemi ile caydırıcılık sağlanabilir.
- Ödüllendirme yöntemi çevre duyarlılığı konusunda olumlu sonuçlar doğuracaktır.
- Okullarda çevre konusunun müfredata alınması duyarlılık düzeyinin artmasına katkı sağlayacaktır.
- Ailelerin çocuklarına çevre eğitimi ve duyarlılığı konusunda örnek olmaları çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlayıcı sonuçlar doğuracaktır.
- Çöp kutularının ve geri dönüşüm kutularının sayısının arttırılması daha temiz bir çevre oluşturulması konusunda yardımcı olacaktır.
- Yeşil alanı bol, sosyal aktivite yapılabilecek yaşam alanları bulunan bir kentte bireyler daha mutlu yaşayacaktır.
- Trafik sorununun çözülmesi insanlar üzerindeki stres seviyesini azaltacaktır.

- Otoparklı binaların yapılması zorunluluğunun getirilerek otopark sorununun en aza indirgenmesi şehirdeki karmaşayı azaltacaktır.
- Resmi kurumların şehir dışına taşınması şehirdeki trafik sıkışıklığını azaltacaktır.
- Belediyelerin, kuralların uygulanması konusunda göstereceği kararlılık, şehirde düzenin oturması bakımından faydalı olacaktır.
- İmar konusunda ve belediyenin hizmet alanlarında kişisel çıkar gözetmeksizin hizmet verilmesi daha sağlıklı bir kent görüntüsü yaratacaktır.
- Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturmak için yapılan çalışmalara, etkinliklere çeşitli düzeylerde yerel halkın katılımının sağlanması, sorunların çözümü noktasında, yönetim anlayışı çerçevesinde olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Eğitim ve kültür seviyesi yüksek olan bir şehirde kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın daha fazla olması beklenir. Bu araştırma ortaya koymuştur ki Antakya'da eğitim seviyesi yüksek olmasına rağmen kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılık beklenenin altındadır. Toplumsal duyarlılığın düşük olmasında kentli olmaya alışmamış, kentli yaşamı benimseyememiş yerel halkın çevreye karşı ne kadar duyarlı olmaya çalışsa da alışkanlıklarını bırakamayışı, yaşam tarzını değiştirmeye yanaşmayışı etkili olmuştur. Çevre duyarlılığı ile ilgili düşüncelerin sadece söylemde kalması, bunları eyleme dönüştürülememesi, kısaca, yerleşmiş olan kültürel algıdan dolayı, kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın düşük olduğu görülmüştür.

Bütün bu sonuç ve öneriler çerçevesinde sağlıklı kent ve çevrenin oluşmasında başat rolün insanda olduğu bilincine varılarak çevre konusunda toplumsal duyarlılığın önemi açıkça görülmektedir. Mevcut duyarlılığın arttırılması konusunda gerek siyasi, gerek ekonomik, gerekse eğitim alanında daha ciddi adımların atılması gerektiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Adaman, Fikret, Akbulut, Bengi ve Arsel, Murat (2016), "Türkiye'de Kalkınmacılığı Yeniden Okumak: HES'ler ve Dönüşen Devlet-Toplum-Doğa İlişkileri." **Sudan Sebepler, Türkiye'de Neoliberal Su-Enerji Politikaları ve Direnişler**, (Ed. C. Aksu, S. Erensü ve E. Evren), İstanbul. s. 291-310
- Akay, Hale (2016), "Yerel Yönetimlerde Katılımcı Mekanizmalar Ve Süreçler", **Türkiye Avrupa Vakfı Yayınları**, İstanbul, s. 4-5.
- Akdur, Recep (2005), **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Koruma Politikaları "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Uyumu"**, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi:23, Ankara Üniversitesi Basımevi, s.194-195.
- Aktel, Mehmet (2003), **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti., Ankara, s. 248.
- Alagöz, Mehmet (2007), "Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış", **Akademik Bakış**, ISSN:1694- 28X Sayı:11, s. 1-12.
- Algan, Nesrin (2000), "Türkiye'de Devlet Politikaları Bağlamında Çevre ve Çevre Korumanın Tarihine Kısa Bir Bakış", Türkiye'de Çevre ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 5-8 Nisan, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay. s. 221-234.
- Arat, Güzin; Türkeş, Murat; Saner, Erol (2002), **Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi- Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli-Uluslararası Sözleşmeler Ön Rapor**, Ankara, TÜBİTAK.
- Arsel, Murat; Akbulut Bengi; Adaman Fikret (2015), "Environmentalism of the Malcontent: Anatomy of an Anti-coal Power Plant Struggle in Turkey", *The Journal of Peasant Studies*, 42 (2), s. 371-395.
- Aslanoğlu, Rana, (1998), **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Kitabevi, s. 42
- Assman, Jan (2001), **Kültürel Bellek**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 26.
- Atasoy, Emin; Ertürk, Hasan (2008), "İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum Ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması", *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 10-1*, s.105-122.
- Atauz, Akın (1994), "Çevreci Hareketlerin Türkiye'yi Sarsmayan On Yılı", **Birikim**, S.57-58 (Ocak-Şubat 1994), s. 21.
- Atvur, Senem (2009), "Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık, Cilt: 35, Sayı: 2, s. 231-241.

- Ayvaz, Zafer (1998), **Çevre Eğitiminde Temel Kavramlar El Kitabı**, Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı, Çevre Eğitim Merkezi Yayınları No:5, İzmir.
- Başol, Koray; M. Faysal Gökalp (2010), “Ekonomi İle Çevre Sorunları Arasındaki İlişkilere Bir Bakış”, **Çevre Dergisi**, s. 44-48.
- Baylan, Emel (2009), “Doğaya İlişkin İnançlar, Kültür ve Çevre Sorunları Arasındaki İlişkilerin Kuramsal Bağlamda İrdelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, 1 (2), Ankara, s. 64-74.
- Beckerman, Wilfred (1992), “Economic Growth and the Environment: Whose Growth? Whose Environment?”, **World Development**, C. 20, No: s. 481-492.
- Berkes, Fikret; Kışlalıoğlu, Mine (1993). **Ekoloji ve Çevre Bilimleri**, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara.
- Bıçkı, Doğan (2003), “Kentleşme Sorunları ve Türkiye Özelinde Çözüm Önerileri”, **Uludağ Üniversitesi İİBF - Kamu Yönetimi Bölümü**, Cilt: 5 Sayı: 2 Sıra: 3, No: 145.
- Bodur, Gönül (2010), **Hemşirelik Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığına İlişkin Görüşleri**, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bolay, Süleyman, Hayri (2007), “Değerlerimiz ve Günlük Hayat”, **Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi**, 1 (1), s.12-19.
- Bostancıoğlu, Varol; Dilek Gamze, Saraçoğlu ve Mergül, Öztürk (2010), “Öğrencilerin Çevre Farkındalık Ve Tutum Düzeyleri Ve Bunları Etkileyen Faktörlerin Araştırılması”, Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 30, s. 231-248.
- Bozkurt, Yavuz (2010), **Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Çevre Politikalarının Dönüşümü**, Ekin Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Budak, Sevim (2000), **Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası: Avrupa Topluluğu'nun Çevre Politikası ve Türkiye'nin Uyum Sorunu**, Büke Yayınları, İstanbul.
- Bulut, Yakup (2005), **Gap Bölgesinde Kentleşme Sorunlar ve Çözümlere İlişkin Yaklaşımlar**, Nobel Kitabevi, Adana, s. 31-32.
- Bulut, Yakup; Karaca, Zeliha (2016), “Hatay’da (Antakya) Kent ve Çevre Sorunlarının Nasıl Algılandığına İlişkin Bir İnceleme”, **Kent Akademisi Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi**, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 1-2.

- Camagni, Roberto, Capello , Roberta, Nijkamp, Peter (1998), **Ecological Economics** Towards sustainable city policy:an economy-environment technology nexus, 24, s. 101-119.
- Corbett, Julia B. (2006), "Communicating Nature: How We Create and Understand Environmental Messages", ISBN: 978-1597260688, **Island Press**. Culture and Management | Volume: 9 Issue: 1 Spring 2016, s. 1.
- Coşkun, Mustafa Kemal (2006), "Süreklilik ve Kopuş Bağlamında Türkiye’de Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 61 (1), s. 67-102.
- Çabuk, Burcu ve Karacaoğlu, Ö. Cem (2003), "Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1-2 s. 190-198.
- Çağrı B. Muluk, Ayşe Turak, Deniz Yılmaz, Uğur Zeydanlı, C.Can Bilgin, **Kaçkar Dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı Ve Koruma Projesi Hidroelektrik Santral Etkileri Uzman Raporu: Barhal Vadisi**, s.59
- Çalışkan, Mahmut (2002), **Yetişkinlerde Çevre Duyarlılığını Etkileyen Etmenler**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara, s. 250.
- Çalışkan, Mustafa (2003). **Yetişkinlerde Çevre Duyarlılığını Etkileyen Etmenler**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara. (Akt.).
- Çan, M. Fatih, "Kentleşme, Sanayileşme Ve Kalkınma Etkileşimi", T.C. Fırat Kalkınma Ajansı, 1-9. Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT, Ankara.
- Çelen, Ümit; Yıldız, A., Atak, N., Tabak, R.S., ve Arısoy, M., (2002), "Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığı ve İlişkili Faktörler", **8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı**, Diyarbakır,
- Çevre Bakanlığı (2002), Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu (Taslak).
- Çokgezen, Jale (2007), "Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye", **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 23/2, s. 91-115.
- Çondur, Funda; Cömertler Necmiye (2010), "Çevre Kirliliği Ve Yoksulluk İlişkisi: Büyük Menderes Havzası Örneği", **Ekonomi Bilimleri Dergisi** Cilt 2, Sayı 2, Issn: 1309-8020, s. 66-71.

- Çopuroğlu, Y. Cemalettin (2003), “İnsan-Çevre-Kültür İlişkisi Çerçevesinde ' Fırat Havzasında Halk Hekimliği”, Sosyoloji Konferansları Dergisi, No: 27, s. 15-39.
- Dalton, Russell J. (1993), "The Environmental Movement in Western Europe", **Environmental Politics in the International Arena**, Sheldon Kamieniecki (ed.), State University of New York Press, Albany, s. 42-43.
- Dasgupta, Susmita, Ashoka Mody, Subhendu Roy and David Wheeler (1995), “Environmental Regulation and Development: A Cross-Country Empirical Analysis”, **PRD Working Paper**, No. 1448, World Bank, s. 6-34.
- Deniz, Hacıoğlu, Müjgan (2009), “Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme ve Çevre İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, Sayı 19, İstanbul, Basılı Nüsha ISSN No: 1302-7212 Elektronik Nüsha ISSN No: 1305-2128, s. 95-105.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1994), Çevre Eğitimi, İnsan Gücü Ve Katılım Planlaması, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu, Ankara.
- Dinçer, Meral (1990), **Türkiye’de Çevre Durumu ve Çevre Eğimi**, BÇM Yayınları, Ankara.
- Duru, Bülent (1995), **Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Kent ve Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, s. 56.
- Ertan, Birol, “Türkiye’de Olmayan Çevre Bilinci”, <http://www.gundem.be/tr/doc-dr-birol-ertan/turkiye-de-olmayan-cevre-bilinci>, Erişim: 01.3.2018
- Eryılmaz, Çağrı; Akman, Fatmagül (2016), “Kolektif Bir Çevre Hareketi Olarak Artvin’de Maden Karşıtı Direniş”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 25, s. 17-33.
- Geray, Cevat (1997), “Çevre İçin Eğitim”, **İnsan, Çevre Toplum**, (Edit.: Ruşen Keleş), İmge Yayınları, Ankara, s.228.
- Görmez, Kemal (1997), **Çevre Sorunları ve Türkiye**, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 25-26.
- Görmez, Kemal (2003), **Kent, Çevre ve Globalleşme**, İstanbul: Alfa Yayınları, s. 81-83.
- Guattari, Felix (2000), **Üç Ekoloji**, Çeviren: Ali Akay. Bağlam Yayıncılık, İstanbul

- Gürbüz, Mehmet; Özdemir, Yeliz (2016), “Afşin-Elbistan Termik Santrallerinin Çevre Kirliliği Üzerindeki Etkilerinin Mesafe Tabanlı Algı Analizi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, C.21-36, s. 95-117.
- Gürlük, Serkan (2001), “Dünyada Ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma”, **UÜ İİBF Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 4.
- Gürseller, Güneş (1992), "Çevre Eğitimi" **Amfora**, Yıl. 1 Sayı:3, Ağustos, Ankara, s. 14.
- İleri, Recep (1998), “Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması”, **Çev-Kor**, 7 (28), s. 3-9.
- Karabıçak, Mevlüt ve Armağan Ramazan (2004), “Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.9, S.2, s. 203-228.
- Kainth, Gursharan Singh (2009), “Environmental Awareness Among School Teachers”, **ICFAI Journal of Environmental Economics**, Feb, Vol. 7 Issue 1, p. 34-50. 17p. 6 Charts.
- Karaca, Coşkun (2012), “Ekonomik Kalkınma Ve Çevre Kirliliği İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Ampirik Bir Analiz”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 21, Sayı3, s. 139-156.
- Karakurt, Tosun Elif (2013), “Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Cilt: 15, Sayı: 1, s. 103-120.
- Kaşot Nazım, “Avcılar için Çevre Eğitimi”, www.avfed.com/cevre_egitimi.pptx, 8. Slayt, Erişim: 23.05.2018.
- Kavruk, Semra Berk (2002), **Türkiye’de Çevre Duyarlılığının Artırılmasında Çevre Eğitiminin Rolü ve Önemi**,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 32.
- Kaya, Yasemin (2011), “Çok Taraflı Çevre Anlaşmalarına Uyum Sorunu ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.16, S.2, s. 439-462.
- Kayıkcı, Murat (2003), Türkiye’de “Çevre için Eğitim ve Katılım”, **Mülkiye Dergisi**, s. 247-267.

- Kaypak, Şafak (2010), “Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Cilt/ 7, Sayı: 14, s. 373 - 392
- Keleş, Ruşen; Hamamcı, Can; Arat Zeynep (1987), **Türkiye’nin Çevre Politikası**, TÇSV Yayınları, Ankara, s. 26.
- Keleş, Ruşen; Hamamcı, Can (1993), **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi Ankara, s. 109.
- Keleş, Ruşen (1994), “Kent ve Çevre Haklarının Korunması Üzerine Gözlemler”, Cilt: 49 Sayı: 3 DOI: 10.1501/SBF Dergisi 0000001726, 1994, s. 275-281.
- Keskin Gürel, Şeyma (2008), **Çevre Sorunlarına Duyarlılık ve Çevre Bilinci (Afyonkarahisar Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, s. 45-46.
- Kır, Tuğba (2008), **Afşin-Elbistan A Termik Santralinde Çalışan Kazan İşletmecilerinin Genotoksik Risklerinin Saptanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş, s. 1-79.
- Kışlalı, A, Taner (1984), **Toplum Bilim Uzmanlarımızın Çevre Planlaması Yerleşim ve Çevrebilim Sorunları**, TSBO. Yayınları, Ankara, s. 257.
- Kocakurt, Özben; Güven, Seval (2005), “Çevre, Aile ve Çocuk”, **Eğitim ve Bilim**, Cilt 30 Sayı. 135, s. 34-38.
- Kökalan, Çımrın, Füsün (2015), “Bergama Köylü Hareketinin Dünü Ve Bugünü”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** www.Esosder.Org Electronic Journal Of Social Sciences Issn:1304-0278 Cilt:14 Sayı:53, s. 310-317.
- Kösebalan, Nalan (1996), **Turizm ve Doğal Çevre Arasındaki Etkileşim ve Türkiye’deki Büyük ölçekli Konaklama işletmeleri Yöneticilerinin Doğal Çevre Sorunlarına Yönelik Duyarlılıkları ve Turizm-Doğal Çevre Arasındaki Ortak Yaşamsal (Simbiotik) İlişki Konusundaki Tutumlarını İnceleyen Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s.1-120.
- Meydan, Ali; Doğu, Süleyman (2008), “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevre Sorunları Hakkındaki Görüşlerinin Bazı Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi**, 26, s. 267-277.

- Milton, Kay (1996), *Environmentalism and Cultural Theory: Exploring the Role of Anthropology in Environmental Discourse*, ISBN 978-0-415-11529-2 Publisher: Routledge, Taylor & Francis Group, New York.
- Muluk, Çağrı. B. ve Diğerleri (2009), *Hidroelektrik Santral Etkileri Uzman Raporu; Barhal Vadisi*. TEMA, Doğa Koruma Merkezi, ODTÜ, Artvin Kültür ve Yardımlaşma Derneği.
- Neyişçi, Tuncay (1995), "Gönüllü Çevre Hareketleri", **Yeni Türkiye Dergisi**, (5): 626-635, Erişim: 23.05.2018, <http://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=0051>.
- Ökmen, Mustafa; Parlak, Bekir (2001), "Türkiye'de Kentsel Çevre Politikalarının Kalkınma Planlarındaki Yeri ve Geleceği Üzerine Projeksiyonlar", *Türk Sosyal Bilimler Derneği 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*, Ankara, s. 21-23.
- Ökmen, Mustafa (2003), **Kent Çevre ve Globalleşme**, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. İstanbul, s. 83-84.
- Öz, Esaf (1986), **Çevre Koruma Derneklerinin Çevre Politikalarının Oluşumundaki Rolü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s. 46.
- Özbek, Erol (1986), "Biz Zaten Ölmüşüz", *Yeni Gündem*, s. 26-27.
- Özdemir, Şevket, (1988), **Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Çevre Sorunlarına Duyarlılık**, Palme Yayınları, Ankara, s. 87.
- Özdemir, Yeliz (2013), **Afşin-Elbistan Termik Santrallerinin Çevresel Etkileri: Mesafe Tabanlı Algı Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, s. 10-21.
- Özen, Hayriye (2009), "Bergama Mücadelesi: Doğuşu, Gelişimi ve Sonuçları", <https://www.researchgate.net>, s. 3-15. Erişim: 31.05.2018
- Özer, İnan (2004), **Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Kitabevi, Bursa, s. 2.
- Özmen, Dilek; Çetinkaya, Aynur Çakmakçı ve Nehir, Sevgi (2005). "Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları", **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**, 4 (6).
- Öztürk, Said, "Osmanlı Çevre Kültürü", <https://osmanli.org.tr/osmanli-cevre-kulturu/>. Erişim Tarihi: 14.03.2018
- Öztürk, Zeynep (2010), **Sosyo-Ekonomik ve Demografik Faktörlerin Çevresel Sorunların Algılanması ve Çevre Duyarlılığı Üzerine Etkileri**, Yüksek

- Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta, s. 3-65.
- Panayotou, Theodore (2003), "Economic Growth and the Environment". Economic Survey of Europe, No. 2.
- Parashar, Sapna; Dhar Santosh; ve Dhar Upinder (2004), "Perception of values: A study of future professionals", **Journal of Human Values**, 10.
- Pretes, Michael, (1997), Development and Infinity. World Development, Vol. 25, No. 9, pp. 1421-1430. Elsevier Science.
- Pezzey, John.C.V. (1989), "Economic Analysis of Sustainable Growth and Sustainable Development", Environment Department Working Paper 15, World Bank.
- Schultz, P. Wesley (2001), "The Structure of Environmental Concern: Concern For Self, Other People, and The Biosphere Journal of Environmental Psychology", 21, pp. 327-339. Academic Press.
- Schultz, P. Wesley (2002), Environmental Attitudes and Behaviors Across Cultures. In W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes, & D. N. Sattler (Eds.), Online Readings in Psychology and Culture (Unit 8, Chapter 4), (<http://www.wvu.edu/~culture>), Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham, Washington USA.
- Selden, Thomas; Daqing, Song (1994), "Environmental Quality and Development: is There a Kuznets Curve for Air Pollution Emissions?", **Journal of Environmental Economics and Management**, 27(2), pp. 147–162.
- Sezer, Özcan (2015), "Küresel Konferanslar ve çevre sorunları: Çevre Kalkınma ve Etik Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme", s. 1-5.
- Şengül, Mihriban (2002), "Çevre Yönetimine Halk Katılımı Yolu Olarak" Belediye Yönetimine Halk Katılımı", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 11, Sayı, 2, Nisan, s. 25-40.
- Şengün, Hayriye (2015), "Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın uygulamaları", Bayburt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, **Strategic Publi Management Journal(SPMJ)**, issue No:1, October 2015 – ISSN 2149-9543, pp. 109-130.
- Şişman, Aziz (2008), "Kentsel Dönüşüm Uygulamaları", TMMOB Samsun Kent Sempozyumu, 2729 Kasım, Samsun, s. 3-4.

- Tahiroğlu, Mustafa; Yıldırım, Tahsin ve etin, Turhan (2010), “Değer Eğitimi Yöntemlerine Uygun Geliştirilen evre Eğitimi Etkinliđinin, İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin evreye İlişkin Tutumlarına Etkisi”, **Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakóltesi Dergisi**, 30, s. 231-248 Talu, Nuran (2004), **TBMM’de evre Siyaseti**, Ankara: Nobel Yayınları.
- Tanı1, Bora (1989), "80'lerde Yeşil Hareket: Salonlardan Sokaklara", **Sokak**, S.19 (31Aralık), s.20-21.
- Tanrıverdi, Belgin (2009), “Sürdürülebilir evre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi”, **Kocaeli Üniversitesi Bilim ve Eğitim**, Cilt 34, Sayı 151.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2011), “Aile ve Tüketici Hizmetleri evre Kuruluşları”, 850CK0087, Ankara, s. 1-23.
- Tecer, Selcen (2007), **evre için Eğitim: Balıkesirli İlköğretim Öğrencilerinin evresel Tutum, Bilgi, Duyarlılık ve Aktif Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir alışma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- TEMA (2013), **Termik Santral Etkileri Uzman Raporu: Konya- Karapınar Kapalı Havzası**, İstanbul, s. 6-84.
- Tıraş, Hayrettin (2012), “Sürdürülebilir Kalkınma ve evre: Teorik Bir İnceleme”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s. 57-73.
- TMMOB, (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) (2009), **Su Raporu, Küresel Su Politikaları ve Türkiye**.
- TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası (2016), **Nükleer Enerji Raporu-II**, Enerji alışma Grubu, 1. Baskı, Mattek Matbaa, Ankara, s. 131-156.
- Topkaya, Yavuz (2016), “evreye Duyarlılık Değerinin Aktarılmasında Kavram Karikatürleri İle Eğitici izgi Romanların Etkililiğinin Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2016, Cilt: 13, Sayı: 34, s. 259-272.
- Turan, Abdulmenaf; Güler, Mahmut (2013), “Türkiye’de Sürdürülebilir evre Politikaları: İklim Değişikliği Örneği”, **International Conference On Eurasian Economies 2013, SESSION 4D: evre**, s. 953-960.
- Türk, Bahar; Erciş, Aysel (2017), “Türkiye’de evre Politikası ve Uluslararası evre Sözleşmeleri”, **International Journal of Social Science** Doi number:

<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS6929> Doi Number: 54, p. 351-362, Spring I: 4-6.

Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2016), **Türkiye'nin Nükleer Santral**

Projeleri: Soru-Cevap, Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Yayın Serisi,

Türksoy, Ömür (1991), “Çevre Duyarlılığı Eğitiminde Bilişsel Yaklaşım: Çocuk ve Temel Çevre Özellikleri”, Cilt:15, Sayı: 80, s. 15-17.

Türker, Nuray (2002), **Konaklama İşletmelerinde Çevre Duyarlılığı: “Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Çevre Duyarlılığı Bakış Açısına Yönelik Bir Uygulama”**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Çevre Politikaları, Kaynak: <http://cevedoktoru.com/2016/07/25/turkiyenin-kalkinma-planlarinda-cevre-politikalari/>, Erişim: 02.3.2018

Türküm, Sibel, A. (2006), Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları, s. 3-101.

UNESCO, UNEP (1977), **Tiflis Konferansı Nihai Raporu**, Tiflis, s. 28.

United Nations Environment Programme, (1979), Nairobi, UNEP Published.

Ünlü, Halil (1991), **Yerel Yönetim ve Çevre: IULA**, Çevre Kitapları Serisi, İstanbul, s. 77.

Ürker, Okan (2017), **Türkiye’de Hidroelektrik Santraller’in Durumu (Hes’ler) Ve Çevre Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara.

Yalçın, Ceyhan (1993), **Çevre Duyarlılığı Ve Eğitimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara, 2-98.

Yalçın, Cemal (2010), “Türkiye’de Kentleşme Sorunları Üzerinde Bir Tartışma”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 28, Sayı 1, s. 225-245.

Yasa, Mutlu (1993), **Çevre Konusunda Halk Katılımı: Çevre Duyarlılığı Grubu, Radikal**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi (Kent Ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara.

Yılmaz Turgut, Nükhet (2012), **Çevre Politikası ve Hukuku**, İmaj Yayınevi, Ankara.

- Yılmaz, Rüya; Yılmaz, Okan (2017), “Halkın Çevre Bilincinin Saptanması ve Sosyo-ekonomik Özelliklerin Çevresel Bilinç Üzerine Etkileri: Kırklareli Örneğinde”, **Ege Üniv. Ziraat Fak. Dergisi**, 2017, 54 (3):301-310
- Yontar, İbrahim Güray (2008), Sürdürülebilir Çevre ve Ekonomi İçin Bir Araç: Türkiye’de ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı, *Review of Social, Economic & Business Studies*, Vol.9/10, 477-500, s. 478.
- Yücel, Mustafa (2003), “Çukurova Üniversitesi’nde Personel ve Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının Belirlenmesi”, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Araştırma Projesi, No: Bap – Pm 2002-01, Adana, s. 2.
- Yücel, Muzaffer; Altunkasa, Faruk; Güçray, Sonay; Uslu, Cengiz; Peker Say, Nuriye (2006), “Adana’da Çevre Duyarlılığı Düzeyinin ve Geliştirme Olanaklarının Araştırılması”, **Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 2: s. 217-228.
- Yücel, Muzaffer; Uslu Cengiz; Altunkasa Faruk; Güçray Sonay; Peker Say Nuriye (2008), “Adana”da Halkın Çevre Duyarlılığının Saptanması ve Bu Duyarlılığı Arttırabilecek Önlemlerin Geliştirilmesi”, Adana Kent Sorunları Sempozyumu, Adana, 1-10.
- Yüksel, Okan (2011), <http://politikakademi.org/2011/03/turkiyede-cevre-bilincinin-olusmasi/>. Erişim Tarihi: 16.03.2018
- Zeka, Necmi, (1985), **Batı Almanya’da Alternatif Hareket**, Mutis Yay., İstanbul, s. 65.

İnternet Kaynakları

- http://www.turcev.org.tr/turcevCMS_V2/files/files/8_BarbarosGonencgil_UluslararasıSureclerCercevesindeCevreEgitimi.pdf, (Gönençgil, Barbaros), Erişim: 14.05.2018
- Kalkınma Bakanlığı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>. Erişim: 11.05.2018
- https://www.bp.com/tr_tr/turkey/toplum-ve-cevre-/cevresel-faaliyetlerimiz/cevre-duyarl_1_.html Erişim:10.05.2018
- <http://www.cevrebilinci.com/cevre-bilinci/> Erişim:11.05.2018
- <http://www.kulturelbellek.com/cevre-bilinci-nedir-cevre-bilinci-nasil-gelisir/> Erişim: 11.05.2018
- <http://www.derszamani.net/duyarlilik-nedir.html> Erişim:10.05.2018
- <http://cevreagitimi.com.tr>. Erişim:13.05.2018

www.habitat.org.tr/dosyalar/surdurulebilirkentlesmegostergeleriraporu.doc (2007), s.

4-5. Erişim: 26.03.2018

<http://www.benbigun.com/24-toplumsal-duyarlilik.htm>, Erişim: 16.05.2018

<http://ideas.repec.org/a/icf/icfjee/v07y2009i1p34-50.html>. Erişim:12.05.2018

<https://www.msxlabs.org/forum/cevaplanmis/321996-turkiyede-cevre-koruma-icin-yapilan-calismalar-ve-etkinlikler-nelerdir.html>. Erişim:14.03.2018

Ülkemizde ve dünyada çevre kirliliğini önlemek için yapılan çalışmalar nelerdir? <https://www.msxlabs.org/forum/cevaplanmis/396411-ulkemizde-ve-dunyada-cevre-kirliligini-onlemek-icin-yapilan-calismalar-nelerdir.html#ixzz59hpfaydy> Erişim:20.03.2018

https://www.nufusu.com/ilce/antakya_hatay-nufusu). Erişim: 19.07.2018.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Antakya>. Erişim: 19.07.2018

http://www.mfa.gov.tr/i_-temel-cevre-sorunlari.tr.mfa Erişim:13.04.2018

<http://megep.meb.gov.tr>. Erişim: 16.04.2018,

<http://tusiad.org/tr/>. Erişim: 23.03.2018

Ülkemizde ve dünyada çevre kirliliğini önlemek için yapılan çalışmalar nelerdir? <https://www.msxlabs.org/forum/cevaplanmis/396411-ulkemizde-ve-dunyada-cevre-kirliligini-onlemek-icin-yapilan-calismalar-nelerdir.html#ixzz59hpfaydy>. Erişim:26.03.2018

<http://www.hatay.gov.tr/tarih>. Erişim:19.07.2018

<http://www.yilmazulusoy.com/tr/makaleler/dogaya-bedel-odeyecegiz> Erişim: 14.05.2018

<http://www.cevreciyiz.com/sergi-detay/47/tema-turkiye-erozyonla-mucadele-agaclandirma-ve-dogal-varliklari-koruma-vakfi> Erişim: 01.10.2018

EKLER

EK:1. Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılık: Antakya Örneği”

HATAY ÖLÇEĞİNDE KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIK: ANTAKYA ÖRNEĞİ KONUSU ANKET UYGULAMASI

Sayın Yetkili/İlgili;

İçinde yaşadığımız kentte kent ve çevreye dair pek çok sorun bulunmaktadır. Yaşanılan bu kent ve çevre sorunlarına karşı birlikte yaşadığımız toplumun duyarlılığını ölçmeye, şehrimizin neden bugünkü durumda olduğunu anlayabilmeye çalışmaktayız.

Hatay ölçeğinde “**Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılık: Antakya Örneği**” konulu araştırmada kullanılmak üzere bir anket çalışması yürütmekteyiz. Bu çalışmanın başarıya ulaşabilmesi için anket sorularının doğru ve içtenlikle cevap verilmesi ve tarafımıza iletilmesi bizlere önemli bir katkı sağlayacaktır. Akademik amaçla yapılan bu araştırmaya katkıda bulunacağınızı ümit ediyor şimdiden vereceğiniz katkılardan dolayı teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Yakup BULUT

Zeliha KARACA

MKU İİBF

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı

ANKET SORULARI

KİŞİSEL BİLGİLER

Adınız ve Soyadınız

1-Cinsiyetiniz () Erkek () Kadın

2-Yaşınız () 15- 20 () 21- 30 () 31- 40 () 41- 50 () 51 ve üstü

3-Eğitim Durumu

() Okur-yazar değil

() Okur-yazar

() İlkokul Mezunu

() İlköğretim Mezunu

() Ortaokul Mezunu

() Lise Mezunu

() Ön Lisans Mezunu

() Lisans Mezunu

() Yüksek Lisans Mezunu () Diğer.....

4-Mesleğiniz?

() Kamu çalışanı

() Emekli

() Çiftçi

() Serbest Meslek

() Ücretli çalışan

() Çalışmıyor

5-Ailenizin aylık net geliri?

() 500 TL ve daha az

() 500 – 999 TL

() 1000- 1999 TL

() 2000- 2999 TL

() 3000–3999

() 4000 TL’den fazla

6-Kaç yıldır bu şehirde oturuyorsunuz?

() Doğduğumdan beri

() 1 yıldan az

() 1- 5 yıl

() 6- 10

() 11- 20

() 21 yıl ve üstü

() Diğer.....

7-Şehir yönetiminde herhangi bir göreviniz var mı?

() Evet () Hayır

8- Siz veya aileniz den biri kişisel olarak kentimizde yaşanan sorunların çözümüne yönelik belediyeye veya herhangi bir kuruma başvurduunuz mu?

Evet ise , Sonuç alabildiniz mi? Evet Hayır

Hayır

Kime ve nereye başvuracağımızı bilmiyoruz

9- Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarından herhangi birine üye misiniz?

Evet Hayır

GENEL SORULAR

1-Kendinizi çevreye duyarlı biri olarak tanımlayabilir misiniz ?

Evet Hayır Kısmen

2-Çevresel konularda bilgi almak ya da çevreyi kirleten tesisleri ihbar veya şikayet etmek için herhangi bir Çağrı Merkezini aradınız mı?

Evet Hayır Kısmen Fikrim Yok

3-Çevre konusunda yapılan seminer, panel, konferans gibi çalışmalara hiç katıldınız mı?

Evet Hayır Bazen Fikrim Yok

4-Yaşadığınız şehri sağlıklı bir çevre olarak görüyor musunuz?

Evet Hayır Bazen Fikrim Yok

5-Sizce Hatay'da sosyal ve yeşil alan olarak ayrılan alanlar yeterli midir?

Yeterli Değil

Kısmen Yeterli

Yeterli

Oldukça Yeterli

6 Sizce belediyenizin hizmet verdiği alanda aşağıdaki kent ve çevresel sorunlardan hangileri önceliklidir? (Lütfen sadece 3 seçenek işaretleyiniz.)

Alt yapı

Yeşil Alan

Hava kirliliği

Su Kirliliği

Trafik

Doğal çevrenin tahribatı

7-Sizce bu sorunların kaynağı nedir?

Bilinçsizlik

Ekonomik Kaygılar

Duyarsızlık

Yerel Yönetimin Yetersizliği

8-Birey olarak çevreyi ve doğayı korumak adına aşağıdakilerden hangisini öncelikle yaparsınız.

Yerlere çöp atmıyorum

Yeşil alanları tahrip etmemeye özen gösteriyorum

Çevreyi kirletenleri uyarıyorum.

Geri dönüşümlü maddeleri diğerlerinden ayırıyorum

9- Kentinizde yaşanan sorunlar

Görüşler	Yeterli Değil	Kısmen Yeterli	Yeterli	Oldukça Yeterli
Kentinizde altyapı alanında yapılan çalışmaların yeterlilik düzeyi				
Kentinizde düzenli kentleşme alanında yapılan çalışmaların yeterlilik düzeyi				

Kentinizde çevre temizliği alanında yapılan çalışmaların yeterlilik düzeyi				
Kentinizde çevre sorunlarına ilişkin belediyenin yapmış olduğu hizmetlerin yeterlilik düzeyi				
Çevreye yönelik aldığımız kişisel tedbirleriniz çevrenin korunması yönündeki etkililik düzeyi				
Çevresel sorunlara karşı halkın duyarlılık düzeyi				
Yaşanan kent ve çevre sorunlarının eğitimle aşılabileceğine ilişkin beklenti düzeyi				

10- Çevrenizdeki insanlar, doğal dengenin korunması konusunda duyarlı mıdır?

Evet Hayır Kısmen Fikrim yok

11- Birey olarak çevreye karşı duyarlı olunmasının bu alanda fark yaratacağına inanıyor musunuz?

Evet Hayır Kısmen Fikrim yok

12- Atıkları, uygun geri dönüşüm kutularına atar mısınız?

Evet Hayır Atık kutusu olduğunda

Çevremizde atık kutusu bulunmamaktadır.

13- Çevre konusunda çalışan gönüllü kuruluşların çalışmalarına katılıyor musunuz?

Evet Hayır Kısmen Fikrim Yok

14- Çevre ile ilgili yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

Evet Hayır Kısmen Fikrim Yok

15- Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının çözümü için aşağıdakilerden hangileri yapıldı?

Seminer Panel Hiçbiri

16- Bunlardan hangilerine katıldınız?

Seminer Panel Hiçbiri

17- Sizce içinde yaşadığımız kentin sorunlarının aşılmasında en büyük görev kime düşüyor?

Belediye Aile Halk Eğitimciler Fikrim Yok

18- Gelecekte çevremizin daha temiz olacağını düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Kısmen Fikrim Yok

19- Kentimizde yaşanan sorunlar

Görüşler	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok
Toplumsal duyarsızlıktan kaynaklanmaktadır				
Kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır				
Bireysel duyarsızlıktan kaynaklanmaktadır				
Mevzuat eksikliğinden kaynaklanmaktadır				
Yerel yönetimlerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır				
İçinde yaşadığımız kentin estetikten yoksun, çarpık görünümünün sorumlusu belediyelerdir				
İçinde yaşadığımız kentin estetikten yoksun, çarpık görünümünün sorumlusu müteahhitlerdir				
İçinde yaşadığımız kentin estetikten yoksun, çarpık görünümünün sorumlusu halktır				

20- İnsanların çevre sorunlarına karşı duyarsız olması

Görüşler	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok
Eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır				
Ailelerin tutumundan kaynaklanmaktadır				
Bireysel duyarsızlıktan kaynaklanmaktadır				
Çıkar ilişkilerinden kaynaklanmaktadır				
Kültürel etkiden kaynaklanmaktadır				

21- Kentimizde çevre ile ilgili yaşadığımız sorunları

Görüşler	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok
Bireysel çaba göstermek çözer				
Kişi ya da kurumları cezalandırmak çözer				
Belediyenin çabası çözer				
Halkın duyarlılığı çözer				
Eğitim çözer				

22- Kentimizde yaşanan çevre sorunlarına karşı

Görüşler	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok
Halkımız yeterince duyarlıdır				
Belediyeler yeterince duyarlıdır				
İş yerleri yeterince duyarlıdır				
Eğitim kurumlarımız yeterince duyarlıdır				
Yerel siyasetçiler yeterince duyarlıdır				

23- Kentimizde yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağı

Görüşler	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok
Kentsel alanların doğru kullanılmamasıdır				
Belediyelerin yeterince çalışmamasıdır				
Gecekondulaşma oranının yüksek olmasıdır				
Eğitim kurumlarımızın çevre konusunda yetersiz kalmasıdır				
Halkın bilinç düzeyinin az olmasıdır				

24-Halkın kent ve çevre konularına duyarlılığını arttırmak için önerileriniz nelerdir?

.....

25- Varsa Çevre Sorunlarına ilişkin önerileriniz nelerdir?

.....

26- Bunların dışında belirtmek istediğiniz veya sorulması gereken ancak sorulmamış konularda da eklemek istediğiniz düşünceleriniz varsa lütfen belirtiniz?

.....